

keramiske noter 22/2005

11. årgang

Nogle bemærkninger om billedhugger Siegfried Wagners keramiske arbejder

af Teresa Nielsen

Som optakt til Verdensudstillingen 1900 overdrog man hos den københavnske porcelænsfabrik Bing & Grøndahl i 1898 den kunstneriske ledelse til J.F. Willumsen. Det var et visionært valg, der belønnedes med stor opmærksomhed i Paris – og en række værker, der formmæssigt klart adskilte sig fra det, der kunne ses på Den kongelige Porcelainsfabriks stand.

Om arbejdet op til Verdensudstillingen har Willumsen selv fortalt: ”Med de nye Farver anvendt til allegoriske Ideer skabte jeg en ny Stil: kraftig og storladet, helt modsat den tidligere spinkle og sødledne Porcelæns Stil. Dels gav jeg Kunstnerne de Ideer de skulle modellere og male, dels tegnede jeg Udkast og Modeller, og paa den Maade inspirerede jeg dem til at arbejde hen i den Retning jeg vilde have dem til at følge. De fleste af Tingene kom derfor til at se ud som om det var mig der havde lavet dem.”¹

Blandt de kunstnere, som Willumsen fik knyttet til værkstedet, var Siegfried Wagner. Som noget helt nyt fik disse kunstnere f.eks. i tidsskriftsgengivelser lov til at sætte deres navn på de værker, som de selv havde skabt/været med til at skabe. I det fransksprogede katalog, som Bing & Grøndahl lod trykke til Pariser-opvisningen, er dog ingen af illustrationerne forsynet med navne på dem, der har fremstillet værkerne. Til gengæld har Wagner i sit eget eksemplar med pen sat navn ved tre af gengivelserne – 1) en pigebuste 2) *Fleurs de Lotus* (kaldet *Lotusvasen*) og 3) på sidste side den monumentale vase, *Polichinelle*. De to sidstnævnte findes i dag i festsalen på Københavns Rådhus, hvortil de er kommet som gave fra fabrikken – noget af det mest moderne og monumentale man dér havde skabt ved den tid, da rådhuset voksede frem.²

Lotusvasen svarer i sin grundform til J.F. Willumsens vase fra 1898 med en hjort og en badende dreng.³ Dog har Wagner smykket siderne af vasens hals med et par modellerede blomster i stiliserede fir-pas former. På begge kunstneres vaser er der arbejdet med en dekoration i et gennembrudt stykke; Willumsens med et rektangulært, let indad skrånende felt, Wagners med et cirkulært felt. I stiliseret form viser Wagner forskellige stadier af lotusens blomstring. På den ene side har han gengivet den fra knop til fuldt udsprunget blomst, og dertil blade med fint mønster i ribberne. Ser man godt efter i tidsskriftet *Vagten*, der udkom i 1899-1900, finder man på side 244-245 et opslag med gengivelser af et udvalg af Siegfried Wagners små metalornamenter. Blandt dem er der ét med samme motiv som det gennembrudte felt på den ene side af *Lotusvasen* – og motivet kan fint bære både at stå i porcelæn og i metal. Relieffeltet på den anden side af vasen er mere broget, med både blålige og rødlige blomster.

I Wagners efterkommeres eje findes et eksemplar af kataloget fra udstillingen på Den Frie i 1923 i anledning af Willumsens 60-års dag. Nr. 117 er ”Flad, firkantet Vase med gennembrudt Arbejde, forestillende Aakander og Lothus. Udført af Billedhugger Wagner under Kunstnerens Ledelse...” Dertil har Wagner i margin med pen skrevet følgende kommentar til sig selv: *Denne Vase er helt og holden komponeret af mig. Kun Vaseformen er Willumsens*. Hans udsagn bekræftes ved at se på lotusbrochen i *Vagten*.

Lidt længere fremme i Willumsen-kataloget fra 1923 kommer nr. 127: ”Flad, firkantet Vase med gennembrudt Arbejde ... Tilh. Københavns Raadhus.” Der er ingen tvivl om, at det er Willumsens variant over samme tema som *Lotusvasen*, men også her har Wagner gjort notater: *Hjorten og Drengen har Willumsen lavet*.

¹ Citeret efter Erik Lassen *En københavnsk porcelænsfabriks historie – Bing & Grøndahl 1853-1978*, side 27

² Francis Beckett *Københavns Rådhus*, 1908, side 204.

³ Der findes bl.a. to eksemplarer, som tilhører Royal Copenhagen Museum, et eksemplar tilhører Kunstindustrimuseet, og et fjerde står på Københavns Rådhus.

Resten er tegnet og komponeret af mig og ligeledes skaaret og malet af mig. Se det kaster nyt lys over en vase, der går for at være et egenhændigt Willumsen værk!

Også den monumentale *Polichinelle* vase var med på Willumsens udstilling i 1923. Om den står der i kataloget: ”Udført af Billedhugger Wagner efter Kunstnerens Tegning paa Bing og Grøndahls Fabrik. 1897-1900.” For sig selv har Wagner i margin anført: *Denne vase har jeg helt og holdent lavet.* Det bekræfter også den barokke dekoration. Midt mellem den strengt dekorativt opbygget bund og top er der et felt, hvor der i relief og med gennembrydninger ud af snirklede spåner springer en række dukkelignende figurer. Midtfor står en oprejst figur og gradvist falder de til begge sider. Deres karakter fortæller titlen lidt om. Polichinel er nemlig en slags teaterdukke, der hørte til det neapolitanske marionetteater - efter sigende i familie med de engelske Punch-figurer.

Det tredje værk, der er gengivet i Bing & Grøndahls tryksag fra Verdensudstillingen, er en tidstypisk buste af en ung pige i omtrent naturlig størrelse. Dette værk må være faldet i tidens smag, for et eksemplar blev købt til kunstindustrimuseet i Wien, et kom til at indgå i samlingen i København⁴ og et erhvervedes i 1902 til Kaiser Wilhelm Museet i Krefeld i forbindelse med deres udstilling af nordisk kunst.⁵ Det er uvist, om der er tale om et portræt. Stille, indadvendt gengives pigen med næsten lukkede øjne, et nedslået blik. Beskueren får lov til at studere hendes fint kæmmede hår, blomsten ved hendes venstre øre og måske særligt det påmalede ornament, der som en kjolekant smyer sig om pigens skuldre – et mønster, der i sin stiliserede, lidt kantede form er typisk for Siegfried Wagner.

I Wagners efterkommeres eje findes et lille hæfte, hvorpå Siegfried Wagner har skrevet: *Arbejder udførte for Bing & Grøndahl fra den 10de Mai 98.* Han starter med en omhyggelig beskrivelse af N 1 – et fad – og fortsætter frem til N 32, men kommentarerne bliver kortere og kortere for til sidst kun at bestå af en lille, hastig skitse. Nogle af de her omtalte værker kan identificeres med indgange i den lille fortegnelse, men hvor er i dag *Sakuntalavase*, *Vase med Snogen*, *Blækhus med Laag*, *Vase med en stor, stiliseret Fugl* og alle de øvrige værker, som han har noteret?

⁴ Af Wagners håndskrevne værkfortegnelse fremgår det, at gaven var givet uden at spørge kunstneren. Han var vred, for det er et skadet eksemplar, der er tilgået Kunstindustrimuseet. På bagsiden ses en kraftig revnedannelse, der er opstået under brændingen.

⁵ Fremgår af H. Grosch' artikel ”Die nordische Kunstausstellung in Krefeld” i *Die Kunst*, 1903, side 114.

I forholdet til Willumsen er det tankevækkende at se, hvordan Wagner under N 18 omhyggeligt i sin helt private fortegnelse krediterer, hvor det er relevant: *Stor 4Kantet Vase (Willumsens Form) decoreret med gaaende tilhullede Kvinder.* Og om N 24 kan man læse: *Decorerede Lochers Hjortekrukke med Erotiske Ornamenter blev nydelig i Branden.*

Tallene i bunden af en lågkrukke, der i dag befinder sig i privateje i udlandet, afslører, at den må være noget af det første, som Wagner har udført hos Bing & Grøndahl.⁶ Koden i bunden, D10, læses nemlig som oktober 1898. Ser man efter i den håndskrevne fortegnelse, er værket omhyggeligt beskrevet som N 8, og kunstneren har nederst på siden noteret *November 98.*

Lågkrukken bærer efterårsmotiver – svampe, hvis tid er ved at være forbi, ovenpå består lågknoppen af en bunke brune blade, der ligger som var de blæst sammen af vinden. Den facetterede overflade minder om hammerslået metal, og danner samtidig afsæt for et jævnt fordelt netværk af små stiliserede blålige blomster. Deres stærke farve kan minde om forårets blå anemoner og dermed gøre dem til lågkrukkens varsel om det nye liv, der spirer af det gamle.

Sommerfuglevasen er udateret, men kan som *Lotusvasen* med en stilistisk tilknytning til *Vagten* dateres omkring 1899. Der findes nemlig i familien Wagners gemmer et omslagsudkast, som Siegfried Wagner har tegnet. Om det blev benyttet er uvist. Det findes i alt fald ikke sammen med den indbundne udgave af tidsskriftet. På oplægget til omslaget ses for oven et par sommerfugle, der minder meget om dem på vasen. Desuden har Wagner i en konvolut gemt nogle udklippede farvelagte kalker til vasens sommerfugle.

Vasens grundform er usædvanlig med sin indre cylindriske kerne, ydre blødt buet gennembrudte relieffelt og dertil den strengt stiliserede dekoration på den flade, der ses for oven. Som billedhugger synes Wagner at have været optaget af arbejdet med en dekonstruktion/opbrydning af den ydre flade. Det ses i parallelløbet med Willumsen omkring *Lotusvasen*, men også i andre af de værker, der er

⁶ Når dette værk - og de øvrige, der siden er fremdraget på Royal Copenhagen Museum – kommer med på udstillingen, skyldes det en stor indsats fra Steen Nottelmann, der med imponerende omhyggelighed har forfulgt alle spor. Det er lykkedes både at få dokumenteret langt flere værker fra den tidlige fase, 1898-1900, end nogensinde før, og det er lykkedes at følge op på ægteparret Wagners videre tilknytning til de to store fabrikker. Blandt andet er der nu fundet gengivelser af alle de værker, som Olga Wagner i tiden omkring 1919 udførte hos Bing & Grøndahl.

bevaret hos Royal Copenhagen Museum. I en bred, lav vase med lille munding spiller han med gennembrydningen, men også med spændingen mellem de næsten naturalistisk gengivne planter og de kompositionelt strenge parallelbånd tæt ved vasens fod. Denne lave vase ser ud til at svare til Wagners håndskreven fortegnelse N 26: *decoreret med Forglemmigei motiv. Gjennembrudt*.

I en høj, slank treleddet vase arbejder Wagner fortsat i ganske lavt relief både med det gennembrudte, og med *Sommerfugleवासens* samspil mellem planter og dyr. Den er identisk med fortegnelsens N 29, hvor Wagner hastigt har noteret: *ornamenter. Stenblomster. Snog. Firben – Bille*. Han går fra de indtagende, elegante sommerfugle til mindre tiltalende væsener. Billen sætter han øverst på vasen. Slangen snor sig for nedenunder, og på bagsiden har et firben fundet vej mellem stenblomsterne.

Knap 60 cm høj har *Ekbatana* (N 22 / Juli 99 i den håndskrevne fortegnelse fra tiden på fabrikken) - alene i kraft af sin størrelse – været et iøjefaldende element på Bing & Grøndahls stand på Verdensudstillingen i Paris. Den stærke blå farve bemærkedes i omtalen. En vase er der dog ikke tale om. Den er en ren, hvælvet skulpturel form med et minimalt hul i toppen og med en mægtig rund åbning i bunden. Overfladen er grobund for et rigt ornamenteret relieffarbejde. Navnet henviser til den sagnomspundne hovedstad i det gamle Medien, men er samtidig en henvisning til en af den danske symbolismes mest centrale digt, Sophus Claussens *Ekbatana*, som han indarbejdede i bogen *Valfart*, 1896. Med deres nære venskab⁷ er der ingen tvivl om, at det er digterens nyligt udgivne ord, der har inspireret billedhuggeren - måske særligt 3. vers:

*Byen med tusind henslængte Terrasser,
Løngange, svimlende Mure – som passer
Der bagest i Persien, hvor Rosen er fra,
Begravet i minder – Ekbatana*

Sophus Claussen skriver om skønhed og elegance med Orienten som ramme – et område, som mange af Wagners egne værker er nært beslægtede med; en egn, hvor han selv søgte inspiration.

I lavt relief starter han nederst med bølgeslag, havnekantens trin og dernæst byporten, facadernes ornamentering og opefter tårne og spir, der står som skinnende hvide formationer mod himlens blå glasur. Den øvre, delvis forgyldte, halvkugleformet

⁷ Begge var de bidragsydere til tidsskriftet *Vagten*, og havde mange fælles bekendte såsom Viggo Stuckenberg. I sine håndskrevne erindringer (i privateje) mindes Olga Wagner, hvordan de – når Sophus Claussen kom på besøg – måtte hente ham på Lottenborg Kro, hvor de vidste, at han sad og fik sig et lille glas.

afrundning er, som væggene, præget med mønstre i helt lavt relief.

Ophøret af Wagners ansættelse hos Bing & Grøndahl blev ikke synonymt med et farvel til arbejdet med keramikken. Ler er et naturligt materiale for en billedhugger, men går han/hun skridtet videre og vil tilføje et farvelag i form af glasur, må han/hun enten tilegne sig en omfattende viden om kemi eller finde en kyndig samarbejdspartner. Det sidstnævnte er en løsning, som mange kunstnere har valgt. Et internationalt berømt dansk eksempel er Thorvald Bindesbøll (1846-1908). Han var uddannet arkitekt, men gennem samarbejder med Johan Wallmanns, G. A. Eifrigs eller Herman Kählers værksteder opnåede han et samspil med dygtige teknikere, der både i drejearbejdet og glasuren kunne være behjælpelige med at nå frem til de resultater, som han skitserede.

Lidt i samme ånd opstod statuetterne *En Kone (Madam Enevoldsen)* og *En Kone med Krans i Haanden (Madam Wickmann)*.⁸ De er i sin tid kommet til Ny Carlsberg Glyptotek som gave, og har i nogle år været deponeret på Vejen Kunstmuseum. De er udført i stentøj – et materiale, som kun få danskere arbejdede med i de første år af 1900-tallet. To havde gjort det siden 1890'erne, da de havde lært sig kunsten i Paris. Den ene var J. F. Willumsen, den anden Niels Hansen Jacobsen (1861-1941), om hvem det vides, at han har hjulpet den norske billedhugger Gustav Vigeland med brænding af gravurner.⁹ Begge danskere kunne have brændt statuetterne for Wagner. Men han gik helt andre veje. Det blev i 2002 klart - under forberedelserne til Vejen Kunstmuseums udstilling om den tyske keramikslægt, Mutz – da det ved et møde hos en tysk samler viste sig, at de to statuetter er blevet til i samarbejde med Richard Mutz (1872-1931). Denne var uddannet hos sin far i Altona, men havde etableret eget værksted i Berlin. Der blev Wagners figurer til omkring 1905.¹⁰ Til forskel fra Bindesbøll har Wagner selv stået for modelleringen og muligvis også fremstilling af formene til statuetterne – den ene kendes i mindst to eksemplarer. Det er formodentlig først ved brændingen og glaseringen, at Richard Mutz har taget over.

⁸ De omstændige og meget oplysende titler er hentet fra billedhuggerens håndskrevne værkfortegnelse (i privateje). *En Kone (Madam Enevoldsen)* var i 1911 udstillet på Den Frie med katalogteksten: *Kronprinsens Vadskerkone, Bronze, 1905*.

⁹ Breve bevaret på Vejen Kunstmuseum og Vigeland Museet i Oslo.

¹⁰ Teresa Nielsen i *Hermann og Richard Mutz – keramik fra Tyskland omkring 1900*, Vejen 2003, side 9. Den ene figur bærer tydeligt Mutz-værkstedets stempel. Den anden, konen med kransen, gør det ikke. Form- og materialemæssigt synes det dog oplagt, at de begge er blevet til hos Richard Mutz – hvor ellers?

Hvordan kontakten er opstået kan der kun gisnes om, men det ser ud til, at Wagner har haft et godt kontaktnet i Tyskland. For Richard Mutz har det været en naturlig udfordring at søge samspil med billedkunstnere – familien havde tidligere samarbejdet med blandt andre den berømte tyske billedhugger Ernst Barlach (1870-1938).¹¹ Begge Wagners statuetter findes både i stentøj og i bronze.

Det ser ud til, at der af samspillet hos Mutz muligvis er opstået endnu to figurer. I Den Fries katalog fra 1914, kan man læse, at Wagner bl.a. udstillede en statuette kaldet *En Last maa man have* samt *Fugl*, som begge er dateret 1905, og står til at være udført i stentøj. Det har dog ikke været muligt at finde værker, der passer til denne beskrivelse og samtidig knytter an til Mutz-værkstedet.

I 1914 udstillede Wagner desuden en stentøjsfigur, der i kataloget beskrives med teksten: *Var ei et Hvis eller Men, stod alle med Palmer i Hænde*. Den står til at være udført i 1913, og Wagner anfører i kataloget, at den er lavet på Den kongelige Porcelainsfabrik, der i mellemtiden havde etableret eget stentøjsværksted.¹² På fabrikkens bestilling udførte Olga og Siegfried Wagner i samme periode i fællesskab et skakspil i pragtudgave. Det er udført i bemalet og forgyldt porcelæn, og vist på Den Frie i 1915. To år senere udførte Wagner et bronzeportræt af *Kong Christian X* med bjørneskindshue. Det blev efterfølgende fremstillet i både porcelæn og stentøj på Den kongelige Porcelainsfabrik, mens Olga Wagner i samme periode lavede en række dekorative vaser, flakoner og lågkrukker hos Bing & Grøndahl.¹³

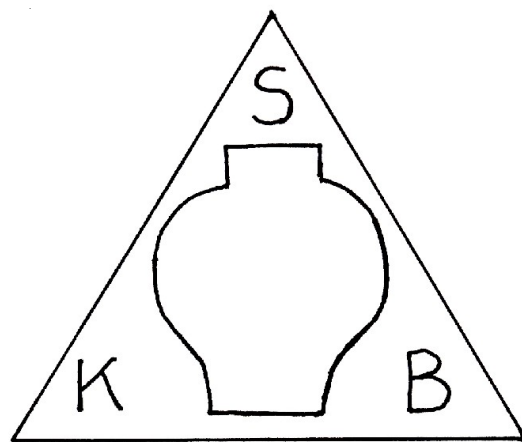
¹¹ Dr. Rüdiger Joppien: Billedhuggeren Ernst Barlachs samarbejde med Hermann og Richard Mutz i *Hermann og Richard Mutz – keramik fra Tyskland omkring 1900*, Vejen 2003, side 27-35.

¹² Ved henvendelse til Royal Copenhagen Museum, har Steen Nottelmann forgæves gennemført Den kongelige Porcelainsfabriks stentøjskatalog og modelbog. Han mener, at det er muligt at fabrikken - ligesom de mindre steder - blot har brændt Wagners ting som en tjeneste eller mod betaling. Det ville kunne forklare, hvorfor den ikke optræder i listerne. Wagners angivelse af firmanavnet er sikkert rigtig, men intet tyder på, at der har været tale om en bestilling eller nogen aktiv indsats fra fabrikkens side, som der senere var ved portrættet af Kong Christian X.

¹³ Af Bing & Grøndahls modelbog har Steen Nottelmann fremdraget følgende oplysninger om værker af Olga Wagner: 1131 Vase med Ben og Relief, 1919 (gengivet i *Skønvirke* 1919 side 117). 1132 Flacon med Figur på Proppen, 1919 (ses i *Skønvirke*). 1133 Oval Æske med Ornament, 1919. 1134 Vase sekskantet med Relief, 1919 (ifølge kunstnerens barnebarn er vasen modelleret af Siegfried Wagner, mens Olga har stået for reliefferne).

Der gik nu nogle år inden Wagner igen tog livtag med stentøjet. I 1926 lavede han mindst to skulpturelle værker, der begge blev udført hos Carl Halier (1873-1948).¹⁴ Denne havde været tilknyttet Den kongelige Porcelainsfabrik, hvor han havde drejet mange af Patrick Nordströms krukker. Der opstod uoverensstemmelser og Halier drev i en årrække eget værksted med forskellige samarbejdspartnere, ind til han efter 1930 igen kom tilbage til fabrikken, og fik frie hænder til at lave unika.

Hos Wagners efterkommere findes glasplade-negativer af den mægtige stentøjsfigur, *Mnemosyne*, musernes moder. Af fotografiet fremgår, at den må være ca. 70 cm høj, mens en anden skulptur, *Udenfor Jericos Mure*, nok er noget mindre. Det er uvist, hvor disse figurer i dag findes – eller om de er gået tabt.¹⁵ Sammen med dem udstillede Wagner en kea (en fugleart) og en hornravn (en næsehornsflugl). Begge anføres i kataloget som stentøj, men der er ingen datering. Under forberedelserne til udstillingen er to eksemplarer af hornravnen dukket op. De bærer indeni det trekantede mærke, der blev brugt på det værksted på Frederiksberg Bredegade nr. 8, som Carl Halier drev sammen med Arne Bang – en trekant, hvor der i spidserne står KSB (Københavns Stentøjs-Brænderi) og midtfor ses konturen af en balusterformet vase.¹⁶

Udenfor Jericos Mure er så ligetil at forstå – her ses stødet i trompeten, og det næste øjeblik vil man kunne se, hvordan 'the walls came tumbling down'.

¹⁴ Fremgår af Den Fries katalog 1929, kat. nr. 256 *Udenfor Jericos Mure*, stentøj udført hos C. Halier, 1926. 257 *Mnemosyne*, stentøj udført hos C. Halier, 1926.

¹⁵ Et eksemplar af *Mnemosyne* (det eneste?) har været i familens eje, men er blevet ødelagt ved et uheld.

¹⁶ Her skal lyde en stor tak til Gunnar Jakobsen fra *Keramikkens Venner* og særligt samleren Mogens Fabritius, der har hjulpet med at afklare fuglens fremstillingssted, og har udført den viste stregtegning af logoet. Det er omsonst at lede efter spor af værkstedet, for i dag ligger Frederiksberg Rådhus dér, hvor Halier og Bang havde deres gang.

Mnemosyne er til gengæld vanskeligere at afkode. Der er ikke meget hjælp at hente i de klassiske opslagsværker, hvor Salmonsens Leksikon slutter den korte omtale med ordene: ”Billedlige fremstillinger er sjældne”. Måske netop disse ord kunne sætte en kunstner som Wagner i gang, men de giver intet fingerpeg om, hvordan han er kommet frem til denne figur og dens sære beklædning. Særligt iøjefaldende er remmen, som hun synes at bide i. Kan den være Wagners hentydning til, at *Mnemosyne* står bag al velgjort tale? Hukommelsen og evnen til at tale skylder menneskene hende.

To år efter samspillet med Halier vendte Wagner langt om længe tilbage til udgangspunktet, idet han i 1928 hos Bing & Grøndahl udførte porcelænsgruppen *David med Goliats Hoved*. Denne skulpturgruppe blev også støbt i bronze.

Et udvalg af Siegfried Wagners keramiske arbejder og eksempler på den hollandske billedhugger Joseph Mendes da Costas stentøj (udlånt fra Kröller-Müller Museet i Holland) kan ses på Vejen Kunstmuseum frem til og med den 16. oktober. Til udstillingen er der et rigt illustreret katalog med gengivelser af de omtalte keramiske arbejder.

Hvor krukke kan samlere blive?

Der er stadig kunstsamlere i denne verden, der bare skal have den der ting. Det viste sig forleden, da en lille kinesisk krukke, forhåndsvurderet til højst 11 millioner kroner, på en auktion hos Christie's i London blev solgt for 172 millioner kroner. Krukken 28 cm høj og 33 cm bred, daterer sig fra omkring 1350 under Yuan-dynastiet og er dekoreret med scener fra kinesisk litteratur. Hammerslaget faldt efter en åndeløs spændende budkamp mellem mange samlere, hvoraf de seks første gav op ved bud på 110 millioner kroner. Vinderen af hammer-slaget var London-antikvitetshandleren Giuseppe Eskenazi, der købte krukken på vegne af en anonym, udenlandsk samler. Eskenazi fortalte bagefter, at han var dødtæt af spændingen, men var glad for, at han ikke gav op. Krukken blev sat til salg af efterkommerne efter en hollandsk officer, der var udstationeret i Peking i årene 1913-1923. ”De havde formentlig en fornemmelse af, at krukken var værdifuld, men slet ikke noget i retning af den fantastiske pris, de fik”. De 172 millioner kroner er ny verdensrekord for et stykke asiatisk porcelæn.

Jørgen Gløet
Berlingske Tidende 24. juli 2005

Rolf Palm – Mölle

Rolf Palm, född 1930 i Höganäs, har verkat som keramiker sedan 1950-talet. Han är en mycket skicklig drejare som arbetar med klassiska former från små miniatyrer till stora objekt med rustika drag. År 1961 köpte Palm ett nedlagt trädgårdsmästeri utanför Mölle och inrättade där en egen verstad med en egenhändigt byggd koledad ugn. Här kunde han nu börja experimentera med de klassiska kinaglasyrerna. Han lyckades få fram glasyrer som hade färgeffekter och ett rikt skiftande liv beroende på glasyrensolika tärhet. I en elektrisk ugn skulle dessa glasyreffekter förmodligen ha utplånats och steriliserats.

Tord Gyllenhammar
Antik & Auktion Nr 5 - Maj 2005

Trillers i Tobo

Erich och Ingrid Trillers stengodsverkstad i Tobo var i drift 1935-73. Båda hade utbildas i den tyska staden Bunzlau (numera Polen). Efter läratiden praktiserade de tillsammans i Dornburg där de övade upp sina färdigheter i drejning. Sedan de gift sig, 1934 flyttade de till Sverige och inrättade en verstad i det uppländska järnbruket Tobo. Där byggde de egenhändigt en ugn för så kallat starkeldsgods. De hade även en egen lerkvarn där de bearbetade, blandade och experimenterade med olika leror. Man lägger märke till inspiration från det kinesiska stengodset i Trillers arbeten. Formerna är genomgående uysökt klassiska och glasyrerna, gjorda efter egna recept, är som regel sammetslena.

Tord Gyllenhammar
Antik & Auktion Nr 3 - Marts 2005

Digitalt museum for Cornwall keramik

Meget findes efterhånden på Internettet, således også et *Digital Museum of Cornish Ceramics*, der viser eksempler på keramik fremstillet i Cornwall, keramiker- og værkstedsmærker samt baggrunds-information og adresser mv. Website: <http://www.cornishceramics.com>.

Keramisk brænding gennem tiderne

af Erik Linnet

Keramik er ikke noget nyt. Man har lavet keramik i over 10.000 år og er endnu ikke blevet træt af det. Måske skyldes det, at råmaterialerne er billige og produkterne er meget holdbare. En keramikker eller designer vil nok sige det skyldes, at leret er et spændende materiale at arbejde med, fordi det er plastisk og kan formes på så mange måder og efter vidt forskellige metoder.

Dekoration med guld og farver har frembragt mange smukke kunstgenstande. Glaseringen har efterfulgt dekorationen. Her har især kineserne lagt grunden til mange enestående glasurer som f.eks. den kobberrøde okseblodsglasur og den jadegrønne jernglasur Celadon, samt Tenmoku, Sung, Fang m.fl.

Til slut kommer så højdepunktet: Brændingen, der altid har haft et magisk skær over sig, fordi der ofte er en grad af uforudsigelighed over forløb og resultat. Og det er brændingen vi her vil fordybe os lidt i.

I Afrika har man fra gammel tid fundet skåle, der var modelleret op og brændt i et bål efter den mest primitive fremstillingsmåde. Senere fandt man på at brænde sine skåle og krukker i en mile, hvor man gerne brændte ved omkring 800° C. Milebrændingen foregår ved, at genstandene omgives med halm, granris og pindebrænde, hvorpå man pakker det hele ind i græstørv inden man tænder op. Det er en enkel måde, som alle kan forsøge sig med.

Rakubrændingen stammer fra Korea, hvorfra en keramikker, Ameya, i år 1525 overførte sin viden til Japan. Rakuovnen muliggør en meget hurtig form for glasurbrænding ved temperaturer på op til 1100° C. Det specielle ved denne brænding er, at man stiller de små robuste genstande direkte ind i den varme ovn, lader dem stå i et kvarters tid og tager dem ud til afkøling i en spand med høvlspåner eller i vand eller i fri luft, alt efter hvilket udseende man ønsker, glasuren skal opnå.

Jydepotterne fremstilledes i gamle dage af det sorte kulholdige glimmerler, der blev blandet med en tredjedel fint sand, formet, dypet i lerslam og glittet, så man opnåede en glat overflade. I et "jordgravet hus" (et hul i jorden) blev potterne kraftigt gennemrøget, så leret blev fyldt med sod. Afslutningsvis brændtes jydepotterne i en mile med bøgegrene. Milen skulle hele tiden være dækket med græstørv, så der ikke opstod åben ild. Hvis der kom frisk luft til potten, ville soden brænde af, og i stedet for at blive sort ville jydepotten blive rød som en urtepotte.

Den gamle fabrik

Senere kom kegleovnene og rundovnene til. Det var store ovne, 5-10 meter i diameter og 10-15 meter høje, hvori man brændte fajance, stentøj eller porcelæn. Det foregik på den måde, at når ovnen var afkølet, rev man den opmurede væg i døråbningen ned, og gik ind i den "lune" ovn og bar det brændte gods ud. Derpå blev den straks fyldt med nyt gods, døråbningen muret til og ovnen atter fyret op med træ eller kul i de mange store fyrcasser rundt om i ovnvæggen. I dagevis kunne den sorte røg ses vidt omkring på Frederiksberg, så når Den kongelige Porcelainsfabrik i gamle dage brændte i sine kulovne, fik husmødrene travlt med få lukket vinduerne og få taget vasketøjet ind fra gården.

I 1700-tallet havde tyskerne en porcelænsfabrik i Meissen, og franskmændene havde en porcelænsfabrik i Sevres. Derfor blev Den kongelige Porcelainsfabrik grundlagt i 1771 af Frederik den Femte, da han behagede at udtale: "So ein Ding muss ich auch haben".

Læser man Vilhelm Bergsøes herlige roman fra 1869: "Fra den gamle Fabrik", oplever man følgende:

"Der var en Tid i Danmark, hvor de Styrende havde forunderlige Ideer og, hvad der var værre, fik dem satte i Værk."

..."Fabrikken blev anlagt, kongeligt anlagt. Den strakte sig med fire lange Gaarde og ti overflødige Bygninger lige fra Købmagergade til Springgade."

..."Den fik som Symbol to Overflødigshorn, hvoraf der udvældede Pærer - en sindrig Profeti af Kunstneren; thi Penge kom der aldrig."

Tiderne har til dels ændret sig. I dag er fabrikken omdøbt til Royal Scandinavia A/S, af hensyn til turisterne, og det kunstneriske overflødigshorn er gemt væk.

Wilhelm Bergsøe skriver videre om brændingens magi: ...Den sorte Skorsten lyste med mørkerøde, alenlange Luer; den lignede et spøgelsesagtigt Uhyre, der rakte fire gloende Tunger ud ad Munden paa én Gang. Om disse Luer bølgede en sort, kvælende Røg fra brændende Fyrretræ. Dette var ikke noget godt Tegn. Ved Midnat skulde Flammen være klar; det havde den gamle Dinger tidt forklaret mig, ellers blev Porcelainet røgslaaet.

Og en historie fra en russisk porcelænsfabrik med en fast ledelsespolitik:

Der var en Kejserinde, som hed Katharina den Anden, og som havde faaet den første Porcelænsfabrik i Rusland anlagt. Hun ønskede nu at få en meget stor Vase med en blodrød Grund, hvorpå Guldet skulle lægges. Denne rubinrøde Farve er det meget vanskeligt

at fremstille ren, og de to første Vaser fik derfor Pletter i Ovn. Kejserinden, der var bleven utaalmodig over den lange Tid, det varede, sendte da et Bud til Bestyreren og lod ham sige, at hvis Vasen ikke blev færdig om tre Uger, skulle han miste sit Embede og på en Slæde sendes til Sibirien.

Ligesom Bestyreren fik dette Brev, stod han ved Ovn og lod den tredje Vase sætte ind. Han kunne netop opfylde Kejserindens Begæring, hvis Vasen lykkedes i denne brand, ellers måtte han skilles fra Kone og Børn, fra Embede og Bestilling for at arbejde i Bjergværkerne. Tanken herom gjorde ham så fortvivlet, at han den hele Nat vandrede op og ned ved Ovn uden at få Hvile. Folkene trak Prøver, men hver Gang de trak, var de slettere og slettere. Da kom Morgen. Ovn blev åbnet, og der stod Vasen, saa klar og skær, saa ren i Farven, som var den malet med Blod.

Men Bestyreren var borte – Ingen kunne finde ham. Først da man rensede Asken ud til den næste Brand, fandt man en lille sammensmeltet Metalklump og nogle forbrændte Ben - han var sprunget i et af Fyrhullerne for ikke at blive sendt til Sibirien.

Den Vase har jeg set i Berlin; Kongen af Preussen fik den i Foræring. Det er den smukkeste røde Grund, jeg har set; men den er betalt med en Menneskesjæls Fortvivelse.

Denne tragiske historie om ægte keramisk ildhu, hvad enten den er sand eller ej, viser at selv garvede brændere har svært ved at forudsige resultatet. Men en skør tanke kunne også være, at ved at springe i ovnen og brænde op, kunne de organiske stoffer, salte og det vand, som kroppen indeholdt måske havde været årsagen til den meget røde farve, som netop denne vase opnåede.

Den røde okseblodsglasur og Den kongelige Porcelænsfabrik

Efter disse nostalgiske tilbageblik vil vi se ganske kort på, hvad der sker under en keramisk brænding.

For at give en glasur en farve, må den indeholde et metalsalt. I okseblodsglasuren er det nogle få procent af et kobbersalt, som i ganske specielle glasurer kan give den eftertragtede røde farve. Hvis en okseblodsglasur brændes iltende (oxiderende), dvs. der kommer overskud af frisk luft ind i ovnen under hele branden, så vil glasuren i stedet for rød blive klar lyseblå, fordi kobberet er blevet iltet.

Hvis okseblodsbranden foregår reducerende på den rette måde, dvs der er det rette underskud af luft inde i ovnen, så ilden er halvkvalt og der dannes kulmonoxid (kulilte), så kan kobberglasuren blive mere eller mindre rød.

Reduceres der alt for meget, eller for tidligt i branden, kan der dannes meget fine kulpartikler i glasuren, som derved bliver brunlig og helt mister

sin røde glød. Her vil en tilsætning af vand under brændingens afslutning måske kunne hjælpe med at afbrænde de mikroskopiske kulpartikler, og den røde farve kunne komme frem. Så måske har den russiske bestyrers endeligt reddet branden.

Så sent som i 1968, oplevede jeg selv, at der brændtes i rundovn på Den kongelige Porcelænsfabrik. Man ville nu gøre et sidste forsøg på at brænde i den store gamle rundovn. Ovn gik gennem 3 etager i bygningen, var omkring 5 meter i diameter og havde mure på trekvart meters tykkelse. I midten anbragte man nu én vase, en 100 kg tung stentøjsvase glaseret med okseblodsglasur. Det var Aktæonvasen af kunstneren Jais Nielsen. Døråbningen i ovnen blev muret tæt til, og brænderne tændte op med træ i de 4 fyrcasser. Da ilden blussede godt, begyndte man at skovle stenkul på. I over et døgn skovlede brænderne flere tons kul i ovnen, indtil vasen og hele det indre murværk var nået op på toptemperaturen, der var lys rødglødhede ved 1300° C.

Kullene blev trukket frem og gallerne, som er lufthullerne nederst i fyrcasserne, klinet til. Alle gik hjem. Et par døgn senere kunne vi ikke vente længere og murværket i døråbningen blev slået ned. Ovntemperaturen viste 270° C. Almindeligt påklædt, men med tykke handsker på, med sammenkneben mund og øjne, mens man holdt vejret, gik man langsomt ind i ovnen og fjernede én for én ringene, der indkapslede vasen.

Vasen var ikke rød; den var blevet lyseblå. Det blev derfor den sidste rundovnsbrænding i Danmark. Man opgav den gamle utætte rundovn, og kort efter blev den revet ned.

Det sidste halvandet år var det ikke lykkedes at fremstille en rigtigt rød okseblodsglasur på fabrikken, heller ikke i den lille kulfyrede kammerovn til stentøj; glasuren blev brunligrød og undertiden med et grønligt skær.

Nogle måneder senere kunne jeg ikke styre mig længere. Jeg måtte afprøve mine egne teorier om brændingsmetoder, så om aftenen gik jeg ned til den dygtige gamle stentøjsbrænder, der hed Børge og sagde, at nu skulle vi prøve at brænde okseblod på en helt anden måde.

Som ny, ung ingeniør havde jeg imidlertid kastet mig ud i dette forsøg uden egentlig at have fået tilladelse til at eksperimentere med en fyldt stentøjsovn, som indeholdt stentøj af en værdi, der svarede til hele min daværende årsløn. Vi skovlede kul på og brændte hele natten og gjorde slet ikke, som der stod i forskrifterne.

Dagen efter kom der besked om, at ovnen ikke måtte åbnes før den næstfølgende dag kl. 10, hvor direktøren, overingeniøren, produktionschefen med flere ville være tilstede. Da alle var ankommet fik vi besked på at slå den opmurede væg i døråbningen ned, ind til ovnen, og da jeg var meget tæt på at fortryde det vovede eksperiment og tænkte på de eventuelle konsekvenser, hvis det nu var mislykkedes. Alle fulgte i tavshed spændt tømningen af ovnen, men heldigvis holdt teorien og vaserne og skålene var blevet røde. Da ovnen var tømt, rømmede direktør Dalgas sig og sagde: ”Hr. produktionschef, vil De ikke lige så være venlig at hente 8 guldøl”.

I en årrække anvendte man på fabrikken en festlig måde at afslutte den kulfyrede celadonbrand på. Når branden nærmede sig sin afslutning, gallerne var rensed ud, kullene var renbrændte og trukket frem, så åbnede man lågen til den store fyrkasse, fyldte en liter vand i den store kulskovl og kastede vandet direkte ind den 13-1400° C varme fyrkasse. Virkningen udeblev ikke; på under et sekund blev vandet omdannet til ca. 5 m³ damp, og hvis hjælperen ikke var hurtig til at smække den store fyrlåge i og holde fast på den, kom der en stor, 3-4 meter lang stikflamme ud i lokalet. Da hjælperen ved fyrlågen ikke altid var hurtig nok, især hvis han ikke brød sig om kollegaen, gik det ud over stentøjsbrænderen, som blev svedet af stikflammen. Senere gik man væk fra systemet, da man erkendte, at kun stentøjsbrænderen og ikke stentøjet havde glæde af det.

Vandpåkastelsen skulle, på kinesisk vis, have til formål at rense celadonglasuren for sodindlejringer, så man ville opnå en mere klar jadegrøn farve.

Andre ovntyper

Efter kegleovnen og rundovnen fremkom ringovnen, der anvendtes til teglværksbrug. Her flyttedes brændzonen fra kammer til kammer og røggasserne blev trukket rundt, så de brugtes til at forvarme de næstfølgende kamre i ringen, inden brændingen blev flyttet derhen.

Mest almindeligt blandt keramikere er den elektriske eller den gasfyrede kammerovn. I industrien anvendes ofte den meget økonomiske tunnelovn, hvor godset i en lang række kører ind på vogne og bliver brændt under gennemkørslen. Dette er en meget økonomisk løsning, men da

man kan ikke lige pludseligt kan slukke ovnen, bruger den energi, uanset om der er gods i ovnen eller ej.

Hurtigbrændings kammerovnen med jetbrændere og med tynde vægge af særligt mineraluld fremkom. Denne type har en god brændingsøkonomi og er fleksibel; den bruger kun energi, når der er gods at brænde.

Teknisk keramik

Keramiske produkter ”keramer” kan opdeles i:

- Bygningskeramik (tegl, sanitet).
- Brugskeramik (krukker, service).
- Dekorativ keramik (skulpturer, relieffer).
- Teknisk keramik (ildfaste sten, elartikler, kunstige knogler, ventiler, lejer, kogeplader, skærende værktøj, pumpehjul m.m.).

Især inden for den tekniske keramik er der sket en stor udvikling. Man har i dag teknisk keramik med styrke som stål. Fordelene ved teknisk keramik er mange: Høj slidstyrke, relativ lav vægt, glat overflade med lav friktion, høj korrosionsbestandighed mm. Til forskel fra metal, så har teknisk keramik de gode egenskaber også ved højere temperaturer. Ulempen ved keramik er, at det er skørt; det kan ikke deformeres, som metal kan ved høje belastninger. Dette søger man at afhjælpe ved at udvikle fiberarmeret teknisk keramik.

Under udvikling er også kunstige tænder, (fosfatkeramik), som skal kunne vokse fast i kæben. Coatning af plast med et tyndt keramisk lag arbejdes der også med. Formålet er at give genstanden en slidstærk overflade.

Emnerne til teknisk keramik fremstilles ofte ved presning i stålforme med et tryk på 200 atmosfæres tryk. Brændingen er her lidt af et nåleøj, idet ovnene er kostbare, fordi de skal kunne brænde op til 1400-2200° C og som oftest samtidig med, at genstanden skal holdes under et højt tryk på f.eks. 2.000 atmosfære. Disse nye materialer og teknologier vil garanteret give helt nye formgivningsmuligheder for produktdesignerne. Men teknisk keramik er ikke så ligetil at håndtere for en almindelig dødelig keramik, så den skønne klassiske keramik med dens brændinger, med dens flammer og uforudsigelighed vil nok bestå en rum tid endnu, til glæde for kunstnere og samlere.

Udstillinger hvor og hvornår *ved Gunnar Jakobsen*

Udstillingsoversigten er udarbejdet på grundlag af tilbagemeldinger på forespørgsler udsendt ultimo 2004 til museer og udstillingssteder i ind- og udland samt til en række danske keramikere; men ikke mindst på grundlag af en afsøgning af internettet, hvilket stærkt kan anbefales inden man begiver sig af sted.

Websites med gode museums- og udstillingsoversigter:
www.jp.dk/detsker [Jyllands-Postens udstillingsoversigt]

www.kultunaut.dk [Kulturkalender]

www.kunstonline.dk [kunstportal]

www.museums.dk [Museer i Danmark med links til bl.a. museer i Storbritannien, Sverige og Norge]

www.icom.museum/vimp/world.html [Museums around the world]

www.museum.com [Museums of the world]

www.studiopottery.co.uk [Storbritannien]

www.studiopottery.com [Storbritannien]

www.bbc.co.uk/events/art/ [Storbritannien]

www.ceramics.de [Tyskland og det øvrige Europa]

www.artnews.de [Tyskland]

www.ceramique.com [Frankrig]

www.e-yakimono.net [Japan]

www.clayzee.com/Collections/Museums/Japan/

Udover dagbladenes fredagstillæg med oversigter over begivenheder i den kommende uge, så findes der en fortrinlig landsdækkende oversigt i *Kunstavisen*, som udkommer månedligt, mens den gratis kvartalsvise *Art Guide* dækker København og omegn samt Sjælland og det sydlige Sverige.

Oversigten er ikke udtømmende og publiceres med forbehold for eventuelle aflysninger /ændringer. Derfor bør man forinden et eventuelt besøg undersøge om udstillingen nu er blevet til noget samt udstillingens åbningstider.

Der henvises tillige til tillæg til *keramiske noter 19/2004*, der indeholder en oversigt over museer og gallerier fortrinsvis i Europa. Oversigten er ikke udtømmende, men vil være en god hjælp, hvis man skal rundt i Europa og gerne vil se på keramik på sin vej.

Hovedopdelingen er landenavnet og dernæst byen, hvor udstillingsstedet findes.

København

Kunstindustrimuseet, Bredgade 68, 1260 København K. Tlf 33 18 56 56. Website: www.kunstindustrimuseet.dk.

Officinet, Danske Kunsthåndværkere, Bredgade 66, 1260 København K. Tlf 33 15 29 40. Website: www.danskekunsthandaerkerere.dk.

Galleri Nørby, Vestergade 8, 1456 København K. Tlf 33 15 19 20. Website: www.galleri-noerby.dk.

→07.08.05 *Hans og Birgitte Börjeson*. Katalog. Kunstindustrimuseet.

→13.08.05 *Afgangsudstilling for Glas- og Keramikskolen på Bornholm*. Katalog. Politikens Galleri, Rådhuspladsen 37, 1785 København V.

→14.08.05 *Fri form*. Rundetårn, Købmagergade 52 A, 1150 København K. Tlf 33 73 03 73. Website: www.rundetarn.dk. Danske Formgivere udstiller keramik, glas, møbler, installationer m.m.

→28.08.05 *Konversationsstykker*. Temaudstilling med bl.a. Karen Bennicke, Sten Lykke Madsen, Peder Rasmussen og Mette Marie Ørsted. Galleri Nørby.

31.08.05-20.11.05 *Gauguin og impressionismen*. Malerier, skulptur og keramik 1875-1887. Katalog. Ordrup-gaard, Vilvordevej 110, 2920 Charlottenlund. Website: www.ordrupgaard.dk.

Udstillingen, som vil bestå af godt 70 værker, sætter fokus på Paul Gauguins unge år i kredsen af de lidt ældre impressionister. Denne periode af Gauguins værk er mindre kendt, men alligevel særdeles fascinerende, da det var her grunden til symbolismen blev lagt.

18.08.05-20.08.05 *Kunsthåndværker Marked 2005*. Frue Plads, København K. Tlf 33 15 29 40. Website: www.fruepladsmarkedet.dk.

01.09.05-18.09.05 *Havblomster*. Udstilling med Claus Domine Hansen. Officinet. Havblomsterne er fremstillet af sandstøbt porcelæn med krystalglasurer.

09.09.05-08.10.05 *Bente Skjøttgaard*. Galleri Nørby.

09.09.05-08.10.05 *Mette Marie Ørsted*. Galleri Nørby.

15.09.05-20.11.05 *Scandinavian Design - beyond the Myth*. Bog. Kunstindustrimuseet. Vandreudstilling [Website: www.scandesign.org] der i 2005 også vises i Ungarn, Letland, Storbritannien samt Norge og Sverige. Scandinavian design is traditionally associated with simple designs, with an emphasis on

functionalism and a democratic approach. The time has come to reconsider those characteristics. The exhibition focuses on Danish, Icelandic, Finnish, Norwegian and Swedish design, which has contributed to the formation of this identity. It is a confirmation of Scandinavian design as a significant movement in the history of design, but it also leads to discussions on the many myths and stereotypes surrounding this topic.

14.10.05-19.11.05 *Kim Holm*. [Katalog]. Galleri Nørby.

14.10.05-19.11.05 *Louise Hindsgavl*. Galleri Nørby.

01.11.05-28.11.05 *Kirsten Holm og Hardy Brix*. Keramik og maleri. Glostrup Rådhus, Rådhusparken 2, 2600 Glostrup. Tlf 43 23 61 00.

25.11.05-01.01.06 *Gunhild Aaberg*. Galleri Nørby.

Øvrige Danmark

Børglum

→28.08.05 *6 Nordjydske og 6 norske keramikere*. Udstilling med Dothe Hansen, Janice Hunter, Anna Johannsdottir, Else Rasmussen, Birthe Sahl og Dorte Visby samt Kari Asen, Lene Bugge, Hanna Haukom, Barbro Hernes, Elisabeth Skomdal og Eli Veim. Vognporten, Børglum Kloster, Børglum Klostervej 253, Børglum, 9760 Vrå.

Fredericia

17.09.04-15.10.05. *Beate Andersen*. Galleri Jytte Møller, Jyllandsgade 45, 7000 Fredericia. Website: www.gallerijyttemoeller.dk. Tlf 26 15 22 94.

Frederikssund

J.F. Willumsens Museum, Jenriksvej 4, 3600 Frederikssund. Tlf 47 31 07 73. Website: www.jfwillumsensmuseum.dk.

Frederiksværk

→28.08.05 Det eventyrlige ler og H.C. Andersen. Nordsjællandske keramikere. Gjethuset, Gjethusgade 5, 3300 Frederiksværk. Website: www.gjethus.dk.

Helsingør

→15.10.05 *The til Tiden*. Udstilling med bl.a. Gerd Baarstrøm og Bente Hansen. Katalog. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, 3000 Helsingør. Hvordan teen dyrkes i Kina og på Sri Lanka/Ceylon og kom til Europa, og i særlig grad til Danmark vises i billeder og mange genstande, udlånt af det tyske temuseum. Desuden er der udlån af sjældne bøger fra Det kongelige Bibliotek, og Botanisk Bibliotek, som beskriver teens gode og dårlige virkninger.

En hidtil ukendt bog "Afhandling om Thee", trykt i Aalborg i 1777, blev fundet på Det kongelige Bibliotek,

og er gjort tilgængelig på nettet i en letlæselig version. Med lån fra Københavns Bymuseum er genskabt lidt af stemningen fra én af Danmarks første teforretninger: Salomonsens Thehandel på Vimmelskaftet.

For at vise hvilke muligheder der er, hvis man vil drikke te på dansk i 2005, viser 42 danske kunsthåndværkere, keramikere og sølvsmede, deres ting i ler, porcelæn, glas, stål og sølv. Royal Copenhagen viser porcelæn, der stadig fremstilles, lige fra en Flora Danica tekande til det seneste hit, der bliver brugt på MOMA - Museum om Modern Art i New York.

Mange af de udstillede tepotter kan købes enten direkte hos kunsthåndværkeren eller gennem museumsbutikken i Kunstindustrimuseet i København.

Holbæk

15.10.05-13.11.05 *Hans og Birgitte Börjeson samt Klaus Titze*. Keramik og pileflet. Æglageret, Holbæk Kunstforening, Lindevej 6, 4300 Holbæk. Website: www.aeglageret.dk. Tlf 59 43 01 87.

Horsens

→20.08.05 *Fabulationer 2*. Udstilling med keramikeren Sten Børsting og kunstneren Frida Franko-Dossar. Stengalleriet, Asgårdsvej 11, 8700 Horsens. Website: www.stengalleriet.dk. Tlf 75 84 65 44.

Hundested

→04.09.05 *Uddrag af to livsværk*. Gutte Eriksen og Preben Hansen. Katalog. Fyrgården, Fyrstien 1, 3390 Hundested.

Kolding

Galleri Pagter, Adelgade 3, 6000 Kolding. Tlf 75 54 09 30. Website: www.galleripagter.dk.

→20.08.05 Udstilling med Ane Davidsen, der viser skulpturelle porcelænsblomster og Michael Geertsen, der viser objekter samt billedkunstneren Inge-Lise Ravn. Galleri Pagter.

27.08.05-06.10.05 *Keramiker Dorte Heide og billedkunstneren Inge Lise Westman*. Galleri Pagter.

14.10.05-26.11.05 *Keramiker Gurli Elbækgaard Kristensen og grafiker Marie-Louise Exner*. Galleri Pagter.

Køge

20.08.05-11.09.05 *Dick Nyhuus og Hans Vangspø*. Maleri og keramik. Galleri Åhuset, Brogade 26, 4600 Køge. Tlf 56 66 37 38.

Middelfart

Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus, Kongebrovej 42, 5500 Middelfart. Tlf 64 41 47 98. Website: www.grimmerhus.dk.

→11.09.05 *Erik Veistrups Samling*. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus. Denne fantastiske samling med keramik skabt af de bedste danske nutidige keramikere har museet erhvervet i 2005 for midler fra Bikubenfonden.

15.08.05-19.09.05 *Aase Haugaard*. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus.

18.09.05-27.11.05 *Inge-Lise Koefoed*. Bogudgivelse. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus.

18.09.05-27.11.05 *H.C. Andersen – keramisk poesi*. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus. Museet har inviteret en række poetisk henholdsvis litterært arbejdende keramikere til, på Guldagergård, at tolke en række af eventyrdigterens historier ind i det keramiske materiale.

04.12.05-05.03.06 *Andersen i Europa*. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus. Tre danske kunstnere er af deres respektive Amter blevet inviteret til, på Det internationale Keramikstudio i Kecskemét, Ungarn, at skabe værker med H. C. Andersens eventyr som tema. Keramikere Ida Holm Mortensen, Fyns Amt. Keramikere Helle Bovbjerg, Viborg Amt og billedkunstner Viggo Lyngø Larsen, Vestsjællands Amt, iser resultaterne her.

Nykøbing S

Anneberg-samlingerne, Annebjerg Stræde 2, 4500 Nykøbing S. Tlf 59 91 38 00. Website: www.anneberg-museum.dk.

J.C. Hempel havde sans for det gode fund. Han samlede på glas, fajance, stentøj og kinesisk porcelæn. Derudover udstiller Anneberg-Samlingerne også Lemvig-Müllers smukke prospekt-porcelæn.

Prospekt-porcelæn er dekoreret med billeder af slotte og herregårde, byer og landskaber. Genren blev populær i Danmark, da Kong Frederik den Sjette lod udføre to prospekt-stel hos talentfulde elever fra Kunstakademiet. Stellene var bryllupsgaver til hans døtre, Vilhelmine og Caroline.

Anneberg-Samlingernes prospekt-porcelæn er speciel, fordi den næsten udelukkende består af dansk porcelæn med danske motiver.

Næstved

→21.08.05 *LAVA - keramisk kunst fra Finland og Danmark*. Danmark er repræsenteret ved Lone Skov Madsen og Finland ved Kuutti Lavonen, Pekka Paikkari, Heini Riitahuhta, Kristina Riska, Kim Simonsson, Kati Tuominen-Nittylä og Raimo Veranen. Næstved Museum, Boderne, Sct Peders Kirkeplads 8; Næstved Museum, Helligåndshuset, Ringstedgade 8; Kähler Keramik, Kählersbakken 5 og Rønnebæksholm Kunst- og Kulturcenter, Rønnebæksholm 1.

04.09.05-11.11.05 *Leif Kath*. Nye keramiske værker. Kähler Keramik, Kählersbakken 5, 4700 Næstved. Website: www.kaehlerkeramik.dk.

10.09.05-30.10.05 *Kähler, Ipsen og Hjorth – fra pottemageri til fabrik*. Katalog. Næstved Museum, Boderne, Sct Peders Kirkeplads 8, 4700 Næstved. Website: www.naestved-museum.dk. Tlf 55 77 08 11.

Rønne

Hjorths Fabrik – Bornholms [arbejdende] Keramikmuseum, Krystalgade 5, 3700 Rønne. Website: www.bornholmsmuseer.dk/hjorths. Tlf 56 95 01 60.

→01.10.05 *Lenny Goldenberg*. Hjorths Fabrik.

07.10.05-17.12.05 *Signe Lassen*. Hjorths Fabrik.

Silkeborg

→18.09.05 *Poesiens blomst*. Udstilling med Buller Hermansen. KunstCentret Silkeborg Bad, Gjessøvej 40, 8600 Silkeborg. Tlf 86 81 63 29. Website: www.silkeborgbad.dk. Denne retrospektive udstilling med keramikeren Buller Hermansen (f. 1945) vises indendøre og er etableret i samarbejde med Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus. Udenfor vises monumentalarbejder af kollegaen, den nigerianske fødte og i London bosatte, Lawson Oyekan (f. 1961).

Skælskør

Guldagergaard, Heilmannsvej 31, 4230 Skælskør. Website: www.ceramic.dk. Tlf 58 19 00 16.

→28.08.05 *Ulrica Hydman-Vallien [glas] og Jac Hansen [keramik]*. Borreby Galleri, Borreby, 4230 Skælskør. Website: www.borrebygalleri.dk. Tlf 58 19 40 68.

26.08.05-18.09.05 *Eventyr & Poesi – H.C. Andersen keramiske værker*. Guldagergaard.

01.10.05-23.10.05 *Sound of Clay*. Keramiske værker fra Ungarn. Guldagergaard Skulpturpark – keramiske skulpturer. Guldagergaard.

Struer

→04.09.05 Udstilling med bl.a. Lene Friislund. Galleri Humlum Gl. Skole, Oddesundvej 19, 7600 Struer. Website: www.gallerihumlum.dk. Tlf 97 86 18 44.

Svaneke

→14.08.05 *2 x Weiss*. Ivan Weiss og Per Weiss. Svanekegården, Skippergade 2-6, 3740 Svaneke. Website: www.svanekegaarden.dk.

Vejen

Vejen Kunstmuseum, Østergade 4, 6600 Vejen.

Website: www.vejenkunstmuseum.dk.

→16.10.05 *Billedhuggerne Olga og Siegfried Wagner*. Katalog. Vejen Kunstmuseum.

I 1905 var billedhugger Niels Hansen Jacobsen blandt initiativtageren til Danmarks første billedhuggersammenlutning, "De frie Billedhuggere". Snart fik han dér et godt samspil med kollegaen Siegfried Wagner. Selv havde han i sin stue en statuette, som Wagner havde udført sammen med sin hustru.

Lige siden udstillingen i 1996 om De frie Billedhuggere har det på Vejen Kunstmuseum været et ønske gennem en udstilling og en publikation at kunne belyse dette enestående kunstnerægtepar, der har arbejdet så alsidigt. Der vises bl.a. skulpturer, møbler og brugsgenstande i tin, sølv, ler og træ m.m.

01.04.06-06.08.06 *Stentøjets pionerer i Danmark*. Vejen Kunstmuseum.

Vejle

Kombination, Vissingsgade 4, 7100 Vejle. Website: www.butik-kombination.dk. Tlf 75 83 25 83.

August/september 05 Udstilling med bl.a. Bente Brosbøl.

November 05 Udstilling med bl.a. Jette Abildgaard og Gerd Baarstrøm.

Udlandet

Sverige

Arvika

29.10.05-08.01.06 *Keramik*. Rackstadmuseet, Kungsvägen 11, Arvika. Website: www.rackstadmuseet.se.

Grödinge

Keramikmuseet, Grödinge Antik & Design, Klockargården, S-147 92 Grödinge. [Keramik fra Uppsala-Ekeby].

Gustavsberg

→18.09.05 *Gustavsberg och Plasten*. Gustavsbergs Porslinsmuseum, Odelbergs väg 5B, S-134 40 Gustavsberg. Tlf +46 8 570 356 58. Website: www.porslinsmuseum.net.

Göteborg

Röhsska Museet, Vasagatan 37-39, S-400 15 Göteborg. Website: www.designmuseum.se.

Lerverk, Västra Hamngatan 24-26, S-41 117 Göteborg. Website: www.lerverk.se.

06.08.05-28.08.05 *Gunnel Skugghall*. Lerverk.

03.09.05-25.09.05 *Kyoko Hori*. Lerverk.

29.10.05-20.11.05 *Helena Andersson*. Keramisk skulptur. Lerverk.

03.12.05-26.02.06 *Scandinavian Design - beyond the Myth*. Röhsska Museet.

Höganäs

Höganäs Museum, Polhemsgatan 1, S-263 37 Höganäs. Website: www.hoganas.net/museum.

19.08.05-21.08.05 *Keramikdagarna i Nordvästskåne*. Website: www.keramikdagarna.se.

27.08.05-25.09.05 Jennifer Forsberg. Höganäs Museum.

01.10.05-23.10.05 *Joshio Nakajima*. Keramik / Måleri. Höganäs Museum.

26.11.05-18.12.05 *Blås & Knåda*. Höganäs Museum.

Lidköping

→30.09.05. *Carl-Harry Stålhane*. Slankt · Grovt · Jazzigt. Rörstrands Museum, Fabriksgatan 4, S-531 19 Lidköping. Website: www.rorstrandmuseum.se. Carl-Harry Stålhane (1920-1990) var kung av Rörstrand under 1950- och 60-talen. Han var keramisk upptäckare och formgivare, men också målare och legendarisk Lidköpingsbo. Nu 15 år efter hans död tycks det som om tiden har kommit ikapp Stålhanes mångsidighet som aldrig förlorade i rörelse och nyfikenhet. Det gör honom till en aktuell formgivare även idag.

"En Stålhane" kan vara allt möjligt från en stengodsvägg på en bank i Texas till ett enkelt askfat eller en trind kaffekopp med murrig sjuttioalstalsdekor. Stålhane hade fingrarna med överallt: Han visade stengods på utställningar som gav glans och glamour åt fabriken, han studerade porslinets vägar i restaurangkök för att formge bättre vardagsvara och skapade offentliga utsmyckningar i den stora skalan.

Stålhane kom som en målande begåvning 1939 till Rörstrand och sattes i arbete under Gunnar Nylunds ledning, bland annat som assistent till Isaac Grünwald som gästspelade på fabriken under kriget. Efter bohemiska skulpturstudier i Paris inledde Stålhane sin storhetstid som varade ända fram till 1973 då han lämnade Rörstrand för att starta Designhuset. Han var en rastlös, sökande formgivare som gav Rörstrand en flod av produkter, standardgods och lyxvara, lika ofta finstämda som våldsamt uttrycksfulla, laddade med mineraler från Kinnekulle. Det är charmen med Carl-Harry Stålhane: Han förtjuser och förvånar, förbryllar och imponerar.

→28.08.05. *Carl-Harry Stålhane*. Läckö Slott, Kållandsö, S-531 19 Lidköping. Website: www.lackoslott.se.

Lund

Kulturen (Kulturhistoriska Museet), Tegnersplatsen, S-22104 Lund. Tlf. +46 46 15 04 80.

03.09.05-25.09.05 *Gerd Haugbøl, Gerd Hiort Petersen, Peter Hiort Petersen, Karin Høj Christensen, Grethe Lauesen og Hans Munck Andersen*. Galleri Svenshög, Svenshögsvägen, S 225 91 Lund. Website: www.gallerisvenshog.se.

Malmö

Formargruppen, Engelbrektsgatan 8, S-211 33 Malmö. Website: www.formargruppen.se.

Form/Design Center, Lilla Torg 9, Malmö. Website: www.formdesigncenter.com.

Stockholm

Nationalmuseum, Södra Blasieholmshamnen, Stockholm. Website: www.nationalmuseum.se.

Nordiska museet, Djurgårdsvägen 6-16, S-115 93 Stockholm. Website: www.nordiskamuseet.se.

Östasiatiska Museet, Tyghusplan, Skeppsholmen, S-103 27 Stockholm. Website: www.ostasiatiska.se.

Kaolin, Hornsgatan 50, S-118 21 Stockholm. Tlf +46 8 644 46 00. Website: www.kaolin.se.

→20.08.05 *Pärlbröllop*. blå&knåda fylder 30 år. Jubileumsutställing. blå&knåda, Hornsgatan 26, S-118 20 Stockholm. Website: www.blasknada.com. Tlf +46 8 64 27 767.

→24.08.05 *STRATA*. New Perspectives on Ceramics from Scandinavia and the United States. Udstilling med bl.a. Kaj Nyborg, Anders Ruhwald og Lone Skov Madsen. Katalog. Skulpturens Hus, Vinterviksvägen 60, S-117 65 Stockholm.

24.09.05-19.10.05 *Kirsten Sloth*. Kaolin

29.11.05-26.01.06 *Craft in dialouge 6: Anne Tophøj*. Nationalmuseum.

Ulricehamn

Ulricehamns Östasiatiska Museum, Gamla Stationshuset, Järnvägstorget, S-523 23 Ulricehamn. Website: www.ostasiatmuseum.com.

Uppsala

Uppsala Konstmuseum, Slottet, S-752 37 Uppsala. Website: www.uppsala.se/konstmuseum.

I många svenska hem har det funnits keramik från Upsala-Ekeby. Idag finns produkterna delvis kvar i hemmen, men är trots allt vanligare på museer, hos samlare och i antikvitetsaffärer. Bilder från bruket, arbetarnas och lerans historia bildar en fond till konstnärernas formgivna föremål.

Innehållet i utställningen är koncentrerat till de åtta mest tongivande formgivarna i brukets historia, Vicke Lindstrand, Sven-Erik Skawonius, Anna-Lisa Thomson, Hjärdis Oldfors, Mari Simmulson, Ingrid Atterberg, Harald Östergren och Taisto Kaasinen. Utställningen har producerats av Uppsala konstmuseum i samarbete med Grödinge Antik & Design som bidragit med omfattande kunskap om föremålen, formgivarna och Upsala-Ekebys industrihistoria.

Österbybruk

Österbybruk, S-748 30 Österbybruk. Website: www.vallonbruken.nu. Visning av Bruno Liljefors ateljé och Trillers stengods.

Finland

Helsinki/Helsingfors

04.11.05-08.01.06 *Friedl Holzer-Kjellberg 100 Years*. Designmuseum/Designmuseet/Design Museum, Korkeavuorenkatu/Högsbergsgatan 23, FIN-00130 Helsinki. Tlf. +358 9 622 05420 Website: www.designmuseum.fi. Friedl Kjellberg (1905-1993) belongs to the pioneers of modern Finnish ceramics. As an Arabia factory artist between 1924 and 1970 she acted as the subtle intermediary of Chinese influences to Finland. She is known for her ox blood and other glazings and especially for her delicate and fragile rise porcelain pieces.

Storbritannien

Aberystwyth

Aberystwyth Arts Centre, University of Wales, Aberystwyth, Ceredigion SY23 3DE.

Bolton

→17.09.05 *Creative Tension – British Art 1900-1950*. Bolton Museum and Art Gallery, Le Mans Crescent, Bolton BL1 1SE. Website:

www.boltonmuseums.org.uk.

Creative Tension – British Art 1900-1950 is a major new exhibition that challenges traditional views of art of the period, and showcases paintings, sculptures and ceramics from the outstanding collections of Gallery Oldham; the Harris Museum and Art Gallery, Preston; Bolton Museum and Art Gallery; and Touchstones Rochdale. Studio Pottery was a new artistic movement in the early decades of the 20th century, and forms an important part of Creative Tension. The exhibition shows work by major potters including Bernard Leach, Norah Braden, Katharine Pleyden-Bouverie and William Staite Murray.

Chichester

→02.10.05 *British Studio Pottery - From Bernard Leach to Lucy Rie*. The Treasury, Chichester Cathedral, West Sussex. The exhibition includes around 70 beautiful pots from the collection of Pallant House Gallery, Chichester and on loan from private collections, by leading British Studio Potters including the Martin Brothers, Bernard Leach, Shoji Hamada, Michael Cardew, Katherine Pleydell-Bouverie, Norah

Braden, Charles Vyse, William Staite-Murray, Henry Hammond, Sam Haile, David Leach, Janet Leach, William Marshall, Jim Malone, Richard Batterham, Mike Dodd, Lucy Rie, Hans Coper, Ruth Duckworth, James Tower, Alan Caiger-Smith, Ewen Henderson, Alison Britton, John Ward, Betty Blandino, Emmanuel Cooper, Edmund de Waal and Takeshi Yasuda

Edinburgh

→07.09.05 *Frances Priest*. Surface and Shape. The Scottish Gallery, 16 Dundas Street, Edinburgh EH3 6HZ. Tlf +44 131-5581200. Website: www.scottish-gallery.co.uk.

Exeter

10.09.05-02.10.05 *Tim Andrews, Peter Ilsley, etc.* Woodbury Gallery, Greenway, Woodbury, Exeter EX5 1LW.

Farnham

11.10.05-15.09.05 *Transformations*. Crafts Study Centre, Farnham Campus, Falkner Road, Farnham, Surrey GU9 7DS. Website: www.craftscentre.surrart.ac.uk.

Transformations looks at 20th century and contemporary craft makers and their source collections. The exhibition examines the relationship between maker and object. Work by Bernard Leach, Ethel Mairet, Peter Collingwood, Magdalene Odundo and Ewan Clayton will feature in the new show. It will focus on the great richness of the permanent collections of the Crafts Study Centre from the craft pioneers through to some of today's most distinguished craft practitioners.

Frome

10.09.05-11.09.05 *Potfest South-West*. Frome Market, Frome, Somerset. Website: www.potfest.co.uk/southwestintro.htm.

Henley on Thames

10.09.05-18.09.05 *Connections*. Ceramics from Denmark & England. The Barn Galleries, Aston Henley on Thames, Oxfordshire RG9 3DX. Website: www.oakwoodceramics.co.uk. *An exhibition of New Work by 8 leading potters representing some of the finest work being produced in Denmark and Great Britain today. Danish Potters: Beate Andersen, Bente Hansen, Aase Haugaard, Inger Rokkjaer and Hans Vangso. British Potters: Mike Dodd, Matthew Blakely, Lisa Hammond and Clive Bowen.*

London

Victoria & Albert Museum, Cromwell Road, South Kensington, London SW7 2RL. Website: www.vam.ac.uk. The Ceramics collection is one of the corner stones of the Victoria and Albert Museum. The collection ranges from ancient Egyptian artefacts to contemporary studio pottery and industrially designed ceramics. [Midlertidig lukket].

Contemporary Ceramics, Potters Association Shop, William Blake House, 7 Marshall Street,

Soho, London W1V 1LP. Website: www.studiopottery.co.uk.

Crafts Council Gallery, 44a Pentonville Road, Islington, London N1 9BY. Website: www.craftscouncil.org.uk.

Galerie Besson, 15 Royal Arcade, 28 Old Bond Street, London W1S 4SP. Website: www.galeriebesson.co.uk.

Harlequin Gallery, 68 Greenwich High Road, London, SE10 8LF. Website: www.studio-pots.com.

Barrett Marsden Gallery, 17-18 Great Sutton Street, Clerkenwell, London EC1V 0DN. Website: www.bmgallery.co.uk.

→30.09.05 *Circling the Square*. Hermitage Rooms, Somerset House, Strand WC2 London. Website: www.hermitagerooms.org.uk. Avant Garde Porcelain from Revolutionary Russia. Ceramics produced in the Lomonsov Porcelain Factory.

→31.12.05 *Chinese Connoisseurship: Ceramic Commentary in Collectors' Manuals of the Ming and Qing*. The Percival David Foundation of Chinese Art, 53 Gordon Square, London WC1H 0PD. Website: www.soas.ac.uk/PDF/collection.html.

21.09.05-13.10.05 *Prue Venables*. Galerie Besson.

26.09.05-08.10.05 *Duncan Ross*. Contemporary Ceramics, Craft Potters Shop and Gallery.

14.10.05-12.11.05 *Gordon Baldwin*. Barrett Marsden Gallery.

02.11.05-24.11.05 *Bodil Manz*. Galerie Besson.

07.11.05-18.01.06 *Carol McNicoll and Jacqueline Poncelet*. Barrett Marsden Gallery.

30.11.05-20.12.05 *Inger Rokkjær*. Galerie Besson.

08.12.05-26.02.06 *Table Manners - International Contemporary Tableware*. Vandrestilling. Crafts Council Gallery. From a set of porcelain champagne flutes to a wall of 100 mugs, the Crafts Council Gallery's exhibition *Table Manners* presents an unexpected look at the everyday objects that grace our tabletops.

Featuring hundreds of functional objects for domestic use, the exhibition celebrates the richness and diversity of contemporary international tableware in the most important exhibition of contemporary ceramic tableware in the UK for 30 years.

Focusing on 18 UK and international makers, *Table Manners* questions why craftspeople make tableware,

how economic and social pressures shape its production and how we use, understand and value our beloved bowls, plates and mugs. Through ceramics that are slip-cast, thrown and hand-built, each artist offers an individual response, making tableware that not only enriches our lives but can also be useful.

The exhibition has four components: UK-based makers, international makers, a wall of 100 mugs and a teapot collection. Many of the UK-based exhibitors have created works specifically for Table Manners, which develop unfamiliar strands and ideas in their tableware practice. The international makers provide a rich cultural context to the typically British preserve of tableware and 'taking tea.' Ane-Katrine von Bulow from Denmark fuses 'East' and 'West' to create highly contemporary and functional bowls, while Pru Venables based in Australia expands on the traditional format of a tea set with all the various elements fashioned from clay including the tea strainer.

Table Manners honours the honest mug with an installation of 100 different versions. This compilation references both 'the little brown mug' so much a feature of the studio potter while also reflecting the mugs many people have in their kitchen. Eclectic and imaginative, these practical vessels are a testament to the wit, invention and spirit of the mug-maker.

The exhibition's anthology of teapots is a more intense assembly. The pieces reflect the challenge involved in designing and fashioning a teapot that is functional, efficient and sculptural. Teapots are the 'grand dame' of tableware: they are emblems of the UK's national drink, the centrepiece of a familiar ritual and often reserved just for special occasions. As a group, the teapots provide a fascinating commentary on the history and culture of ceramics.

The exhibition is curated by Emmanuel Cooper. Emmanuel Cooper is a potter, writer and editor of Ceramic Review, based in London. He is currently Visiting Professor, Ceramics and Glass, Royal College of Art and Guest Curator of Applied Art, Tate St Ives.

Table Manners exhibitors include: Clive Bowen (England), Anne-Katrine von Bulow (Denmark), Simon Carroll (England), Claudia Henkel (Germany), Edward Hermans (Netherlands), Yan-ze Jiang (China), Walter Keeler (Wales), Chris Keenan (England), Hilton Nel (South Africa), Suku Park (Korea), Fritz Rossman (Germany), Zeita Scott (England), Linda Sikora (USA), Piet Stockman (Belgium), Prue Venables (Australia), Edmund de Waal (England), Takeshi Yasuda (England).

Newark

06.09.05-30.10.05 *Naked Clay*. Apsidal Gallery, Rufford Craft Centre, Rufford Country Park, Ollerton, Newark, Nottinghamshire NG22 9DF. Website: www.ruffordcraftcentre.org.uk.

Naked Clay features the work of many of the most significant makers in world ceramics: Sebastian Blackie, Lawson Oyekan, Jane Perryman, Nicholas Rena, David Roberts, Satoru Hoshino (Japan) and Gunhild Aaberg (Denmark).

Oxford

The Ashmolean Museum, Beaumont Street, Oxford OX1 2PH. Website: www.ashmol.ox.ac.uk/PotWeb.

Powys

15.10.05-23.10.05 A selling exhibition of works by National Living Treasure *Hamada Shoji*.

Curated by Phil Rogers. Marston Pottery, Lower Cefn Faes, Rhayader, Powys LD6 5LT.

There will be in excess of forty pieces ranging from small brush decorated plates, larger plates, Yunomi, Chawan both stoneware and salt glaze to vases and bottles. Most of the works will have boxes signed either by Hamada Shoji himself or by Hamada Shinsaku. In addition there will be a limited number of pieces by his favoured apprentice Shimaoka Tatsuzo and his son Hamada Shinsaku. I want the prices for these pieces to be very realistic and I am confident that visitors will be pleasantly surprised.

Sherbourne

Alpha House Gallery, South Street, Sherbourne, Dorset, DT9 3LU. Tlf + 44 1 935 814944. Website: www.alpha-house.co.uk.

10.09.05-08.10.05 *Mike Dodd & Rob Woolner*. Ceramics & Paintings. Alpha House Gallery.

Stoke-on-Trent

The Museums of the Potteries. Hanley, Stoke-on-Trent. Website: www.stoke.gov.uk/museums.

Tyskland

Berlin

Kunstgewerbemuseum im Schloss Köpenick, Schlossinsel, D-12557 Berlin. Tlf + 49 30 266 29 02. Porcelain from the Königliche Porzellanmanufaktur in Berlin is presented in a special gallery.

Bröhan-Museum, Landesmuseum für Jugendstil, Art Deco und Funktionalismus (1889-1939), Schloßstrasse 1a, D-14059 Berlin-Charlottenburg. Website: www.broehan-museum.de. Tlf +49 30 326 90 600.

Keramik-Museum Berlin, Schustehrusstraße 13, D-10585 Berlin-Charlottenburg. Website: www.keramik-museum-berlin.de.

Bremen

Keramik Galerie Hilde Holstein, Schnoor 5-7, D-28195 Bremen. Tlf +49 421-32 48 85.

Bürgel

Keramik Museum Bürgel, Am Kirchplatz 2, D-07616 Bürgel. Tlf + 49 366 92 49 141.

Deidesheim

03.09.05-25.09.05 *Nuer Ton und neue Töne*. Lotte Reimers. Archiv·Atelier·Ausstellung, Stadtmauer-gasse 17, D-67146 Deidesheim.

Dresden

Porzellansammlung Schloss Moritzburg. Residenzschloss, D-01067 Dresden. Website: www.staatl-kunstsammlungen-dresden.de. Tlf +49 351 49 14 622.

Die Dresdner Porzellansammlung ist die qualitativste und zugleich umfangreichste keramische Spezialsammlung der Welt. Sie verdankt ihre Entstehung August dem Starken, der seine Leidenschaft für das ebenso kostbare wie zerbrechliche Material einmal ironisch als »maladie des porcellaines« – als Porzellan-Krankheit – bezeichnet hatte. Die etwa 20.000 Einzelstücke umfassende Kollektion chinesischen, japanischen und Meißener Porzellans sollte im »Japanischen Palais« in der Dresdner Neustadt, einem eigens für diesen Zweck erworbenen und umgestalteten »Porzellanschloss« zur Schau gestellt werden. Dieser Plan wurde jedoch nie vollständig verwirklicht.

Die heutige Anordnung der Porzellane in den Wandarrangements des Zwingers folgt im wesentlichen den Plänen des Königs für sein Porzellanschloss. Chinesische Gefäße und Figuren der Song-, Ming- und Kangxi-Periode sowie japanisches Imari- und Kakiemonporzellan aus Arita bestimmen hier das Bild. Auch die Entwicklung des Meißener Porzellans von der Erfindung im Jahre 1708 bis zum späten 18. Jahrhundert lässt sich in Werken höchster Kunstfertigkeit ablesen.

→14.08.05 *Porzellan Parforce - Jagdliches Meissner Porzellan des 18. Jahrhunderts*. Ausstellung der Porzellansammlung Schloss Moritzburg. Bog. In Sachsen hat die kurfürstliche Jagd eine lange und weit zurückreichende Tradition, die sich unter anderem in den Bauten der Jagdschlösser, Augustusburg, Moritzburg, Wernsdorf und Hubertusburg niederschlug

Düsseldorf

Hetjens-Museum, Deutsches Keramikmuseum, Palais Nesselrode, Schulstrasse 4, D-40213 Düsseldorf. Tlf +49 211 89 94 210. Website: www.duesseldorf.de/hetjens.

→25.09.05 *Japan und Jugendstil*. Vermächtnis Helmut Hentrich. Hetjens-Museum.

Der international renommierte Architekt Prof. Dr. Helmut Hentrich (1905 - 2001) machte sich nicht nur als Begründer des Glasmuseums Hentrich in Düsseldorf einen Namen, sondern war auch für das Hetjens-Museum als Sammler, Mäzen und Mentor von großer Bedeutung. Mit der Rekonstruktion des im Kriege zerstörten Palais Nesselrode verhalfen er und Prof. Tamms dem Deutschen Keramikmuseum wieder zu der Selbstständigkeit, die Laurenz Heinrich Hetjens in seinem Testament gefordert hatte.

Als Helmut Hentrich 1962 die ersten Jugendstilkeramiken in das Museum brachte, wurden diese misstrauisch beäugt, da die Zeit noch nicht reif war für die neue Sicht auf die Belle Epoque. Bereits 1974 gehörte er mit seinen

Keramiken - vorwiegend französischer Provenienz - zu den Hauptleihgebern unserer Ausstellung Europäische Keramik des Jugendstils. Seit diesem Zeitpunkt hat er dem Museum verstärkt Kunstwerke aus der Zeit um 1900 geschenkt. Nach seinem Tod kamen wundervolle Jugendstilkeramiken, vor allem aber seine japanische Keramik hinzu, an der er sich bis zuletzt zu Hause erfreut hatte. Größer können Gegensätze kaum sein als zwischen der schlichten traditionellen japanischen Keramik mit ihrer haptischen Ausdruckskraft und manchen Turbulenzen des Jugendstils. Die japanische Teekeramik war im 16. Jahrhundert im Geist des Zen-Buddhismus entwickelt worden und hat über Jahrhunderte bis heute die historischen Vorbilder variiert.

Die Ausstellung zeigt in großer Ausführlichkeit, was Helmut Hentrich über Jahrzehnte geschenkt und zuletzt dem Museum vermacht hat. Eine ganze Reihe von Kunstwerken war noch nicht öffentlich zu sehen, darunter vereinzelte Stücke des 18. Jahrhunderts und der Epoche des Art Déco.

→09.10.05 *Khaled Ben Slimane*. Hetjens-Museum.

11.09.05-06.11.05 *Porzellan Parforce*. Jagdliches Meissener Porzellan des 18. Jahrhunderts. Hetjens-Museum.

10.11.05-29.01.06 *Gilbert Portanier*. Eine Sammlung aus dem Freundeskreis. Hetjens-Museum.

Frankfurt

→28.08.05 *Faszination Keramik*. Moderne japanische Meisterwerke in Ton aus der Sammlung Freudenberg. [Bogudgivelse – se anmeldelse]. Museum für Angewandte Kunst Frankfurt, Schau-mainkai 17, D-60594 Frankfurt am Main. Website:

www.museumfuerangewandtekunst.frankfurt.de.

Kein Land hat die Keramik der Welt im 20. Jahrhundert so nachhaltig geprägt wie Japan. Kaum ein Töpfer in Europa, in den USA, oder auch in Nachbarländern Japans, wie z. B. Korea blieb unbeeindruckt von dem, was sich in diesem Land seit den Zeiten des Japonismus um 1900 in der Keramikszene ereignet hat. Unzählige Autoren haben seit Yanagi Sôetsu und Bernard Leach über dieses Phänomen berichtet und damit den Ruhm der japanischen Töpferkunst in die Welt getragen. Doch wissen wir heute wirklich, was sich im Lauf eines ereignisreichen Jahrhunderts in dieser urjapanischen Kunstdisziplin ereignet hat? Verstehen wir wirklich etwas von Künstlerpersönlichkeiten wie Hamada Shôji, Shimaoka Tasuzô, Yamamoto Tôshu, Kishimoto Kennin oder Tsujimura Shirô? Oder kennen wir nur die Stereotypen, die uns in unzähligen Abhandlungen über Tee-Keramik, über wabi, sabi, über die mingei – Volkskunst – Bewegung und über die Renaissance der "Sechs Alten Öfen" suggeriert werden?

Hierzu präsentiert das Museum für Angewandte Kunst Frankfurt japanische Keramik der Sammlerin Gisela Freudenberg, die sich mit dem Thema "Moderne Keramik" seit 40 Jahren intensiv auseinandersetzt. In der Sammlung tut sich eine geradezu enzyklopädische Bandbreite des modernen Japan und seiner Keramik auf, die alles Gewollt-Modernistische und Geschmäcklerische konsequent

ausblendet. Im Mittelpunkt steht vielmehr der strenge Geschmack des Tee-Weges.

Gisela Freudenberg's approach to the Japanese scene is necessarily determined by her personal preferences. Nevertheless, one gets the impression that we find a virtually encyclopedic spectrum of modern Japanese ceramics here, one that rigorously excludes everything that is calculatedly modernist or caters too much to current tastes – and there is more than enough of that in Japan. The focus on the austere ideal of the tea ceremony is far more pronounced. A few of the avant-garde artists represented in the collection, such as Araki Takako, Fukami Sueharu, Koi Ryôji, Nishimura Yôhei, and Yoshikawa Masamichi, stand for daring innovative energy that masterfully transcends the bounds of conventional forms of expression in ceramics. Almost all of the other artists presented here operate within the more constrained framework of tradition. Groups of works by each of the artists represented in the exhibition, allow us to recognize not only the particular character of individual kilns with regard to body, form or firing, but also the special handwriting of each of the artists as individual personalities. Hence, the viewer is provided with far more than a general impression of „Bizen“ or Shigaraki“ – and that is the important difference between this exhibition and most of the other presentations of this type, which have been staged previously.

The exhibition is essentially organized around six themes:

- Masterpieces by the so-called “Living National Treasures” – represented in this collection by Hamada Shôji and his students Shimaoka Tatsuzô, Shimizu Uichi, Tamura Kôichi, Yamamoto Tôshû, and Izesaki Jun. Hamada and Shimaoka are also represented in the second thematic focus:
- The Folk Kilns, ceramics from the kilns that date back to the mingei movement (for example Seto, represented by Mizuno Hanjirô, or Mashiko, where Hamada and Shimaoka worked or are still working).
- The “Six Ancient Kilns” (Seto, Shigaraki, Bizen, Tokoname, Tanba, Echizen), represented by artists like Chûroku IV, Takahashi Shunsai and Ueda Naokata (Shigaraki), Nishihata Tadashi and Ichino Shinsui (Tanba) as well as Takahara Shôji (Bizen).
- The great individualists like Tsujimura Shirô, Kishimoto Kennin, and Ôtani Shirô.
- Ceramic artists who work in a sculptural mode, such as the two masters mentioned previously, Fukami and Yoshikawa, whose choice of clay and firing techniques are, however deeply rooted in Japanese tradition.
- Finally painted wares: Tamura Kôichi, in whose works the form of the ceramics tends to recede behind the painting and the artistic partners Koie Ryôji (ceramics) and Shigeta Ryôichi (painting) – their 1992 joint project “New Kutani” stands for an extraordinarily innovative, ingenious collaboration between ceramics and painting that fully transcends the boundaries of tradition in the way ceramic surfaces are painted.

[Stephan von der Schulenburg – citat fra bogen til
udstillingerne – se tillige anmeldelsen]

Frechen

Stiftung Keramion - Zentrum für moderne und historische Keramik Frechen, Bonnstrasse 12, D-50226 Frechen. Website: www.keramion.de. Tlf +49 22 34/22 891.

→28.08.05 *Blau-Weiss – Fayencen der Barockzeit aus dem Museum für Angewandte Kunst Frankfurt*. Keramion. Die Ausstellung „Blau-Weiß - Fayencen der Barockzeit“ widmet sich der glanzvollen Zeit des Barock, in der vor allem prachtvolles und repräsentatives Geschirr hergestellt wurden. Mit rund vierzig Leihgaben aus dem Museum für Angewandte Kunst Frankfurt und dem Historischen Museum Frankfurt wird eine spezielle Art der Keramik vorgestellt, deren Herstellung in den traditionsreichen Töpferzentren des Rheinlandes eine untergeordnete Rolle gespielt hat. Die feinere Fayence war dem edlen, wertvollen Vorbild Porzellan näher, so dass sie den Bedürfnissen der barocken Gesellschaft nach repräsentativem Geschirr für die luxuriösen Genussmittel – Kaffee, Tee und Schokolade – eher entsprach als die derben Gefäße des Rheinischen Steinzeugs.

→28.08.05 *Sammlung Cremer - Gegensätzliches*. Keramion. Groß - klein, schwarz - weiß, dick - dünn, rund - eckig, abstrakt - gegenständlich, hoch - flach, uni - bunt: Gegensätze bilden in dieser Ausstellung die Auswahl-kriterien, um die Sammlung Cremer zu präsentieren. Anhand der einzelnen Paare wird das Besondere jeder Arbeit nochmals betont.

18.09.05-27.11.05 *Gertraud Möhwald*. Katalog. Keramion. Gertraud Möhwald (1929 Dresden - 2002 Halle) war eine der bedeutendsten und innovativsten Keramikerinnen in Deutschland nach dem Zweiten Weltkrieg. Seit 1970 hat die gelernte Steinbildhauerin stilprägend an der Hochschule für industrielle Formgestaltung im Fachbereich Keramik in Halle gelehrt. Neben Geschirr und Skizzen liegt das Hauptgewicht der Ausstellung auf Skulpturen. Sie sind so ausgewählt, dass einzelne Entwicklungen der Künstlerin für den Betrachter nachvollziehbar werden. Die Ausstellung entsteht in Zusammenarbeit mit der Stiftung Moritzburg - Kunstmuseum des Landes Sachsen-Anhalt. A summary of her complete work can be seen from the 26th of June until the 4th of September 2005 in Halle and from the 18th of September until the 27th of November 2005 in Frechen.

11.12.05-19.02.06 *Sammlung Cremer - Back to the 70s - Typisches der 1970er Jahre*. Keramion. Plateau-Schuhe, Pril-Blumen, Plastikmöbel, ABBA und der Flokatiteppich - da werden Erinnerungen an die 70er Jahre wach. Und wo könnte man besser in diesen Erinnerungen schwelgen, als im Keramion, das 1971 erbaut wurde? In diesem Jahrzehnt steht das individuell gefertigte keramische Einzelstück als Kunstwerk im Vordergrund. Vorreiter sind u.a. Beate Kuhn, Klaus Lehmann und Robert Sturm.

11.12.05-19.02.06 *Gerda Smolik - Skurrilitäten*. Katalog. Keramion. Die österreichische Künstlerin Gerda Smolik, (1951 St. Johann im Pongau/Österreich) schafft mit ihren

barockisierenden Porzellanfiguren eine Märchen- und Mythenwelt „en miniature“. Theatergleich geben diese bunten, erotisierenden und zweideutigen Figurinen ironische Hinweise auf die „Zwischenräume“ des Lebens. Der Besucher wird durch die skurrilen Szenarien in eine heiter-nachdenkliche Atmosphäre versetzt.

Hamburg

Museum für Kunst und Gewerbe, Steintorplatz 1, D-20099 Hamburg. Tlf +49 40 428 54 53 53.
Website: www.mkg-hamburg.de.

Heidelberg

Galerie Marianne Heller, Hans-Böckler-Strasse 1, D-69117 Heidelberg. Website: www.galerie-heller.de.

04.09.05-09.10.05 *Uwe Löllmann zum 50. Geburtstag*. Galerie Marianne Heller.

20.11.05-30.12.05 *One from Everyone*. Arbeiten internationaler Keramikünstler. Galerie Marianne Heller.

Hohenberg an der Eger

Deutsches Porzellanmuseum, Freundschaft 2, D-95691 Hohenberg/Eger. Tlf +49 9233 7722 0.
Website: www.dt-porzellanmuseum.de.

→09.10.05 *Kunst-Stücke* - die Kunstabteilung Zeh, Scherzer & Co., Rehau. Katalog. Deutsches Porzellanmuseum. Der Begriff "Plastik" bekommt ab jetzt für Rehau eine neue Bedeutung ! Gemeint sind die kaum bekannten Erzeugnisse der leider nur kurze Zeit existierenden Kunstabteilung der Porzellanfabrik Zeh, Scherzer & Co. Erstmals ist es gelungen, über 100 der bereits zur Zeit ihrer Entstehung enorm teuren Porzellanfiguren, die im wesentlichen in die USA exportiert wurden, in einer Ausstellung zusammenzuführen entstanden um 1920, bewegen sie sich stilistisch zwischen ausgehendem Jugendstil und sich ankündigendem Art Deco, sind äußerst selten, überaus amüsan und sehr farbenfroh.

Die Themen, derer sich die renommierten, mit Entwürfen für die Kunstabteilung Zeh, Scherzer & Co. beauftragten Bildhauer annahmen, reichen von Tierplastiken über Figurengruppen bis zu Zierobjekten wie Tafelaufsätzen und Vasen. Ihnen allen gemeinsam ist eine expressive Farbgebung, begleitet von einer durchwegs heiter-lebensfrohen bis tragisch-komischen Anmutung. Ob scherzender Gaukler, verliebter Faun oder flirtende Harlekine, alle Objekte spiegeln in exzellenter Weise den unverwechselbaren Stil der Kunstabteilung Zeh, Scherzer & Co., Rehau wider.

→23.10.05 *Dekor total*. Félix Bracquemond und der französische Japonismus und Impressionismus. [Arbeitstitel]. Deutsches Porzellanmuseum.

25.11.05-maj 2006. *Golddrausch*. Porzellan in Gold und Weiss. Deutsches Porzellanmuseum.

Höhr-Grenzhausen

Keramikmuseum Westerwald. Deutsche Sammlung für historische und zeitgenössische Keramik, Lindenstrasse, D-56203 Höhr-Grenzhausen. Tlf +49 2624 94601 0. Website: www.keramikmuseum.de.

Karlsruhe

→23.10.05 *Emile Gallé*. Badisches Landesmuseum, Museum beim Markt – Angewandte Kunst seit 1900, Karl-Friedrich Strasse 6, D-76133 Karlsruhe. Tlf +49 721 926-6578. Website: www.landesmuseum.de.

Kellinghusen

13.08.05-14.08.05 kl 10.00-18.00 *Töpfermarkt*. Kellinghusen. Website: www.kellinghusen.de.

→14.08.05 *Jan Kollwitz · Japanische Keramik*. Museum Kellinghusen, Hauptstrasse 18, D-25548 Kellinghusen.

Jan Kollwitz, geboren 1960 in Berlin, war nach einer Töpferlehre bei Horst Kerstan in Kandern zwei Jahre lang persönlicher Schüler von Yuta Nakamura in Echizen, Japan. Hier erlernte er die Brenntechnik der Anagama-Öfen. Seit 1988 lebt und arbeitet Jan Kollwitz im Klosterdorf Cismar in Schleswig-Holstein. In seiner Werkstatt entstehen Keramiken in traditioneller japanischer Technik. Dazu nutzt er einen originalen Anagama-Holzbrennofen, bei dem Feurung und Brand in enier gemeinsamen Kammer stattfinden.

Die Keramiken werden unglasiert in den Ofen eingesetzt und anschliessend vier Tage ununterbrochen gebrannt. Dabei muss alle drei Minuten Holz in den Ofen geworfen werden. Bei Temperaturen um 1300° C verschmilzt die Flugasche mit dem Ton zu einer natürlichen Glasur, die je nach Standort des Gefässes im Ofen von einem tiefen, klaren Grün bis zu einem hellen, matten Ocker variiert. Rauch und Flemmen hinterlassen graue und rote Färbungen auf den Gefässen, an manchen Stellen entsteht ein tiefes Blau.

Köln

Museum für Angewandte Kunst, An der Rechtschule, D-50667 Köln. Website: www.museenkoeln.de/museum-fuer-angewandte-kunst.

04.02.06-30.04.06 *Faszination Keramik*. Moderne japanische Meisterwerke in Ton aus der Sammlung Freudenberg. Museum für Ostasiatische Kunst, Köln.

Langerwehe

26.11.05-27.11.05 *Töpfermarkt*. Töpfereimuseum, Pastoratsweg 1, D-52379 Langerwehe. Website: www.toepfereimuseum.de. Tlf +49 2423 4446.
Er war der erste in der BDR. Seit 1975 lockt er immer wieder viele tausend Menschen in das alte rheinische Töpferdorf. Woran liegt's?

Ludwigsburg

Keramikmuseum des Württembergischen Landesmuseum i Schloss Ludwigsburg ved Stuttgart. Tlf

+49 711 279-34 00. Website: www.landesmuseum-stuttgart.de.

Mettlach

→26.09.05 *Der Zeit voraus*. Helmut Newton und Villeroy & Boch. Keramikmuseum Mettlach, Alte Abtei, Saaruferstrasse, D-66693 Mettlach. Website: www.keramikmuseum-mettlach.de. Tlf + 49 6864 81 1294.

München

Die Neue Sammlung, Staatliches Museum für angewandte Kunst, Prinzregenten-strasse 3, D-80538 München. Tlf +49 8922 78 44. Website: www.die-neue-sammlung.de. Dauerausstellung. *Moderne Keramik und Porzellandesign von 1900 bis heute*. Die Neue Sammlung, Staatliches Museum für angewandte Kunst.

galerie b15, neue keramik, Baaderstrasse 15, D-80469 München. Website: www.b15-wunderle.com.

Selb-Plössberg

Deutsches Porzellan Museum, Abteilung III und IV, Europäisches Industringmuseum für Porzellan und Europäisches Museum für technische Keramik, Bahnhofstrasse 3, D-95100 Selb-Plössberg. Website: www.eimpk.de. Porzellanherstellung in Europa: Arbeitsplätze, Maschinen, Verfahren in 3 Jahrhunderten. Schauvor-führungen der Dampfmaschine. Technische Keramik aus den Bereichen Medizin, Elektrotechnik und Raumfahrt.

→11.09.05. *Helmut Newton für Villeroy & Boch*. Katalog. Europäisches Industringmuseum für Porzellan. Helmut Newton, der teuerste, beste und umstrittenste Fotograf der letzten Jahrzehnte konnte im Jahre 1986 von Villeroy & Boch gewonnen werden, um Bad- und Tischkultur auf bisher unbekannte Weise in Szene zu setzen. Es entstand eine der spektakulärsten und künstlerisch interessantesten Werbekampagnen der coolen 80er Jahre. Aufgrund ihrer provozierenden Ästhetik und suggestiven Kraft wurde sie von Fachjournalisten in Deutschland und Frankreich zur "Werbekampagne des Jahres 1986" gewählt.

Helmut Newton schuf Bilder ohne Romantik und Sentimentalität, die durch ihre Kälte und Glätte bestechen. Es entstanden Szenen mit erotischer Ausstrahlung in denen starke und selbstbewusste Frauen das Set beherrschen. Er erreicht auf diese Weise die Porträtierten nicht zu Objekten für gierige Blicke werden zu lassen: Ich liebe die Mädels!

Helmut Newton blieb auch für Villeroy & Boch seinem seit 1982 mit "Big Nudes" eingeschlagenem Weg treu, Stimmungen zu kreieren. Auch für Villeroy & Boch arbeitet er mit dem Mittel der Schwarz-Weiß Fotografie, setzt seine bevorzugten Models mit blasser Haut, in Highheels - ohne die eine Frau für ihn nackt war - und in schwarzen Nylons in Szene: I like cool girls!

Keines der Fotos Helmut Newtons ist eine Momentaufnahme, alles ist inszeniert und gelenkt: Alles was schön ist, ist Falch! Dies gilt auch für die Fotoaufnahmen für Villeroy & Boch. Vor allem durch die Lichtführung, das Entstehen von Schatten, erschafft er eine unterkühlte, manchmal sogar beängstigende Atmosphäre.

Neu war auch, dass die Produkte zwar klar in die "Szene" integriert sind, aber dennoch nicht die "Hauptrolle" spielen. Innovativ war auch das Gestaltungsmittel der Collage, das sich in der Folgezeit immer wieder bei Newton finden lässt.

→16.10.05 *Geometriart – Marcello Morandini*. Leben und Schaffen · zum 65. Geburtstag. Europäisches Industringmuseum für Porzellan.

09.12.05→? *Keramik-Porzellan-Glas* · SIC Krefeld. Europäisches Industringmuseum für Porzellan.

Staufen

Staufen, Zweigmuseum des Badischen Landesmuseum Karlsruhe, Wettelbrunner Strasse 3, D-79219 Staufen. Website: www.landesmuseum.de.

Weiden

Internationales Keramik-Museum Weiden, Zweigmuseum der Neuen Sammlung München, Waldsassener Kasten, Luitpoldstrasse 25, D-92637 Weiden/Oberfalz. Website: www.keramikmuseum.die-neue-sammlung.de/ og for aktuelle udstillinger www.weiden-oberpfalz.de. Keramiken des Vorderen Orients, altägyptische Keramik, Europäisches Blauweiß-Porzellan, Kunsthandwerk und Produktdesign des 20. Jahrhunderts. Neu: Chinesisches Porzellan der Qing-Dynastie.

→31.12.05 *Europäische Keramik heute – Die Schenkung Egner im Internationalen Keramikmuseum Weiden*. Zweigmuseum der Neuen Sammlung München.

Holland

Amsterdam

Galerie Carla Koch, Prinsengracht 510, NL-1017 KH Amsterdam. Website: www.carlakoch.nl.

10.09.05-15.10.05 *Wouter Dam og Steven Heinemann*. Ceramics. Galerie Carla Koch.

22.10.05-19.11.05 *Johan van Loon og Morten Løbner Espersen*. Ceramics. Galerie Carla Koch.

26.11.05-24.12.05 *Bodil Manz og Yik Yung Kim*. Porcelain. Galerie Carla Koch.

Delft

27.08.05-15.10.05 *Swedish Contemporary Ceramic Show*. Udstilling med bl.a. Jussi Ojala, Jennifer

Forsberg, Karin Ostberg and Eva Zethraeus. Terra Keramiek, Nieuwstraat 7, Delft. Website: www.terra-delft.nl.

Leeuwarden

Prinsessehof Leeuwarden, Nationaal Keramiek-museum, Grote Kerkstraat 11, NL-8911 DZ Leeuwarden. Website: www.prinsessehof.nl.

Milsbeek

17.09.05-18.09.05 Keramisto Market Milsbeek, Mookerplas, Milsbeek. Website: www.keramisto.com.

Rotterdam

Museum Boijmans Van Beuningen, Museumspark 18-20, NL-3015 CX Rotterdam. Tlf +31 10 44 19 400. Website: www.boijmans.rotterdam.nl.

Tegelen

Keramiekmuseum De Tiendschuur Tegelen, Kastelaan 8, NL-5932 AG Tegelen. Website: www.tiendschuur.net.

15.09.05-20.11.05 *Deense klei*. Udstilling med bl.a. Karen Bennicke, Aage Birck, Michael Geertsen, Martin Bodilsen Kaldahl, Hans og Birgitte Börjeson, Lise Damsager Hansen, Bente Hansen, Aase Haugaard, Turi Heisselberg Pedersen, Nina Hole, Kim Holm, Steen Ipsen, Christin Johansson, Vibeke Borresen Krog, Mark Lauberg, Ann Linnemann, Kristine Tillge Lund, Sten Lykke Madsen, Malene Müllertz, Anders Ruhwald, Signe Schjødt, Lone Skov Madsen og Barbro Åberg. Katalog. Keramiekmuseum De Tiendschuur Tegelen.

04.12.05-05.03.06 *Hein Severijns*. 50 jaar actief als keramist. Keramiekmuseum De Tiendschuur Tegelen.

Belgien

Bruxelles

Musées royaux d'Art et d'Histoire/Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, 10 Jubelpark, B-1000 Bruxelles. Website: www.kmkg-mrah.be.

puls contemporary ceramics, v/Annette Sloth, Place du Châtelain 4, B-1050 Bruxelles. Website: www.pulsceramics.com.

→28.08.05 *Imari*. La porcelaine des shogun et des souverains euroéens 1610-1760. Katalog. Bog. Musées royaux d'Art et d'Histoire. C'est vers 1610 et pour répondre aux besoins des maîtres de thé que la porcelaine apparaît au Japon. Elle s'affranchit rapidement de l'emprise chinoise et atteint son apogée technique et stylistique au milieu du XVIIe siècle au service des élites, l'aristocratie militaire japonaise. Elle séduit également les cours princières européennes. Pour conquérir plus sûrement ce marché extérieur, les

porcelainiers japonais créent une très chatoyante production pour l'exportation. Elle connaît beaucoup de succès dans nos pays. au début du XVIIIe siècle, lorsque le secret de fabrication de la porcelaine est percé en Europe, les nouvelles manufactures européennes n'hésitent pas à lancer une ligne japonaise.

→31.12.05 *Art Nouveau & Design 1830-1958*.

Katalog. Musées royaux d'Art et d'Histoire.

L'exposition présentera un panorama de ces disciplines, depuis l'indépendance de la Belgique, en 1830, jusqu'à l'Exposition Universelle de 1958.

Une grande partie du parcours sera consacrée à l'Art Nouveau qui, dans un climat d'intense prospérité et sous l'influence de célèbres 'designers', tels Horta, Van de Velde, Serrurier-Bovy et Wolfers, connut une efflorescence prodigieuse. Les courants encore méconnus qui le précédèrent (des styles 'néo' à l'Éclectisme) et qui lui succédèrent (de l'Art Déco aux mouvements modernistes) seront également illustrés.

Le caractère inédit de ce vaste panorama promet de revêtir une importance capitale, tant pour le grand public que pour les amateurs et les connaisseurs. Quelque 250 oeuvres d'une qualité exceptionnelle seront présentées. Elles proviennent essentiellement de collections belges.

03.09.05-01.10.05 *Michael Geertsen og Signe Schjødt*. puls contemporary ceramics.

08.10.05-12.11.05 *Martin Bodilsen Kaldahl og Enno Jäkel*. puls contemporary ceramics.

19.11.05-22.12.05 *Arnold Annen og Ane-Katrine von Bülow*. puls contemporary ceramics.

Frankrig

St Amand-en-Puisaye

→30.09.05 *Jean Carriès*. Musée du Grés, Château, 58310 St Amand-en-Puisaye.

Cent cinquante ans ont passé depuis la naissance de Jean Carriès. Son acharnement perfectionniste et son talent feront de lui une référence incontournable et son œuvre, d'importance capitale, va contribuer au renouveau de l'art céramique. Marqué par le Japonisme et l'Art Nouveau, Jean Carriès développe un courant artistique actif pendant près de 70 ans. Les collections nivernaises conservent des pièces majeures, parmi l'œuvre sculptée, "Epave de théâtre", "Bébés" de grès ou de plâtre, "Autoportrait"... seront ici présentés cet été.

Giroussens

→02.10.05 *Un atelier, un couple*. Claude et Pierre Dutertre. Maison de la Céramique Contemporaine, Place Lucie Bouniol, F-81500 Giroussens. Website: www.ceramique.com/MCCG/.

Henrichemont

→28.11.05 *VIII ème Rencontres Internationales Ceramiques Danoises*. Centre Céramique de la Borne, F-18250 Henrichemont. Malene Møller Hansen, Sverre Tveito Holmen, terre vernissée contemporaine, Mette Marie Orsted, Annette Kissow, Ditte Fischer, design (15.05.09-07.07.05); Hans et Birgitte Börjeson, grès, Anders Ruhwald, sculptures (10.07.05-04.08.05); Jørgen Hansen, grès, Anne et Peter Stougaard, terre vernissée, Charlotte Thorup, porcelaine (18.09.05-28.11.05).

Lacapelle-Biron

Musée Bernhard Palissy, Saint-Avit, 47150 Lacapelle-Biron. Tlf. +33 5 53 40 98 22.

Limoges

→15.09.05 *La porcelaine de Limoges à la cuisine l'aluminite porcelaine René Frugier*. Musée national de porcelaine Adrien Dubouché, 8bis, Place Winston Churchill, 87000 Limoges. Website: www.musee-adriendubouche.fr.

Mulhouse

Maison de la Céramique, 25, rue Josué Hofer, F-68100 Mulhouse. Tlf. +33 3 89 43 32 55.

Nancy

Musée des Beaux-Arts, Place Stanislas 3, 54000 Nancy. Tlf +33 3 83 85 30 72

Paris

Musée National de Céramique Sèvres, Place de la Manufacture, 92310 Sèvres. Tlf +33 41 14 04 20.

Musée des Arts Décoratifs, 107 Rue de Rivoli, 75003 Paris. Tlf +33 1 44 55 57 50

Musée national des Arts asiatiques–Guimet, Place d'Iéna 6, F-75116 Paris. Tlf +33 1 56 52 53 00. Website: www.musee-guimet.fr. [bl.a. tidlig kinesisk keramik].

Musée Cernuschi, 7 Avenue Vélasquez, 75 008 Paris. Tlf +33 1 45 63 50 75. [bl.a. tidlig kinesisk keramik].

Musée Ennery, 59 Avenue Foch, Paris. Tlf +33 1 45 53 57 96. [bl.a. kinesisk og japansk keramik]

Galerie Clara Scremini, 99 rue Quincampoix, 75003 Paris 3e. Tlf +33 1 48 04 32 42.

Carlin Gallery, 93 rue de Seine, 75006 Paris. Tlf + 33 1 44 07 39 54.

26.10.05-26.11.05 *Barbro Åberg*. 2 person show. Carlin Gallery.

23.11.05-20.03.06 *De l'immense au minuscule, de la vaisselle de l'ogre à la dinette, de la virtuosité en céramique*. Musée National de Céramique Sèvres.

Rouen

23.09.05→ *Ceramiques du XIXe Siecle*. Musée de la céramique, 1 rue Faucon, 76000 Rouen. Tlf +33 2 35 07 31 74.

Vallauris

Musée Magnelli, Musée de la Céramique, Place de la Libération, 06220 Vallauris. Tlf +33 4 93 64 16 05.

Musée Municipal de céramique et d'art moderne, Place de la Mairie, F-06220 Vallauris.

→03.10.05 *André Cottavoz*. Musée Magnelli.

Portugal

Lissabon

→04.10.05. *Alev Ebüzziya Siesbye*. A Necessidade de Não Esquecer. Museu Nacional do Azulejo, Rua da Madre de Deus 4, 1900-312 Lisboa. Website: www.mnazulejo-ipmuseus.pt.

Spanien

Barcelona

06.09.05-29.01.06 *L'Art Nouveau · La Maison Bing*. Katalog. Caixa Forum, Barcelona.

Im Zentrum der Ausstellung steht der aus Hamburg stammende Kunsthändler und Sammler Siegfried Bing (1838-1905) und seine 1895 gegründete Galerie L'Art Nouveau, die der internationalen Kunstrichtung in Frankreich ihren Namen gab.

Siegfried Bing sammelte zunächst chinesische und japanische Kunst, die großen Einfluss auf europäische KünstlerInnen des 19. Jahrhunderts hatte. Vincent van Gogh etwa erwarb bei Siegfried Bing eine Sammlung japanischer Holzschnitte. Mit der Idee, elegante Möbel im unverkennbaren Neuen Stil (Art Nouveau) herstellen zu lassen, überwand Bing die Kluft zwischen bildender und angewandter Kunst. Zudem lieferte er künstlerische Lösungen zur Ästhetisierung von Wohnräumen. Siegfried Bing gründet ca. 1897/99 eigene Werkstätten für die Herstellung von Möbeln und Schmuck. Parallel dazu stellte er die von seinen Künstlern gestalteten Entwürfe Fremdproduzenten zur Verfügung, die sie in größerer Stückzahl und Vielfalt herstellen konnten. Die Werkstätten bilden einen Höhepunkt im Streben Bings nach der Neubelebung des französischen Designs mit höchstem Anspruch an Qualität und Fortschrittlichkeit. Sein Tod im Jahr 1905 bedeutete das Ende eines Unternehmens, das große Bedeutung für Kunst und Design des 20. Jahrhunderts bekommen sollte.

Die Ausstellung im Museum Villa Stuck erzählt die Geschichte des Art Nouveau mit Bings Galerie als Dreh- und Angelpunkt. Sie präsentiert etwa 400 Objekte und Kunstwerke, die im Auftrag Bings entstanden, in seiner Galerie gezeigt wurden, ihm gehörten: Glas von Tiffany, Gemälde und Plastiken von Künstlern wie Rippl-Ronai, Rodin, Vuillard sowie Möbel, Keramik und Schmuck von

Van de Velde, Colonna, De Feure und Gaillard. Es ist die bisher umfassendste Ausstellung zu diesem Thema.

Zu den Höhepunkten der Ausstellung zählen die Objekte aus dem Pavillon Art Nouveau Bing, Bings Beitrag zur Pariser Weltausstellung im Jahr 1900. Im Streben nach dem Gesamtkunstwerk verbunden mit Franz von Stuck, der seine Kunst ebenfalls in Paris präsentierte, brachte Bing damals noch relativ unbekannte Gestalter zusammen: Georges de Feure, Edward Colonna und Eugène Gaillard. Ihre eleganten Entwürfe – Wandschirme, Vitrinen, Porzellan, Glas und Textilien - vermitteln Eindrücke

Japan

Tokyo

13.10.05-29.10.05 *Alev Ebüzziya Siesbye*. Yufuku Gallery, Anney Aoyama 1F, 2-6-12, Minami-Aoyama, Minato-ku, Tokyo 107-0062.

USA

New York

The Schein-Joseph International Museum of Ceramic Art, Alfred University, New York. Website: <http://www.ceramicsmuseum.alfred.edu/>.

The Everson Museum of Art, 401 Harrison Street, Syracuse, New York 13202. Website: <http://www.fmhs.cnyric.org/community/everson/>.

Smithsonian Cooper-Hewitt, National Design Museum, 2 East 91st Street, New York NY 10128. Website: <http://ndm.si.edu>.

Garth Clark Gallery, 24 West 57th Street # 305, New York NY New York, NY 10019. Website: www.garthclark.com. Tlf +1 212 246 2205.

→30.09.05 *Conjunction: selections from the Corsaw, Fox, and Krevolin Collections*. The Schein-Joseph International Museum of Ceramic Art. This exhibition highlights ceramic pieces from three of the collections within the Museum's permanent holdings. Seemingly disparate ceramic pieces – unglazed earthenware pottery by unknown makers, celadon vessels

by anonymous creators, and sophisticated clays with multicolor glazes by studio artist - will sit side by side. Collectively spanning the past two thousand years and multiple cultures this combination invokes the ideas of celestial syzygy or conjunction, (alignment or proximity of stars and planets) to illustrate a common humanity in all its variations.

Pieces will include selected representations from the Roger D. Corsaw Collection of Functional American Ceramics, the John R. Fox Collection, and the Krevolin Collection of Pottery of the Ancient Americas.

The John R. Fox Collection of (mostly) Korean Pottery came to Alfred in the 1960s; it includes more than 200 pieces and dates from the Silla through the Yi Dynasties. The Roger D. Corsaw Collection was established in the 1980s. Roger Corsaw ('35) provided both a collection and funds to support this collection, which totals more than 200 pieces from the twentieth century.

The Krevolin Collection was donated by Lewis ('55) and Jenny Krevolin ('56) in the 1980s and early 1990s. This collection contains ceramic objects from North, South and Central America and comprises more than 400 pieces. A partial listing of artists and objects includes Peter Beasecker, Roger Corsaw, Val Cushing, Eddie Dominguez, Myrtle Meritt French, Charles Harder, Janel Jacobson, Karen Koblitiz, Harrison McIntosh, Walter Ostrom, Ken Ferguson, Vivika and Otto Heino, Karen Karnes, Lucy Rie, Annabeth Rosen, Bonnie Seeman, Ellen Shankin, Bruce Winn, historic Korean vessels and pottery from North, South and Central America.

12.10.05-16.12.05 *Eva Kwong: Love Between the Atoms*. The Schein-Joseph International Museum of Ceramic Art. Eva Kwong, born in Hong Kong, Eva received a BFA from Rhode Island School of Design and an MFA from Tyler School of Art in Philadelphia. Her ceramic pieces are in a private and public collections including the Archie Bray Foundation, Mint Museum of Craft + Design, Minneapolis Institute of Art, Finnish Craft Museum, and the Racine Museum of Art. Her work has been exhibited nationally and internationally. She has lectured extensively. She is the recipient of multiple Ohio Art Council Fellowships and a National Endowment for the Arts Fellowship in addition to other honors. Eva resides in Ohio and is known for her colorful, sensuous, provocative and organic forms.

Bøger, kataloger og artikler om dansk keramik udkommet 2005

ved Gunnar Jakobsen

Poesiens Blomst. Buller Hermansen. Retrospektiv 2005. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus og KunstCentret Silkeborg Bad, Middelfart og Silkeborg 2005. 36 s. ill. litt. (s 3 Forord. Af Iben From og Lise Seisbøll, s 4-10 Leret er sådan en slags gave til menneskene. En livshistorie om og af Buller. Fortalt til Marianne Horsdal, s 11-12 Bornholm blev skelsættende. Af Peter Tiemroth, s 14-18 Poesiens mangefarvede blomst. Af Peter Olesen, s 19-29 Bullers billedverden. Af Lise Seisbøll, s 30-33 Et Tallerkenfolk – og dets beslægtede medlemmer. Af Ane og Animi Holst Schmidt).

Fuld Form Fulby. Før og nu. 1963 til 2005. [På omslag: Hans & Birgitte Börjeson]. [Katalog udgivet i anledning af udstilling på Kunstindustrimuseet]. Hans og Birgitte Börjeson, Fulby og København 2005. 37 s. ill. litt. (s 2, 5-6, 8, 10-11 14 og 17 Kunsten at salte/The Art of Salting. Af/by Jorunn Veiteberg, s 22-28 og 29 Min porcelæns historie/My History of China. Af/by Hans Börjeson og s 30 Saltglasur hvad er det?/Salt-Glazing – What is it?).

Gutte Eriksen og Preben Hansen. Hundested Kommune, Hundested 2005. 44 s. ill.

Michael Geertsen's Assemblages by Edmund de Waal. *Ceramics: Art and Perception* 60. 2005, s 19-22. ill.

Fire Sculptures as Process and Artifact by Gerd Bloxham Zettersten. *Ceramics Technical*. 20/2005, s 3-9. ill. [Nina Hole].

Jens Hostrup - musiker og rakukeramiker i Telling. Af Poul Meisner. *Han Herred Bogen*. 2005, s 114-120. ill.

»... det er jo en alvorlig sag at være barnlig når man er voksen«. Kunstneren, samfundet og produktionen – en collage af citater. Af Teresa Nielsen. *keramiske noter*. 11. årg. 21/2005, s 1-3. note. [Ursula Munch-Petersen].

Enigma variations. Anders Ruhwald. By Emma Maiden. *Crafts*. 194/2005, s 38-41. *

Billedhuggerne Olga og Siegfried Wagner. Red. af Teresa Nielsen. *Vejen Kunstmuseum, Vejen* 2005. 118 og LXIV s. ill. litt. noter. 150 kr. (s 5-8 [Forord]. Et forsvindingsnummer. Af Teresa Nielsen, s 9-16 Siegfried Wagner. Af Oscar Matthiesen, s 17-19 Han staar alene, men han kan godt bære det. Af Sigurd Schultz, s 20-35 Kunstnerhjem. Af Mette Thelle, s 36-62 "Kun den som er glemt er død". Af Karin Kryger, s 63-80 "Fordringsfulde krav på Andagt" – Siegfried

Wagners dekorative arbejder. Af Teresa Nielsen, s 81-87 Siegfried Wagner og Joseph Mendes da Costa – en jødisk billedhuggerkunst? Af Teresa Nielsen, s 88-89 Joseph Mendes da Costas biografi. Af Teresa Nielsen, s 90-95 Løveborg – billedhuggerens hjem på Lottenborgvej i Lyngby. Af Teresa Nielsen, s 96-101 Olga Wagner. Af Lise Funder, s 102-103 Olga Wagner Biografi. Af Lise Funder og s 105-118 Siegfried Wagner biografi. Af Teresa Nielsen).

Wiinblad i høj kurs. *Antik & Auktion*. 3/2005, s 66-67. ill. [Auktionssalg af Bjørn Wiinblads inventar til Hotel d'Angleterres Restaurant Wiinblad].

Spisestellets fornemste stykke af Bolette Bramsen. *Antik & Auktion*. 1/2005, s 32-35. ill. [Alumina, Bing & Grøndahl og Den kongelige Porcelainsfabrik].

Eventyret om isklokken og flodhesten af Hanna Nielsen. *Antik & Auktion*. 2/2005, s 16-21. ill. [Royal Copenhagen].

Fantastisk fajance af Bolette Bramsen. *Antik & Auktion*. 4/2005, s 28-31. ill. [Kastrup Værk].

Kähler · Ipsen · Hjorth. Fra pottemageri til fabrik. De tidlige år ved tre danske keramikværksteder: Herman Käblers Værk i Næstved fra 1839, Peter Ipsens Terracottafabrik i København fra 1843 [og] Lauritz Hjorths Terracottafabrik i Rønne fra 1859. Red. af Palle Birk Hansen. *Bornholms Museum, Næstved Museum og Varde Museum, Næstved* 2005. 92 s. ill. litt. noter. ordbog. (s 6 Forord. Ved Ann Vibeke Knudsen, Mariann Ploug og Palle Birk Hansen, s 7-20 Käblers Værk i Næstved. Ved Palle Birk Hansen, s 21-42 P. Ipsens Terracottafabrik i København. Ved Mariann Ploug og s 43-62 Lauritz Hjorth Rønne. Ved Ann Vibeke Knudsen samt s 63-92 Katalog).

Roskilde Lervarefabrik af Mette Høj. ROMU. Årsskrift for Roskilde Museum. 2004 [2005], s 37-72. ill. noter.

The Glass and Ceramics School on Bornholm. A report on the school and statements by graduate students. *Ceramics Technical*. 20/2005, s s 76-78. ill. [Peter Durlev, Anja Engler, Ninna Gøtzsche, Berit Handskemager, Hanne Hansen, Helena Hedegaard, Claus Herreborg og Tea Jensen]. [Afgang 2004].

Eksamen 2005. Glas & Keramikskolen på Bornholm, Nexø 2005. 35 s. ill. (s 4 Forord 2005/Preface 2005. Af/by Nina Erichsen). [Ane Bojsen, Kerstin Hanna Iréne Dahlgren, Birgitte Due Madsen, Malene Hyttel og Julie Levorsen].

Afgang 2005. Designskolen, Kolding 2005. Æske med indlagte kort. (Forord. *Afgang 2005*. Af Birte Sandorff). [Tina Marie Bentsen, Bente E. Forum, Lone Engelund, Vicki Hansen, Louise Mathiesen, René Olsen, Merete Rasmussen, Malene Sandal og Britt S. Villadsen]. *

Levende samling af Bolette Bramsen. [Tema keramiske samlinger]. Antik & Auktion. 1/2005, s 16-19. ill. [Royal Copenhagens samling af keramik fra Alumina og Den kongelige Porcelanfabrik samt Bing & Grøndahl].

Til fryd og fordybelse af Bolette Bramsen. [Tema keramiske samlinger]. Antik & Auktion. 1/2005, s 20-23. ill. [Det danske Kunstindustrimuseum].

Utrættelig samler af Bolette Bramsen. [Tema keramiske samlinger]. Antik & Auktion. 1/2005, s 24-27. ill. [Louis Ehlers Samling].

Egen samling. Jubilæumsudstilling. Sjællands Keramikmuseum, Roskilde 2005. [12 s incl. omslag]. ill. (s 3-8 Museum gennem 40 år. Af Ernst Verwohlt og s 10-11 Drømmerne ved fjorden. Af Rikard Dahl-Nielsen). [Karen Bennicke, Hans og Birgitte Börjeson, Søren Fjeldsø, Anne Fløche, Kim Holm, Julie Høm, Bodil Manz, Richard Manz, Peder Rasmussen, Lene Regius, Lone Skov Madsen, Hans Vangsø og Per Weiss m.fl.].

Erik Veistrup Samlingen/The Erik Veistrup Collection. Red. af Rosa Engelbrecht og Lise Seisbøll. Danmarks Keramikmuseum · Grimmerhus, Middelfart 2005. 71 s. ill. litt. (s 7 Forord/Preface. Af/by Lise Seisbøll, s 9-10 Keramiske kærestes/Ceramic lovers. Af/by Erik Veistrup, s 11-45 Erik Veistrup Samlingen/The Erik Veistrup Collection. Af/by Lise Seisbøll, s 47-50 Selvportræt af en "sanser"/Selfportrait of a "feeler". Af/by Herbert Pundik og s 51-58 Samlerne og spredere/Collecting and spreading. Af/by Martin Bodilsen Kaldahl). [Beate Andersen, Arne Bang, Jacob Bang, Thorvald Bindsbøll, Martin Bodilsen Kaldahl, Christian Bruun, Anne Lise Bruun Pedersen, Mogens Bøggild, Hans og Birgitte Börjeson, Peter S. Carlsen, Kirsten Christensen, Sandra Davolio, Lis Ehrenreich, Lisa Engqvist, Gutte Eriksen, Adam Fischer, Søren Fjeldsø, Anne Fløche, Niels Erik Gjerdevik, Arje Griegst, Jeanne Grut, Carl Halier, Bente Hansen, Helle Hansen, Niels Hansen Jacobsen, Karl Hansen-Reistrup, Turi Heisselberg Pedersen, L. Hjorth, Kim Holm, Jais Nielsen, Ole Jensen, Christian Joachim, Gitte Jungersen, Richard Kjærgaard, Anne Kjærsgaard, Søren Kongstrand, Knud Kyhn, Mark Lauberg, Ann Linnemann, Hugo Liisberg, Morten Løbner Espersen, Martin Mortensen, Lisbeth Munch-Petersen, Ursula Munch-Petersen, Malene Müllertz,

Patrick Nordström, Erik Nyholm, Gunnar Nylund, Bjørn Nørgaard, Bjørn Poulsen, Christian Poulsen, Peder Rasmussen, Lars Ravn, Jane Reumert, Inger Rokkjær, Ebbe Sadolin, Karen Salicath, Axel Salto, Gene Thomas Scotten, Alev Siesbye, Bente Skjøttgaard, Lone Skov Madsen, Kirsten Sloth, Edith Sonne Bruun, Eva Stæhr-Nielsen, Eva Sørensen, Nils Thorsson, Hans Vangsø, Gertrud Vasegaard, Myre Vasegaard, Birte Weggerby, Per Weiss, Bode Willumsen og Barbro Åberg samt P. Ipsens Enke, Herman A. Kähler og Saxbo].

En keramikoman af Bolette Bramsen. Antik & Auktion. 4/2005, s 46-50. ill. [Tove Anderberg, Beate Andersen, Thorvald Bindsbøll, Christian Bruun, Peter S. Carlsen, Lisa Engqvist, Gutte Eriksen, Anne Fløche, Carl Halier, Bente Hansen, Karl Hansen-Reistrup, Turi Heisselberg Pedersen, Jais Nielsen, Richard Kjærgaard, Anne Kjærsgaard, Mark Lauberg, Morten Løbner Espersen, Lisbeth Munch-Petersen, Malene Müllertz, Patrick Nordström, Bjørn Nørgaard, Christian Poulsen, Jane Reumert, Inger Rokkjær, Axel Salto, Alev Siesbye, Bente Skjøttgaard, Edith Sonne Bruun, Eva Stæhr-Nielsen, Nils Thorsson, Hans Vangsø, Gertrud Vasegaard, Per Weiss og Barbro Åberg m.fl.].

Tid til te – blade til dansk kulturhistorie. Af Christian Heilskov Rasmussen. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Helsingør 2005. 88 s. ill. litt. [Rigmor Als Jørgensen, Annie Bech Poulsen, Lene Broe, Trine M. Bruun Hansen, Anne-Mette Buus, Ane-Katrine von Bülow, Gerd Baarstrøm, Morten Cramer, Gurli Elbækgaard Kristensen, Elisabeth Felder, Ditte Fischer, Annette Fuglsang, Alikka Garder Petersen, Bente Hansen, Jac Hansen, Iben Harboe, Anne Mette Hjortshøj, Niels Huang, Ole Jensen, Ida Just Møller, Maia Jørgensen, Nicole Kruckenberg, Louise Lagoni, Claire Maria Lehmann, Hanne Melbye, Ursula Munch-Petersen, Jytte Møller, Malene Møller Hansen, Marianne Nielsen, Helle Nybo Rasmussen, Inger Rokkjær, Marianne Røgild, Jacob Skov Poulsen, Ulla Sonne, Marianne Thorsen og Ingeborg Westenholz m.fl.].

Raku by Tim Andrews. 2nd edition. A & C Black [Website: www.acblack.com], London 2005. 224 s. ill. litt. index. ib. 35 £. [Inger Rokkjær]. [Teknik].

The Teapot Book by Steve Woodhead. A & C Black [Website: www.acblack.com], London 2005. 218 s. ill. litt. index. ib. 30 £. [Tavs Jørgensen]. [Teknik].

Paper Clay by Rosette Gault. 2nd edition. Ceramics Handbooks. A & C Black, London 2005. [1. udg. 1998]. 144 s. ill. litt. index. [Nina Hole og Birgit Krog]. [Teknik].

Pia Andersen. Maleri og Keramikk. Galleri Heer, Oslo 2004. [12 s]. ill. litt. (s 4-5 Kornmo. Af Allis Helleland).

Karen Bennicke by Ulla Munch-Jørgensen. *Ceramics Monthly*. Volume 52. December 2004, s 52-53. ill.

Leret forpligter af Sten Børsting. [Kunstneren fortæller om sit arbejde]. *Hrymfaxe*. 34. årg. 2/2004, s 3-5. ill. [Sten Børsting].

Seminar i Helsinki - Opdagelse af Hansen Jacobsen keramik i Finland. Af Teresa Nielsen. *Mark og Montre*. 40. årg. 2004, s 35-38. ill. Summary.

Som at holde havet tilbage med en kost eller That's why they call them dogs. [Omslagstitel: Jørgen Haugen Sørensen]. *Bornholms Kunstmuseum*, Rø 2004. 40 s. ill. (s 3 Forord. Af Lars Kærulf Møller, s 5 Af Jørgen Haugen Sørensen, s 10-11 Jørgen Haugen Sørensen. Skulptur er form. Af Lars Kærulf Møller og s 26 En form for musik. [Digt]. Af Thomas Boberg).

500 Figures in Clay. Artists Celebrate the Human Form. Ed. by Veronika Alice Gunter. Lark Books, New York 2004. 408 s. ill. index. hf. [Nina Hole].

Knowledge in a Jar by Morten Løbner Espersen. *Ceramics Monthly*. Volume 52. December 2004, s 32-34. ill.

To kakkelovne af Niels Peter Stilling og Jens Johansen. *Søllerødbogen*. 2004, s 199-206. ill. litt. [Herm. A. Kähler].

Idom-potterne. En binæringsvej på Holstebroegnen. Af Esben Graugaard. *FRAM*. Fra Ringkøbing Amts Museer. 2004, s 52-57. ill. litt. noter. [Omhandler især 1800-tallet].

InSider Bornholm. Kainz kommunikation, 2004. 127 s. ill. Dansk, engelsk og tysk tekst. [Noomi Backhausen, Kirsten Clemann, Pernille Dam Jacobsen, Lise og Dirch Jans, Haya og John Jonsson, Elisabet Svensson samt Paradis Keramik].

Fajance og porcelæn i mængder af Tove Bendtsen. *Danske museer*. 17. årg. 6/2004, s 11-13. ill. *

Network 2004. Guldagergaard og Grimmerhus · Danmarks Keramikmuseum, Skælskør og Middelfart 2004. [29 s]. ill. [Vinni Frederiksen, Helena Hedegaard, Kirsten Høholt, Annette Kjær, Susanne Frank Lyngsø og Sara Scheel].

The Gouda Pottery Book. Plateel makers in Holland. By Ron Tasman. Optima Publishers, Rotterdam. 3 bind. 1200 s. ill. litt. noter. mærker og signaturer. index. ib. abonnement [website: www.goudapotterybook.com]. 295 € [365 €].

The Modern Style. Jugendstil/Art Nouveau 1899-1905. Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart. September 2005. 448 s. ill. engelsk og tysk tekst. ib. 75 £.

L'Art Nouveau. La Maison Bing. Belser Verlag [website: www.belser-verlag.de], Stuttgart 2004. 296 s. ill. litt. noter. register. ib. 49,50 €.

International Arts and Crafts. Ed. by Karen Livingstone and Linda Parry. Victoria & Albert Publications, London 2005. 368 s. ill. litt. noter. ib. 40 £.

Miller's Twentieth-Century Ceramics. A Collector's Guide to British and North American Factory-Produced Ceramics. By Paul Atterbury, Ellen P. Denker and Maureen Batkin. Mitchell Beazley Antiques & Collectables Series. Miller's Publications, London, 2005. [1. udg. 1999]. 272 s. ill. litt. ib. 25 £.

Ceramics of the 50s in Germany. Shapes, Colours and Designs. A Handbook. By Horst Makus. Arnoldsche Art Publishers [Website: www.arnoldsche.com], Stuttgart. 30.09.05. [1. udg. 1998]. 432 s. ill. litt. noter. ib. 35 £. Udgives tillige på tysk.

Winchcombe Pottery. The Cardew-Finch Tradition. By Ron Wheeler. White Cockade Publishing, [Website: www.whitecockade.co.uk], Oxford 2005. [1. udg. 1998]. 168 s. ill. litt. hf. 14,99 £.

Clarice Cliff by Lynn Knight. Bloomsbury [Website: www.bloomsbury.com], London. 5. september 2005. 336 s. ill. litt. noter. ib. 20 £.

Chinese Pottery and Porcelain by Shelagh Vainker. British Museum Press London. September 2005. [Website: www.britishmuseum.co.uk], 240 s. ill. litt. noter. hf. 14,95 £.

Glazes from Natural Sources by Brian Sutherland. A & C Black, London. 01.10.05. 128 s. ill. litt. hf. 12 £.

Ceramics and the Environment by Janet Mansfield. A & C Black, London. 01.11.05. 192 s. ill. litt. ib. 35 £.

The Ceramic Process by Anton Reijnders. A & C Black, London. 30.11.05. 304 s. ill. litt. ib. 45 £.

Anmeldelserne omfatter en bog om "strandstrædepigerne", bøger om kinesisk, japansk, engelsk og skandinavisk keramik, Clarice Cliff, Hans Coper, Amphora samt to om tekander og enkelte bøger omhandlende mere tekniske aspekter.

Strandstræde Keramik. Værkstedsfællesskab i 40 år. Af Gerd Bloxham Zettersten & Arvid Honoré. Indledning af Herbert Pundik. Projekt og ide: Ingrid Nørby. Nyt Nordisk Forlag·Arnold Busck, København 2004. 144 s. ill. personregister. ib. 249 kr.

For nyligt læste jeg en bog af Tony Birks (The Art of the Modern potter, 1967), hvor forordet er skrevet af Henry Rothschild. I forordet sammenlignes den skiftende keramiske smag med et pendul, der konstant svinger og hvor det der var interessant for en generation siden, er det mest uinteressante for den efterfølgende.

Det løst oversatte citat satte på flere måder i perspektiv hvorfor Strandstræde Keramik er noget ganske særligt for dansk keramik, og forklarede netop også hvilken kvalitet værkstedsfællesskabet har, eftersom det over generationer fortsat har et pendul, der svinger i deres retning.

Tilbage til bogen som starter med en fantastisk indledning af Herbert Pundik. En indledning, der på flere måder er et uformelt og informativt højdepunkt i bogen, hvor bl.a. emner som kunstforeningernes betydning og udviklingen af det keramiske håndværk drøftes. Indledningen giver et personligt billede af værkstedsfællesskabets tre keramikere Jane Reumert, Gunhild Aaberg og Beate Andersen og giver læseren høje forventninger til resten af bogen.

Efterfølgende beskrives de fire årtier lige fra hvordan de fandt sammen, fandt værksted, flyttede, udstillede og arbejdede. Det er en meget fin beskrivelse og skaber god indsigt, men ved afslutningen under overskriften "Fællesskabet i dag", opstår der for mig som læser et væsentligt spørgsmål, som ikke besvares af teksten. "Er Strandstræde Keramik ved at gå hver til sit"? Noget som dette kapital skriver mellem linjerne, eller er der i bund og grund tale om større individuel frihed, der bevirker at Strandstræde Keramik i fremtiden mere er en betegnelse end et værkstedsfællesskab? Dette emne ville have været rart at få beskrevet.

Som yngre keramikinteresserede var de efterfølgende tre individuelle beskrivelser meget interessant læsning. Særligt skabte beskrivelserne en meget stor anerkendelse for Beate Andersens formgivning og tanker, uden dog på den måde at fremhæve den ene keramikere frem for de andre, hvilket jeg ikke føler mig kvalificeret til.

Alt i alt er Strandstræde Keramik - Værkstedsfællesskab i 40 år en bog man må eje, både fordi den giver gode beskrivelser, men også på grund af at den er så dejligt illustreret.

Afslutningsvis kan jeg ekstra glædes over, at der under projekt og idé står Ingrid Nørby, hvor er det skønt igen at se dette kompetente navn nævnt i keramiske sammenhænge.

Brian Erhardtsen

Scandinavian Art Pottery. Denmark & Sweden. By Robin Hecht Minardi. Revised and updated 2nd edition. Schiffer, Atglen 2005. 192 s. ill. litt. signaturer og fabriksmærker. ib. 39,95 £.

Scandinavian Art Pottery udkom første gang i 2000 og er anmeldt i *keramiske noter 12/2000*, som der henvises til, idet revisionen og opdateringen af bogen hovedsagelig består af en væsentlig nedsættelse af vurderingspriserne. Herudover er der umiddelbart kun fundet én ændring, idet Finn Lynggaard i den tidligere udgave var tillagt en vase af Conny Walther og omvendt, dvs at der er rette op på en billedombytning.

Om bogen anfører forlaget bl.a. følgende på sin website: Using almost 500 dramatic color photos, this book explores the major factories, workshops, and studios that initiated and created ceramic modernism in Scandinavia, including Royal Copenhagen, Saxbo, Kahler Keramiks, Ipsen, Gustavsberg, and Tobo. Also recounted are brief histories of Denmark and Sweden's most influential designers, including Patrick Nordstrom, Axel Salto, Nils Thorsson, Cathinka Olsen, Gertrud Vasegaard, Josef Ekberg, and Gunnar Nylund. Written by a recognized expert in the field, this long anticipated book provides well researched, up-to-date information on the factories and ceramicists that collectors are most interested in, plus accurate information on marks, dating, and values. Clearly photographed and written, this essential reference will provide collectors with the knowledge necessary to enhance and build unique and valuable collections of some of the finest art pottery ever created.

Fotografierne er fortsat generelt set for mørke og for dårlige. Bogen er efter min opfattelse både overfladisk og tilfældig med mange sjuskefejl og forfatteren kan absolut ikke anses som værende ekspert på dansk og svensk keramik. Bogen vil således absolut ikke som anført på forlagets website være en særlig god guide under opbygningen af en samling af dansk og svensk keramik.

Blot nogle få eksempler på det sjuskede: Sølvmeden F. Hingelberg, Aarhus er blevet til F. Hingleburg, selv om man ved hjælp af en lup, selv på fotoet af låget til

den gengivne marmeladekrukke, tydeligt kan se navnet. Knud Kyhn er blevet til Knud Khyn, Bode Willumsen i en billedtekst til Boda Willumsen, hvor fødselsår og dødsår fortsat mangler. De fleste af oplysningerne såsom korrekt stavet navn og fødselsår og dødsår ville forfatteren umiddelbart kunne have fundet ved opslag i Dansk Keramisk Bibliografi, selv uden kendskab til dansk.

Jeg skal i øvrigt blot henvise til anmeldelsen af førsteudgaven. I anmeldelsen påpegedes en lang række fejl og mangler ved bogen, som stadig ikke er rettet, hvilket ikke ville have kostet de helt store anstrengelser, men dette er ikke sket, hvad jeg synes er en afgrundsdyb manglende respekt over for det bogkøbende publikum. Bogen burde aldrig være blevet genoptrykt uden en grundig revision.

Gunnar Jakobsen

Chinese Armorial Porcelain. Volume II. By David Sanctuary Howard. Foreword by Peter Ll. Gwynn-Jones. Heirloom and Howard, Chippenham 2003. 900 s. ill. litt. index. ib. kassette. Lærredsbind 480 £. Lædderindbinding 680 £.

David Sanctuary Howard: The Unforgiving Minute.. The Memoir Club, Stanhope, Wendale 2004. 464 s. ill. ib. 30,75 £.

Set fra et vesterlandsk synspunkt var og er Kina et land af en helt utrolig mærkværdighed. Således er sprog, social struktur og kunst noget helt andet end i Vesten. Fra vesterlandsk side var man tryllebundet og ønskede at lære Kina at kende, så snart man blev opmærksom på landet. Og man ønskede et handelsmæssigt og på anden måde økonomisk forhold til det. Dette tog i Romerriget allerede fart omkring Kristi fødsel, men nåede først virkelig styrke i de følgende århundreder. årsagen var de komplicerede race- og magtmæssige forhold i det enorme magt-område mellem Kina og Europa. Få beretninger og anden information nåede frem og de var ikke særligt vidende og veldefinerede. Først i 1400-tallet kom der en vis fart i forholdene, og først med portugisernes aftale om Macao 1557 kan man sige, at Vestens velkendte grådighed satte de handelsforhold i gang, som Howards værk i hovedsagen drejer sig om. Først omkring 1700 fik vestlige lande med England i spidsen mulighed for at skabe handelscentre i Canton, som i store mængder skaffede varer til de europæiske, nærestlige og amerikanske markeder.

Den store bog, som ligger til anmeldelse på mit bord er bind II af et kæmpeværk, som måske vil blive fulgt op af et tredje bind. Det første bind udkom i 1974 hos Faber & Faber i London, uden at man dengang kunne vide, at det ville blive fulgt op af

flere bind af samme karakter. Bind I er på 1034 sider med utallige (unummererede) billeder i sort/hvid og farve samt talrige registre, lister og indexer – og af en vægt på ca. 5 kg. Bind II er på kun 900 sider og alle illustrationer, små som store er i farve og af forbavsende skarphed; der er det i første bind tilvante apparat af lister m.m., men bindet er ikke på alle områder en fortsættelse og der er en del materiale, som gør bind II selvstændigt – det vejer dog også kun ca. 5 kg!

Det må fremhæves, at bind II følger 1060 servicer til de allerede i første bind behandlede ca. 2960. Men det er et materiale, der ikke er så lige til, som man måske skulle tro, ikke mindst fordi mange sæt er blevet opdelt og spredt for alle vinde. Alligevel er det lykkedes at opbygge en på de fleste punkter stabil kronologi og et stilistisk udviklingsforløb, selvom dette naturligvis vanskeliggøres af bl.a. bestillernes individuelle smag, den vanskelige kommunikation med fremstillerne – og naturligvis disses udvikling.

Foruden porcelæn blev der fra Kina importeret store mængder af møbler, tekstiler, lak og emaljer samt billeder af eksotisk indhold og karakter. Dertil kommer, ikke at forglemme, store mængder af varer til forbrug, som for eksempel krydderier og the. Men en af de største vanskeligheder vedrørende især porcelænet er, at bestillinger og transport var handelsfolkens egen private import, hvis dokumenter ikke gik gennem de officielle foretagenders hænder og overvejende slet ikke er bevaret. Det er Howards store fortjeneste, at han alligevel har formået at skabe en sammenhængende oversigt over importen til England – trods værkets langt bredere dækkende titel. Ganske rigtigt var importen fra Kina til den britiske kundekreds den største – men der var en både stor og vægtig kundekreds i mange andre lande; dog er kun Sverige nogenlunde bredt behandlet, fordi flere skotter tog aktiv del i det svenske importkompagni. Man må naturligvis glæde sig over de utallige inspirationer, som Howards enorme viden og dens udtryk i de vægtige bøger uden enhver tvivl vil give forskning af/eller samling, ikke alene på det heraldiske dekorerede porcelæns område, men overalt inden for den enorme kinesiske indflydelse på den vestlige verden.

Intet forskningsarbejde og ingen bogudgivelse med en sådan nødvendig og naturlig begrænsning vil være definitiv eller afsluttende, og da slet ikke når det drejer sig om sider af den kinesiske kultur og dennes møder med Vesten. Men der er af David Sanctuary Howard skabt kvantespring fremad og en længerevarende udfordring for fremtidig forskning for såvel som for almindelig interesse og fascination.

De to tunge bøger, såvel som Howards hele virke, afslører en forbløffende og indgående viden om

britisk heraldik, historie og anvendelse. Naturligvis er hele verden omkring heraldik kompliceret og nært knyttet til samfundets, eller samfundenes, grundlæggende og officielt vedtagne sider som varierer meget fra land til land. Men dertil kommer den praktiske anvendelse med fejltagelser (spejlvendinger o.lign.), farver (før farvefotografi og farvetryk blev almindeligt) og prestigebetonede mere eller mindre tilladte varianter. Man kan virkelig gennem David Sanctuary Howards indsats lære meget om en rig og udfordrende verden – og lære at tage afstand fra den. I den henseende er volume II end guldgrube for lysthavende.

Afslutningsvis må det nævnes, at Howard 2004 udsendte en detaljeret og rigt illustreret bog om sit lange liv og dets eventyrlige forløb. David Sanctuary Howard er født i 1928 i Manchester. På 464 sider kommer man virkelig rundt i det myreflittige menneskes verden. Howard har siden 1950'erne været fascineret af det kinesiske eksportporcelæn og har bl.a. nydt samarbejdet med John Ayers, en tidligere leder af de fjernøstlige samlinger på Victoria & Albert Museum i London, hvilket i 1978 førte til det store værk i to bind "China for the West", baseret på Mottadeh-samlingen i New York. Men at Howard har haft mange interesseområder afsløres her med liv og energi.

Kristian Jakobsen

Faszination Keramik/The Fascination of Ceramics.

Moderne japanische Meisterwerke in Ton aus der Sammlung Gisela Freudenberg/Masterpieces of Modern Japanese Pottery from the Gisela Freudenberg Collection. Von Stephan von der Schulenburg. Mit Beiträgen von/with essays by Gisela Jahn, Meghan Jones, Brian Moeran und/and Maria Román Navarro. Museum für Angewandte Kunst Frankfurt og Wienand Verlag [www.wienand-koeln.de], Köln 2005. 239 s. ill. litt. noter. ib. 49 €.

Vorwort des Museumsdirektors/Foreword by the Museum Director · Grusswort Gisela Freudenberg/Foreword by Gisela Freudenberg · Die japanische Keramik der Shōwa-Zeit (1926-1989) und die Neigungen einer deutschen Sammlerin/Japanese Ceramics of the Shōwa Period (1926-1989) and how a German Lady Came to Appreciate them. Von/by Stephan von der Schulenburg · Moderne und Tradition in der japanischen Keramik des 20. Jahrhunderts/ Modernism and Tradition in Twentieth Century Japanese Ceramics. Von/by Gisela Jahn · Bizen-Keramik: Momoyama Revival und die Schaffung einer nationalen Identität/Bizen Wares: Momoyama Revival and the Creation of National Identity. Von/by Maria Román Navarro · Mit dem Auge des Ego den Ton im Visier: Japanische Keramik des 20. Jahrhunderts und das Individuum/The Eye of the Ego Looks to Clay: Twentieth Century Japanese Ceramics and the Individual. Von/by Meghan Jones · Mingei-Keramik und Wertediskussion/ Mingei Potters and the Negotiation of Values. Von/by

Brian Moeran · Katalog/Catalog · Die „Lebenden National-schätze“/The „Living National Treasures“ · Die Folk Kilns/The Folk Kilns · Die „Sechs Alten Öfen/The „Six Ancient Kilns“ · Die grossen Individualisten/The Great Individualists · Bildhauerisch arbeitende Keramiker/ Sculpturally Oriented Ceramists · Bemalte Waren/Painted Ware · Anhang/Appendix ·

Bogen har, som det fremgår, henholdsvis tysk og engelsk tekst, hvilket må glæde de mange, som ikke er så fortrolige med det tyske sprog, men foretrækker engelsk, for det ville være lidt ærgerligt, hvis denne udmærkede bog ikke kunne nå ud til et større publikum.

Indholdsfortegnelsen giver sammen med forlagspræsentationen en god beskrivelse af bogen, hvorfor jeg ikke skal undlade også at bringe denne: Das vorliegende Buch präsentiert - geprägt durch das sichere Gespür der Sammlerin Gisela Freudenberg - in geradezu enzyklopädischer Bandbreite die Facetten japanischer Keramik, von den Werken der Meister, die als "Lebende Nationalschätze" bezeichnet werden (Hamada Shōji, Shimaoka Tatsuzō u.a.) über die "Sechs alten Öfen" (wie Bizen und Shigaraki) und mingei-Traditionen bis hin zu großen Individualisten wie z.B. Tsujimura Shirō und skulptural arbeitenden Keramikern wie Fukami Sueharu. Umfangreiche Werkgruppen vermitteln die Besonderheiten einzelner Öfen, aber auch klare Profile einzelner Künstler. Es ergibt sich ein ganz neuer Blick auf die japanische Keramik insgesamt.

I artiklerne kommer forfatterne godt rundt om japansk keramik i dag med kortfattede historiske tilbageblik, således at nutidens keramik bliver sat ind i en historisk sammenhæng.

Intet andet land har haft så stor indflydelse på keramikken i det 20. århundrede, som Japan har haft, lige fra japonismen sidst i 1800-tallet og frem til i dag har japansk keramik øvet stor indflydelse på keramikken i Europa og USA. Væsentlig for udbredelsen har især været Bernhard Leach (1887-1979), som i 1920 efter sit ophold i Japan etablerede værksted i St. Ives sammen med Shōji Hamada (1894-1978). Bernhard Leach udøvede bl.a. gennem sine bøger stor indflydelse på keramikken i det 20. århundrede, specielt *A Potters Book fra 1940* har betydet umådelig meget for mange keramikere, men også hans bog *Hamada Potter* fra 1975 har haft stor betydning.

Et af katalogdelens temaer er de keramiske centre – de seks gamle ovne – som er Echizen, Shigaraki, Seto, Tokoname, Tamba og Bizen, hvor sidstnævnte er genstand for særskilt behandling i én af artiklerne.

Et andet tema er „The Folk Kilns“, der opstod i 1926 i forbindelse med Mingeibevægelsens opståen, og som bl.a. stod for en bevaring af de mere anonyme håndværkeres arbejder, idet Sōetsu Yanagi (1889-1961),

der betragtes som grundlæggeren af bevægelsen, fandt, at skønheden skulle søges i de anonyme håndværkeres/kunsthåndværkerkollektivets arbejder. Det er dog mere de store mestre, som er fremherskende inden for denne bevægelse, således bl.a. Shôji Hamada og Tatsuzo Shimaoka (f 1919), som tre gange har haft separatudstillinger i Galerie Besson i London og hvor man må sige, at deres keramik refererer til den traditionelle keramik *mingei*, men at de har deres eget individuelle udtryk.

I 1955 blev man klar over, at mange traditionelle kunstformer i Japan var i fare for at forsvinde, hvorfor der blev oprettet en „Committee for the Protection of important intangible Cultural Properties and Techniques“ og de kunstnere/kunsthåndværkere, som bliver denne ære tildelt, bliver betegnet som „Living National Treasures“. Betegnelsen går ikke på personen, men mere den håndværksmæssige tradition, som man ønsker at bevare. Det er således en betingelse, at den som bliver denne ære tildelt, skal medvirke til at bevare den håndværksmæssige tradition, som han/hun står for.

I samlingen er af ”Living Treasures” repræsenteret Hamada Shôji (1894-1978) og hans elev Shimaoka Tatsuzo (f. 1919), Kawai Kanjiro (1890-1966), Tomimoto Kenkichi (1886-1963), Yamamoto Toshu (1906-1994), Tamura Koichi (1918-1987), Shimizu Uichi (1926-2004) og Isezaki Jun (f 1936) – vel kun en enkelt af disse er kendte udover en bredere kreds, nemlig Shôji Hamada, hvis biografi af Susan Peterson var anmeldt i *keramiske noter* 21/2005.

I bogen har man valgt at følge den japanske tradition med personnavne, hvor efternavnet anføres før fornavnet, således Hamada Shôji og ikke som normalt i Vesten Shôji Hamada, hvilket kan forvirre lidt.

Bogen er umådelig flot illustreret med 332 fotografier fortrinsvis i farve. Heril kommer så tegninger af ovntyperne anagama, ôgama og naborigama samt et kort over Japan, der viser de vigtigste keramiske centre.

Anagama-ovnen, der graves ind i bakkeskråninger og brænde lertøj ved mere end 1000° C, blev introduceret af koreanske pottemagere så tidligt som i 400-tallet. Naborigama-ovnen indførtes i slutningen af 1500-tallet ligeledes fra Korea og var „krybende ovne“, som kunne have op til en snes ovnkamre i forlængelse af hinanden og nå brændingstemperaturer på 1300-1400° C, hvilket muliggjorde fremstilling af porcelæn.

En lille anke har jeg dog og det er, at den anvendte skrift ikke er særlig læsevenlig, hvad jeg er lidt forundret over, da det er „unter Verwendung der Hausschrift des Museums für Angewandte Kunst Frankfurt“. Et museum som dette burde, når man nu

skal have sin egen skrift, have en skrift, der er mere læsevenlig.

Gunnar Jakobsen

British Studio Potter's Marks. 2nd edition. By Eric Yates Owen and Robert Fournier. A & C Black [www.acblack.com], London 2005. 710 s. ib. 40 £.

Standardværket *British Studio Potters' Marks*, der udkom første gang i 1999, foreligger nu – efter at have været udsolgt en rum tid – i en revideret og opdateret væsentligt udvidet udgave. Bogens omfang er således øget med 50 sider i forhold til førsteudgaven, så vi trods dennes fortræffeligheder nu har et væsentligt bedre opslagsværk, som hverken handlende, museer eller samlere af britisk keramik vil kunne undvære til identificering af *British Studio Potters' Marks*. Bogen er en guldgrube med dens mange oplysninger om de enkelte keramikere. Savnes kunne måske henvisninger til væsentlig litteratur om den enkelte keramik og keramiske værksted.

Bogen omfatter mere end 4.750 mærker, der anvendes af eller har været anvendt af britiske studio-keramikere og andre, som arbejder eller har arbejdet i Storbritannien, således Gutte Eriksen og Anna Kjærsgaard, der begge har arbejdet i Leach Pottery i St. Ives, og hvor oplysningerne er suppleret i forhold til førsteudgaven. Ingen af de to keramikere er anført med en selvstændig signatur for denne periode. Tilsvarende er oplysningerne opdateret om danske Anita [Agnete] Hoy, som døde i 2000 og levede og arbejdede størstedelen af sit liv i Storbritannien. Taus Jørgensen, der er omtalt flere steder i dette nummer af *keramiske noter*, er ikke med, men falder måske udenfor kriterierne for optagelse, nemlig, at keramikeren

- er eller har været tilknyttet et keramisk værksted [studio or workshop] i det 20. århundrede, og
- egenhændigt former og brænder sine arbejder.

Bogen følger i øvrigt samme koncept som førsteudgaven med biografiske data, hvor værkstedet er/har været beliggende, oplysninger om hvilke former for keramik den pågældende arbejder/har arbejdet med samt anvendte mærker i muligt omfang oplysning om anvendelsesperiode. Førsteudgaven er anmeldt i *keramiske noter* 11/2000.

Grafisk set har den nye udgave fået et løft, men skønhedsfejlene fra førsteudgaven er dog ikke helt eliminerede. I den nye udgave er der mere luft mellem de enkelte tekstdele. Herudover har efternavne og fornavne, der er indgangsnøglen i den alfabetiske del, fået et løft, så de ikke står helt så kompakte i den nye

udgave, men efternavnene er dog fortsat trykt med halvfede versaler og konkurrerer stadig med en del af signaturerne.

Glædeligt er det, at det har været muligt at udsende en ny udgave af dette værk og så ovenikøbet med en klar forbedring, såvel indholdsmæssigt som med hensyn til udformning og er rigeligt sine 40 £ værd. Tilføjes kan det, at jeg selv har anvendt bogen med stor fornøjelse, da der hos en handlende i København stod en samling af Leach-familiens keramik, hvor jeg uden besvær fik identificeret den enkelte keramik, som havde udført den pågældende ting.

Gunnar Jakobsen

Signums Svenska Konsthistoria 13. Konsten 1950-1975. Bokförlaget Signum [www.signumbok.se], Lund 2005. 638 s. ill. litt. noter. register. ib. format 29 x 23 cm. abonnement / løssalg 760 SEK.

Bind 11 og 12 af *Signums Svenska Konsthistoria* blev anmeldt i *keramiske noter* 21/2005, og lige imponeret er jeg af bind 13, som nu foreligger.

Indholdet af bind 13 omfatter følgende afsnit: Folkhemmets tid · Bildkonsten · Scenografin · Fotokonsten · Scandinavian design · Möbler och inredning · Textilkonsten · Keramiken · Glaskonsten · Silversmidet och smykkekonsten · Plast, rostfritt stål, aluminium · Industridesign · Arkitekturen · Trädgårdskonsten.

Mere end 1/3 af bindet er viet kunsthåndværk og industrielt design og giver et godt indblik i, hvad der rørte sig i Sverige mellem 1950 og 1975, hvor konkurrenten til keramik – produkter af plast – behandles for første gang.

Efter Anden Verdenskrig var Sverige i manges øjne det land, der var længst fremme – det mest moderne land. Hverken før eller siden har Sverige vakt så stor interesse i udlandet. Industrien investerede, nye produkter blev fremstillet og købt af en befolkning, som havde fået øget købekraft og mere at vælge imellem samt ikke mindst svenske produkter, der var af høj kvalitet.

I bakspejlet er det let at se udstillingen H55 (H for Helsingborg og 55 for 1955) som en opvisning af det moderne og fremgangsrige Sverige. Her kunne man se kunstindustrielle produkter, der i dag anses for klassikere og grænsen mellem kunst og kunsthåndværk var blevet mere flydende.

Jan Brunius, der har været chef for Röhsska Museet, er forfatter til afsnittet om keramikken, som giver et utrolig godt indblik i periodens keramiske formåen.

Artiklen om keramikken er ledsaget af mange fine fotos, såvel i s/h som farve, men jeg havde gerne set flere, idet der i artiklen henvises til såvel servicer som udsmykninger, hvor det ville have været rart med gengivelser også af disse.

Der er selvfølgelig focus på den betydelige svenske keramiske industri og et af temaerne er Upsala-Ekebykoncernens overtagelse af Rörstrand i 1964, og som i 1971 afskedigede alle kunstnere med undtagelse af Carl-Harry Stålhane. Ikke kun kunstnerne måtte forlade Rörstrand, men i alt blev 200 fritstillet eller førtidspensioneret til stor skade for virksomheden lang tid fremover, hvilket tydeligt fremgik af Rörstrands 250-års jubilæumsudstilling i 1976. En udvikling vi også har set herhjemme de seneste årtier med skabelsen af Royal Scandinavia, hvor der ej heller længere er fastansatte keramikere og kunstnere samtidigt med, at man har skilt sig af med mange af de dygtige og erfarne folk, men sådan er det vel, når bogholdere overtager roret.

Af tidens industrielt fremstillede keramik må især fremhæves Blå Koka fra Rörstrand, det fine stel, som er designet af Hertha Bengtson i 1956 og som produceredes helt frem til 1988. Et stel som findes i mange danske hjem og fortsat bruges dagligt.

Wilhelm Kåge (1889-1960), Carl-Harry Stålhane (1920-1990), Signe Persson-Melin (f. 1925), som vi har set hos Galleri Nørby, Karin Björquist (f. 1927) samt de mere frie keramikere som Hertha Hillfon (f. 1921) samt Anders B. Lilljefors (1923-1970) og Bengt Berglund (f. 1936) behandles alle særskilt. Nævnes bør, at Karin Björquist, Hertha Hillfon og Signe Persson-Melin blev tildelt den prestigefyldte Lunningpris.

Af keramikere med relation til Danmark nævnes Grete Möller [født Gissemand] (1915-1989), Ursula Printz [Mogensen] (1920-1993), der var ansat på Gustavsberg (1939-1951), men senere flyttede til Danmark samt den fine fabulerende Astrid Anderberg (f. 1927), som nu er bosiddende på Bornholm, men som desværre ikke længere arbejder med keramik samt Ulla Viotti (f. 1933), der har arbejdet en del i Danmark med større udsmykningsopgaver i tegl.

Nu kan vi så glæde os til bind 14, der er sidste bind og som omfatter "Konsten 1975-2000" og hvor vi når op i en tid med keramikere, som Keramikens Venner har stiftet bekendtskab med under vore besøg i det skånske enten det nu har været på Höganäs Museum, der har en fin samling af såvel svensk som dansk keramik, men også flere særudstillinger, sidst med Åke Holm. Hertil kommer så uforglemmelige værkestedsbesøg hos Rolf Palm i Mölle. hvor vi stod i hans pragtfulde drivhus eller nærmere resterne af det, for

der var vel ikke et helt stykke glas tilbage og sidenhen er det helt forsvundet.

Det er dog mit håb, uagtet min begejstring for værket, at forlaget, når bind 14 er udkommet, vil kaste sig over udarbejdelsen af en samlet fremstilling af keramikens historie, idet forfatterpotentialet er til stede og tilsvarende savnes en samlet fremstilling af svensk keramik historie fra 1880'erne og frem til i dag. Retfærdigvis bør det tilføjes, at Bengt Nyström på udmærket vis har behandlet en del af perioden i Svensk Jugendkeramik, som udkom i 2003 [Anmeldt af Ulla Houkjær i *keramiske noter* 19/2004].

Gunnar Jakobsen

Ceramics from the House of Amphora 1890-1915.

By Richard L. Scott, Jan Mergl and Lenka Merglova Pankova. Richard L. Scott, Sidney, Ohio 2004. 348 s. ill. litt. ib. 75 £. [Forhandles af: Antique Collectors' Club – website: www.antique-acc.com].

Bogen omhandler fem virksomheder [Kunst Keramik Werkstätten] i Turn-Teplitz i den nordlige del af Böhmen. Virksomhederne var knyttet sammen af familiemæssige bånd via Alfred Stellmacher (1837-1906). Nogle af disse virksomheder overgik enten til andre ejere efterhånden som økonomien skrankede eller de gik fallit og ophørte helt.

For grundlæggerne af disse virksomheder var den drivende kraft mere det kunstneriske end økonomisk succes. Den kunstneriske perfektionisme og det vedvarende krav om nye modeller for at holde trit med forbrugernes smag krævede fortsatte investeringer, mens markedet på grund af skiftende konjunkturer indskrænkedes, hvorfor virksomhederne enten gik fallit eller videresolgte få år efter oprettelsen.

Alfred Stellmacher var både kunstnerisk og teknisk begavet samt besad ikke mindst det fornødne initiativ og gåpåmod. Således udviklede han en ny type porcelæn, som han betegnede Elfenbeinporzellan, som fik stor betydning pga af dets udseende med et gulligt gyldent skær samt muligheden for at modellere finere detaljer. Elfenbeinporzellan fik ikke mindst stor betydning for det senere ”Kunst-Keramik Riessner, Stellmacher & Kessel”.

De væsentligste forudsætninger for etableringen af keramiske værksteder i Turn var tilstede. Først og fremmest var her rige forekomster af ler. Dernæst kunne den i Teplitz i 1874 nyoprettede ”Fachzeichnen- und Modellerschule”, i 1890'erne med navnet ”Fachschule für Thonindustrie”, forsyne værkstederne med kvalificeret arbejdskraft i form af veluddannede kunstnere og håndværkere, der var fortrolige med

tidens strømninger. Dertil kom så en tid med stigende efterspørgsel.

Det var i 1876, at Alfred Stellmacher grundlagde sin første virksomhed Alfred Stellmacher Co., som han i 1894 afhændede til Ernst Wahliss, hvad der havde flere årsager, bl.a. at han i 1892 havde mistet del af sine nøglemedarbejdere til det da nyetablerede firma ”Kunst-Keramik Riessner, Stellmacher & Kessel” og dertil kom så problemer med produktion og økonomi.

Ejerkredsen omkring det nye ”Kunst-Keramik Riessner, Stellmacher & Kessel” bestod af sønnen Eduard Stellmacher og svigersønnerne Rudolf Kessel samt Hans og Karl Riessner, hvor Eduard, uddannet ved Kunstgewerbeschule i Dresden, var ansvarlig for design, mens Hans, der havde ledet værkstedet hos Alfred Stellmacher blev teknisk direktør, Karl blev ansvarlig for finanserne, mens Rudolf forestod salget. En anden svigersøn, Paul Dachsel, blev en markant designer for virksomheden.

Idéen var, at man ville fremstille keramik af høj kvalitet, hvilket man også formåede og uanset hvor Riessner, Stellmacher & Kessel var repræsenteret på udstillinger som verdensudstillingerne i Chicago 1893, Paris 1900 og St. Louis 1904, blev man som oftest tildelt guldmedalje. At virksomheden havde succes kan også udledes af, at man havde showroom i Berlin, London, Wien, Paris samt Prag og Bruxelles. Således blev man i 1896 også leverandør til det kejserlige hof i Wien.

Virksomheden var også med på udstillingen af østrigsk kunst og kunsthåndværk i København i 1901, så helt ukendt kan navnet Amphora ikke have været i København.

Varemærket ”Amphora” blev først registreret i 1905, men menes at være anvendt langt tidligere. Helt lysende klart står anvendelsen af Amphora dog ikke, idet Amphora for mig umiddelbart formelt er knyttet til ”Kunst-Werkstätten Riessner, Stellmacher & Kessel”, men anvendes i bogen som en fælles betegnelse for keramikken fra de fem virksomheder.

”Kunst-Werkstätten Riessner, Stellmacher & Kessel” udvikling ses tydeligt af antallet af beskæftigede, som varierede noget gennem årene:

Årstal	antal beskæftigede
1895	100
1896	250
1900	300
1906-1912	250
1913	150
1927	50

Samtidigt med at antallet af beskæftigede øgedes, var man også i front med anvendelse af de mest moderne maskiner samt indførelse af nye teknikker.

”Riessner, Stellmacher & Kessel” var på toppen fra 1895 og frem til 1905, idet Eduard Stellmacher i 1904 havde etableret egen virksomhed ”Kunstkeramik Eduard Stellmacher & Co. – Porzellanfabrik und Kunstkeramische Industriewerke”, hvor han håbede at kunne realisere flere af sine egne kunstneriske idéer, men moden skiftede og tiden var imod ham, så virksomheden gik fallit i 1910, hvor virksomheden ophørte.

Paul Dachsel forlod i 1903 tilsvarende ”Riessner, Stellmacher & Kessel” for at etablere egen virksomhed ”Kunstkeramik Paul Dachsel”, hvor han ville producere keramik af meget høj kvalitet og af eget design, hvilket gik fint de første år, men også i 1910 gik ”Kunstkeramik Paul Dachsel” fallit og ophørte, selv om bygningerne senere blev overtaget af en anden keramisk virksomhed.

”Riessner, Stellmacher & Kessel” fortsatte fra 1905 som Riessner & Kessel ”Amphora” og fra 1910 som Amphora-Werke Riessner. Med dalende succes fortsatte den på Hans Riessner-familiens hænder frem til slutningen af Anden Verdenskrig, hvor den blev nationaliseret af det nye tjekkoslovakiske styre og hvor virksomheden på ny skiftede navn, for i 1946 at blive slået sammen med en række andre keramiske virksomheder.

Ernst Wahliss (1836-1900) var en meget driftig porcelænshandler, der handlede med kvalitetsporcelæn og som i 1879 åbnede et porcelænsmagasin i Kärtnerstrasse i Wien, der i slutningen af 1880’erne var blevet til Europas største porcelænsforretning samtidigt med at han havde etableret The House of Porcelain på Oxford Street i London.

Ernst Wahliss gik også ind i produktionen af keramik og købte Alfred Stellmacher Co. i 1894 som videreførtes under navnet ”Ernst Wahliss, Kunst-, Porzellan- und Fayence-Fabrik”. Efter Ernst Wahliss’ død i 1900 videreførtes de forskellige aktiviteter af hans tre sønner og produktionsvirksomheden tog i 1905 af uransagelige årsager navneforandring til ”Alexandra Porcelain Works Ernst Wahliss”. I 1910 ved likvidationen af ”Kunstkeramik Paul Dachsel” erhvervedes en del af Paul Dachsel’s designs, som man fortsatte produktionen af. Virksomheden indgik i 1921 i ”Porzellanfabrik Union AG”. Produktionen på fabrikken i Turn-Teplitz ophørte i 1929.

De fleste af virksomhederne eksisterede således kun en kortere årrække, men efterlod sig keramik af meget høj kunstnerisk kvalitet.

Bogen slutter med et afsnit om ”The Care, Conservation and Restoration of Amphora” samt en række appendixer med ”Glossary”, ”Company Marks and Signatures”, ”The Amphora Numbering System” samt ”Biographical Notes – Family Members of The House of Amphora”.

Bogen er en fryd for øjet, idet den er rigt illustreret med 348 fine farvefotos af forskellige genstande, hentet frem af samlinger over hele verden, som er velbeskrevne i den tilhørende tekst. Hertil kommer så et godt layout, som slår forlaget Schiffers tilsvarende publikationer med adskillige miles, hvilket også gælder teksten. Bogen hæver sig væsentligt over tilsvarende bøger for samlere og er rigeligt sine 75 £ værd, også selvom der mangler et index!

Gunnar Jakobsen

Comprehensively Clarice Cliff. An Atlas of Over 2000 Patterns, Shapes and Backstamps. By Greg Slater and Jonathan Brough. With contributions by Neil Mitchell and Richard Ansell. Thames & Hudson [www.Thameshudson.co.uk], London 2005. 448 s. ill. litt. noter. fabriksmærker. index. ib. 48 £.

Clarice Cliff (1899-1972) må vel siges at være en af det 20. århundredes væsentligste britiske keramiske designere og produktionen af hendes farverige art deco keramik har været enorm, hvorfor den stadig er til at få, men til relativt høje priser, hvilket man kan undre sig over, når hendes ”Bizarre” alene solgte 8,5 millioner enheder inden for en 10-årig periode. Uagtet dette, så findes der rent faktisk forfalskninger på markedet, udover, at der fortsat produceres kopier af Wedgwood, som ejer rettighederne til Clarice Cliffs modeller og design.

Udbudet af og interessen for Clarice Cliffs farverige keramik er så stor, at auktionshuset Christies i London afholder to auktioner årligt udelukkende med keramik af Clarice Cliff! Kunne man forestille sig to auktioner årligt udelukkende med Axel Salto-keramik, ja eller for den sags skyld med porcelæn mv fra Bing & Grøndahl og Den kongelige Porcelainsfabrik!

Bogen omhandler alene hendes arbejder for ”Wilkinson Pottery” og ”Newport Pottery”, mens hendes arbejder for ”Shorter and Son” fra sidst i 1920’erne frem til begyndelsen af 1950’erne ikke er medtaget, da disse allerede er behandlet i Irene og Gordon Hopwoods bog ”The Shorter Connection · A Family Pottery 1874-1974”, der udkom i 1992.

Bogen fortæller ikke meget om Clarice Cliff og hendes liv og virke, da den ikke er nogen biografi og som forfatterne udtrykker det, nemt ville være blevet en gentagelse af Leonhard Griffins og Louis K. Meisels udmærkede bog ”Clarice Cliff · The Bizarre

Affair" (Thames & Hudson, London 1988). Dog er nogle få sider viet Clarice Cliff, så man lige i korte træk får historien om hendes liv.

Clarice Cliff startede allerede sin keramiske karriere som 13-årig hos en pottemager nær sit hjem i Staffordshire, hvor hun bl.a. lærte at dekorere lertøj samtidig med, at hun deltog i aftenundervisningen i maleriets teknik i Tunstall.

Hos Wilkinson Pottery fik hun et meget tæt forhold til direktøren, Colley Shorter, som hun giftede sig med i 1940 og hvor hun midt i 1920'erne fik eget studio og frie hænder, da hun hurtigt viste, at hun havde talent.

I 1927 opholdt hun sig et par måneder ved Royal College of Art i London, hvorefter hun vendte tilbage med nye idéer, som resulterede i, at fabrikkens sælger modvilligt tog nogle prøver på hendes nye "Bizarre" med på en salgsrunde og de var hurtigt væk, så man indrettede en malerstue i Newport Pottery, som ved udgangen af 1927 beskæftigede 10 "Bizarre girls".

Omfanget af hendes modeller og design er enorm og dette katalog medtager alene arbejder, der er designet af hende eller som det har vist sig, er designet af hendes kolleger og som nævnt alene for Wilkinson Pottery og Newport Pottery.

Der er flere indgangsnøgler til at finde frem til detaljerne omkring den enkelte genstand, først og fremmest efter "Patterns", der er delt op i "By pattern range" (Applique, Inspiration, Latona, Delecia, Moderne, Gloria, Café au Lait, Goldstone og Patina) og "By theme" (Bands, Floral, Fruit, Original Bizarre, Abstract, Archaic, Scraffito, Milano, Scene, Trees, Animals, Art in Industry, Japanese copies og Wilkinson) og så endelig "Shapes". Hertil kommer så indexerne, hvoraf der er tre (by pattern name, by pattern number og by backstamp). Jo, indgangsnøglerne er mangfoldige og skulle dække de flestes behov. Jeg har testet med et enkelt eksempel fra en anden bog og indgangsnøglerne fungerer fint.

Billedmaterialet er overdådigt med mere end 2000 gengivelser, heraf de 1400 i farve og af meget høj kvalitet samtidig med, at der for hver illustration er anført det officielle navn på designet/serien, motivet på den pågældende genstand, designerens navn, årstallet for designet samt anvendt teknik mv. For museer, samlere og auktionshuse vil bogen være aldeles uundværlig og rigeligt sine 45 £ værd og som én kommenterer bogen på www.Amazon.co.uk's website: This book renders all previous publications irrelevant!

Gunnar Jakobsen

Hans Coper by Tony Birks. New edition. Marston House publishers [www.marstonhouse.ndo.co.uk], Marston Magna 2005. 224 s. ill. litt. hf. 18,99 £.

Bogen er en ny [udvidet] udgave af bogen om *Hans Coper*, som udkom første gang i 1983 og som da var på 208 sider, mens den nyeste er på 224 sider, og som i forhold til de mellemliggende udgaver er suppleret med yderligere 20 farvefotos. Så skulle man have førsteudgaven eller en af de mellemliggende udgaver, får man her en ajourført og bedre udgave, som er et must, hvis man da interesserer sig for moderne keramik, for som Oliver Wilson har udtrykt det i sin bog om British Studio Pottery: "*Hans Coper, quite simply, is the most important postwar potter in the UK, if not world-wide.*"

Hans Coper (1920-1981) er født i Tyskland, men flygtede til England efteråret 1939 lige før Anden Verdenskrig brød ud og blev det følgende forår som mange andre tyskere i Storbritannien interneret og først på sommeren ført til Canada, hvor flygtningene fra Tyskland i starten blev behandlet som var de tyske krigsfanger, men heldigvis bedredes forholdene og der blev sidenhen mulighed for deltagelse i krigen på engelsk side og dermed for en tilbage-venden til England, hvad også Hans Coper benyttede sig af.

Under opholdet i Canada tegnede den kunstnerisk anlagte unge mand meget og fattede beslutning om at han ville være skulptør. Tilbage i England var det militære anlægsarbejder, han fortrinsvis kom til at beskæftige sig med den første tid, som også stod på alvorlig sygdom på grund af de kummerlige forhold, han kom til at leve under.

Hans Coper var teknisk begavet og arbejdede i 1946 en tid på en fabrik, hvor han dog blev afskediget og takket være hans kontakt til andre flygtninge, blev han henvist til en keramik i Albion Mews, som for at overleve fremstillede keramikknapper. Keramikeren var østrigeren Lucie Rie, som i 1938 var flygtet fra Wien, hvor hun havde været en veletableret keramikker, men det hjalp hende ikke meget i England. I starten støbte Hans Coper knapper sammen med de andre ansatte, men han ville mere og tog et kursus i drejning, hvilket han meget hurtigt mestrede og delte herefter hverdagen mellem knapper og studio pottery, så det endte med, at han delte værksted med Lucie Rie frem til 1958.

Tony Birks giver i sin Introduction til bogen en meget fin karakteristik af *Hans Coper* og hans arbejder samt hans forhold til keramik. Væsentlig for Hans Coper var, at hans arbejder skulle ses som keramik og ikke [kun] som skulpturer. Grundlaget for alle hans arbejder var "beholderen" (container), hvad enten den nu var til blomster, frugt, kaffe eller

stearinlys. Selv om hans former var skulpturelle, så var udgangspunktet altid drejeskiven.

Hans Coper betegnede sig selv som pottemager og indimellem som keramikere. Hans Coper var dog helt sin egen, idet han ikke havde megen kontakt til andre keramikere, men følte sig beslægtet med fjerne stammekulturers anonyme pottemagere, hvis arbejder var blevet raffineret gennem generationers uendelige gentagelser, men han følte sig også beslægtet med visse kunstnere fra det 20. århundrede, hvis arbejder genspejlede ønsket om at nå frem til den mest enkle form. Hans Coper havde således meget tilfælles med kunstnere som Giacometti og Brancusi.

Hans Coper er sammen med Bernhard Leach den, der har betydet mest for britisk keramik i det 20. århundrede. Hans Copers indflydelse på britisk keramik lå fra 1950 og fremefter. Mange nutidige keramikere står i stor taknemmelighedsgæld til Hans Coper, for han evnede som underviser ved Royal College of Art fra 1966 at udvikle den enkeltes medfødte talent og færdigheder og ikke pådutte dem nogen forudfattet forestilling om æstetiske standarder, hvorfor hans studerendes arbejder er af et meget varieret udtryk og der findes således ikke nogen "Coper School", som det er tilfældet for Bernhard Leach og William Staite Murray, hvilket må siges at være et resultat af de meget høje standarder, som Hans Coper satte, men ikke mindst huskes han for sin store originalitet.

Han har således betydet umådelig meget for en hel generation af keramikere som Alison Briton og Elizabeth Fritsch med flere udgået fra Royal College of Art, men selv Lucie Rie gav udtryk for, at hun havde lært væsentlig mere af Hans Coper end hun på nogen måde kunne have lært ham.

Udover at få en fin indføring i Hans Copers liv og virke, får man gennem de mere end 150 fotos af Hans Copers arbejder, hvoraf de 59 er i farve, et fint indtryk af hans livsværk. I forhold til den senste udgave er der i denne udgave indføjjet 20 nye farvefotos.

En anden klassiker af samme forfatter og udgivet på samme forlag er bogen om *Lucie Rie*, der udkom første gang i 1987 og som nu ligeledes foreligger som paperback og må siges at være værket om Lucie Rie. En anden væsentlig udgivelse er *Bernhard Leach, Hamada and Their Circle*, som er skrevet af Tony Birks og Cornelia Wingfield Digby. Herudover har forlaget udgivet en serie mindre keramiske monografier, der inkluderer *Sandy Brown, Claudi Casanovas, Ewen Henderson, Nicholas Homoky, Gabriele Koch og Takeshi Yasuda*. Den korte tekst til den meget flot fotograferede bog på 48 sider om *Claudi Casanovas* er også skrevet af Tony Birks.

Bogen fås direkte fra forlaget, som kan kontaktes via email alphaimage@marstonhouse.ndo.co.uk. Forsendelsesomkostninger på 4 £ tillægges for de større bøger og lidt mindre for bindene i monografiserien.

Gunnar Jakobsen

The Teapot Book by Steve Woodhead. A & C Black [www.acblack.com], London 2005. 218 s. ill. litt. index. ib. 30 £.

Tekanden har været et tilbagevendende emne i *keramiske noters* anmeldelser, således "The Artful Teapot" af Garth Clark " [Thames & Hudson, 2001 - anmeldt i *keramiske noter* 15/2002], der behandler tekanden ud fra en kunstnerisk synsvinkel, mens andre har behandlet tekanden set fra en mere praktisk fremstillingsmæssig synsvinkel som Robin Hopper i "Functional Pottery - Form and Aesthetic in Pots of Purpose" [A & C Black, 2000 - anmeldt i *keramiske noter* 14/2001] og Michael Cardew i "Pioneer Pottery" [A & C Black 2002 - anmeldt i *keramiske noter* 17/2003]. For som Steve Woodhead skriver i sin Introduktion til bogen om keramikere og deres forhold til tekanden:

Most potters agree that the teapot is one of the most challenging objects to make, both from a technical and an aesthetic point of view. Creating a teapot requires a great deal of skill and an intimate knowledge of the form.

Forfatteren, der selv er keramikere og af egen erfaring kender vanskelighederne ved at lave en tekande, fandt det i sine unge dage meget vanskeligt, hvor der kun fandtes sparsom litteratur om fremstillingsprocessen. Derfor har han nu søgt at skrive den bog, som han selv savnede, da han gav sig i kast med fremstillingen af tekanden, hvilket må siges at være lykkedes til fulde, selv om de øvrige bøger fra A & C Black også behandler emnet, men ikke helt så udførligt som i denne bog og ej heller ud fra så mange synsvinkler.

I have always appreciated the teapot form, which is challenging from both a making and a design perspective. I found that many general pottery books covered the making of teapots at a superficial level. I wanted to create a book that would show all the various stages of production. Interestingly enough, it took some 70+ photographs to capture them all!

Her får vi både en praktisk og en kunstnerisk tilgang til tekanden, idet den første halvdel af bogen er en omhyggelig gennemgang af teorien, design og praktiske aspekter ved fremstillingen af en tekande vist med adskillige keramikeres arbejder, hvor en række fotos viser flere keramikeres fremgangsmåde, hvor tekanderne enten bliver drejet op, lavet af plader eller støbt mv.

26 keramikeres arbejde med tekanden får en større præsentation og for nogens vedkommende er der en hel serie fotos, der viser deres arbejdsmetode samt ikke mindst en række fotos af deres færdige arbejder, der inkluderer såvel funktionelle som mindre funktionelle tekander, mens atter andre i galleriafsnittet er repræsenteret med et eller flere fotos af deres tekander, som af forfatteren får en grundig kommentar med på vejen.

Eneste dansker, der er repræsenteret i bogen, er keramikeren Tavs Jørgensen, som bor og arbejder i Storbritannien. Tavs Jørgensen er også omtalt i den efterfølgende anmeldelse, hvor det forklares, hvorledes han arbejder. Steve Woodhead giver følgende fine karakteristik af den i bogen afbildede tekande, som Tavs Jørgensen har designet for Dartington Pottery:

This teapot is constructed from simple geometric elements. It is an uncompromising utilitarian design with aesthetics guided by the function of the object. Its spherical shape is the optimum for retaining heat. The lid is positioned in a tilted back position, which prevents it from falling off during use, and features a knob designed to nest the forefinger when lifting. The wiggled spout ensures a drip-free pour and the small knob on the handle aids a secure grip.

Skulle man nævne flere danske keramikere, som mestrer den vanskelige kunst at fremstille en smuk tekande, så må først og fremmest nævnes Gutte Eriksen, Bente Hansen, Kirsten Sloth og Inge Trautner samt Edith Sonne Bruuns store tekande for Bing & Grøndahl, ja og ikke at forglemme Saxbos klassiske tekande, men flere kunne nævnes.

Man finder fine eksempler på tekander af engelske keramikere som Walter Keeler, Richard Dewar og Ruthane Tudball, men til gengæld savnes Richard Batterham, selv om Mike Dodd, der er med i bogen, har meget til fælles med ham i sit udtryk. En anden keramik, hvis tekander jeg savner repræsenteret, er kineseren Ah Leon, hvis trompe l'oeil keramik for nogle år siden kunne ses på udstillingen med tekander på Grimmerhus og om hvem, der kan læses mere i "The Artful Teapot".

Er man fascineret af tekanden – dens fremstilling og udtryk – så er dette bogen, som henvender sig såvel til keramikeren som samleren, for vi er nok flere, der ikke kan modstå en smuk tekande og glemmer alt om funktionaliteten, som burde være en selvfølge.

Gunnar Jakobsen

Teapots. Makers & Collectors. By Dona Z. Meilach. Schiffer, Atglen 2005. 252 s. ill. litt. index. ib. 39,95 £.

Dette er en rigtig coffee table bog, som oven i købet er spændende med sine henved 450 fotos af forskellige tepotter/tekander udført af 227 kunstnere fra 14 lande. Bogen henvender sig ikke kun til keramiksamlere, men også til den, der bare samler på tekander uanset materiale.

1 Why teapots? · 2 Makers and collectors · 3 How ceramic teapots happen · 4 The object is tje teapot · 5 Silver teapots · 6 Mixed metals and other media teapots · 7 Glass teapots · 8 Trees and plants, wood and paper teapots · 9 Fiber, fabric, and bead teapots · 10 Tea Potpourri · Selected Bibliography.

Forfatteren fik idéen til bogen efter at have set udstillingen "The Artful Teapot", som bestod af 250 tekander tilhørende Gloria og Sonny Kamm, hvis samling består af mere end 6000 tekander! Deres samling inkluderer såvel mere fantasifulde som funktionelle tekander.

Det afgørende for, om en tekande er med i bogen, er ikke dens funktion som tekande, som end ikke behøver at være til stede, men alene udtrykket tekande! Dona Meilach går i bogen efter den skulpturelle og unikke tekande, uanset om den er funktionel eller ej. Fotoene viser tepotter i alle afskygninger og materialer, således er der bl.a. en tekande bygget af legoklodser!

De mange fine fotos er som hovedregel ledsaget af en informativ tekst, hvilket især gælder den keramiske tekande. Bogen er endnu et eksempel på menneskets store fantasi og kreativitet, når det gælder tekander og er rigeligt sine 39,95 værd.

Schiffers bøger leveres i Europa fra Bushwood Books, 6 Marksbury Avenue, Kew Gardens, Surrey TW9 4JF, England, som kan kontaktes via email info@bushwoodbooks.co.uk. Forsendelsesomkostninger på 5,50 £ tillægges ved bestilling hos Bushwood Books.

Gunnar Jakobsen

Raku by Tim Andrews. Foreword by David Leach. 2nd edition. A & C Black [www.acblack.com], London 2005. 192 s. ill. litt. ib. 35 £.

Tim Andrews bog om *Raku* udkom første gang i 1994 og denne nye udgave er væsentlig udvidet i forhold til førsteudgaven, som kun var på 160 sider mod den nye udgaves 192 sider, og hvor de fleste s/h fotos er erstattet af farvebilleder. Hertil kommer så, at der er tilføjet en række nye keramikere, som arbejder med raku.

Bogen er en meget fin indføring i raku, såvel rakuens historie fra 1500-tallet frem til vore dages eksperimenterende keramikere som det mere tekniske omfattende lertyper, brænding, glasurer, teknikker og reduktionsprocesser.

Raku – It's Meaning and History · Materials and Techniques · *Contemporary Approaches* · Form and Vessel · Glaze and Surface Treatment · Colour and Decoration · Figurative Responses to Raku · A Sculptural Approach · Clay, Smoke and Sawdust · Large Scale/Installation Work.

Raku er betegnelsen for lavtbrændt lertøj, hvortil der anvendes fedt chamotterigt ler, der som oftest er dækket af en glasur. Brændingsprocessen består i at stille genstandene direkte ind i den varme ovn og efter nogle minutter at tage genstandene ud af ovnen og afslutte processen med at lade genstandene afkøle i fri luft (oxidation) eller ved at lægge de glødende genstande ned i vand (neutralt) eller ned i savsmuld (efterreduktion), som kan ændre glasurens farve og overfladekarakter.

Kravene til teknisk udstyr er meget små, da der til brændingen kan anvendes en ganske primitiv ovn, hvilket absolut ikke er ensbetydende med de fremstillede genstande nødvendigvis behøver at være primitive, hvilket klart fremgår af denne bogs mange eksempler på arbejder i raku.

At raku kan fremstilles ved enkelte metoder, er til en vis grad rigtigt, men alligevel! For som den berømte japanske keramikerv Shoji Hamada udtrykte det, så ville han vente med at arbejde i raku til slutningen af sit liv, da det var den mest vanskelige og vigtigste teknik at mestre.

Blandt de henved 65 keramikere, der er behandlet særskilt i bogen og som behandles under det enkelte udtryk/teknik, finder man blandt de mere kendte Paul Soldner, Gabriele Koch, Elizabeth Raeburn samt selvfølgelig Tim Andrews selv og vor egen Inger Rokkjær.

Tim Andrews gengiver David Leach's spændende beretning om, hvorledes faderen Bernhard Leach stiftede bekendtskab med den japanske teceremoni i 1911 og hvorledes Bernhard Leach og Shoji Hamada introducerede raku i St. Ives.

Om Paul Soldner, hvis betydning for rakuens fremmarch uden for Japan har været enorm, skriver forfatteren, at Paul Soldner's impact on American and world ceramics is hard to overstate and I do not have the space here to do more than scratch the surface of his contribution. In the practical field he has revolutionised pottery technology, designing and introducing new and innovative equipment. His development of raku and other techniques has opened up a fertile new territory in which potters can indulge their passion. He has challenged

conventions and pushed back boundaries, yet without imposing his own dogma. He has taught much to many, instilling confidence and a spirit of curiosity. But perhaps his greatest contribution is his contagious energy and enthusiasm, which he has shared generously for half a century.

Inger Rokkjær er den eneste dansker, som arbejder med raku, der er repræsenteret i bogen. Om hendes arbejder bringes et citat af David Whiting: *Her pots have structural clarity, offset by rich luminous colour and a developed tonal and textural modulation. The surfaces achieve depth through their varied densities of crackle, pitting and smokiness. These objects are also inherently Danish.*

Selv siger Inger Rokkjær om sit arbejde med raku: I always throw my pieces and tend to limit the effect of knocking and scratching the clay. Inlaid clay is a technique I am very fond of, and also 'wet-in-wet' with feather decoration. Important for me is also the use of engobe, especially after I stopped making my own clay; it gives a softness to the pieces, which I would be sorry to lose. I also make stamps out of plaster and use them as part of the decoration in the leatherhard clay. My objective is still the same: simplification of both form and decoration. No hunt for innovation and shapes never seen.

Gunnar Jakobsen & Erik Linnet

Porcelain and Bone China by Sasha Wardell. Crowood Press [www.crowoodpress.co.uk], Ramsbury 2004. 176 s. ill. litt. index. ib. 25 £.

Bogen er smukt illustreret med gengivelser af forskellige kunstneres frembringelser. Særlig interessant ved bogen er, at kunstnerne åbent fortæller om deres mange forskellige arbejdsmetoder og materialer, hvortil der i nogle tilfælde er oplyst glasurrecepter. Disse afsnit er desuden suppleret med et godt og instruktivt billedmateriale. Formmæssigt og idémæssigt spænder bogen vidt og kommer langt omkring.

Porcelæn betragtes oftest som det ædleste keramiske produkt på grund af dets hvidhed, dets gennemsommelighed, dets klangfulde og sintrede/oporøse materiale. Ikke mindst gennemsommeligheden/transparensen er vigtig. Specielt i tynde genstande, f.eks. vaser og skåle kommer den bløde gennemsommelighed smukt til sin ret.

Porcelæn er dyrt at fremstille dels på grund af, at råmaterialerne skal være meget rene for at give den hvide farve, men mest på grund af brændingen. Den afsluttende glasurbrænding for porcelæn foregår ved 1300-1450° C og det kræver et stort energiforbrug samt dyre ovnmaterialer, der kan tåle den høje temperatur.

Benporcelænen eller Bone China blev derfor i slutningen af 1800-tallet et godt og smukt alternativ til porcelænen, fordi Bone China kun behøver en højeste brand ved 1200-1250° C. Det lavere sintringspunkt blev opnået ved at tage porcelænsrecepten og fjerne kvartsen og i stedet tilføje benaske, som overvejende består af tricalciumfosfat, sammen med kaolinen og feldspatten i et ændret blandingsforhold. Herved bliver transparensen meget høj, men f.eks. tallerkener kan blive så bløde i branden, at de skal understøttes af en ildfast form, for ikke at blive skæve eller synke sammen under brændingen. Den efterfølgende glasurbrand er nede på omkring 1000° C, så her behøves ingen understøtninger.

Forfatteren beskriver udover mere traditionelle fremstillingsprocesser CAD/CAM-teknikken (Computer-Aided Design and Computer Aided-Manufacture), som blev introduceret tidligt i 1980'erne og betydelige virksomheder som Wedgwood har anvendt CAD/CAM-teknologien de sidste 15 år, hvor hved 95 % af dets design sker ved anvendelse heraf. Traditionel fremstilling af modeller afhænger i stort omfang af modellørens ekspertise, præcision og kendskab til arbejdet med gips. Et arbejde, der før ville tage to til tre uger, kan nu udføres på 24 timer.

Den danske keramikerv Tavs Jørgensen, som er bosiddende i Storbritannien, er en af dem, der arbejder med denne teknik og han var i starten noget skeptisk over for den nye teknologi, hvilket også var tilfældet hvor han blev uddannet, formentlig Danmarks Designskole, men da han begyndte at designe for den keramiske industri, indså han, hvilket potentiale dette værktøj har. Tavs Jørgensen siger følgende om Rapid Prototyping-processen: Rapid Prototyping (RP) is a generic term to describe a number of technologies that enables production of real physical objects directly from three-dimensional computer aided design data. The principle of rapid prototyping relies on building an object from a series of stacked cross-sections. A computer model (three-dimensional drawing) is divided into very thin layers by the software, thereby concerting a 3D manufacturing task into a series of 2D ones. The object is then constructed, layer by layer, by a computer-controlled RP machine. The bonded stack of layers forms the final solid object.

The main advantage with the RP technology is that it gives almost total geometrical freedom to create objects that were previously almost impossible to build, or required numerous separate development stages.

Objects are built up by layers of pre-glued paper that is joined, layer by layer, with a heated roller. Each layer is cut by a laser beam representing the cross-section of the object at that particular level. The build platform moves downwards and the cycle starts again. The laser intensity is set to cut through only one single layer of paper, thereby not damaging the previous layers. The rest of the glued paper acts as support for the model while building, but it is essentially scrap being automatically cross-hatched, by the laser, for easy removal. Although the build material is

usually paper, a variety of other sheet material, such as MDF (multi-density fibre-board), can be used.

Laminated Object Manufacture (LOM) is particularly suited for creating large models and is most commonly used in the automotive industry. The process is rarely used in the ceramic sector, but for the 'contour Project' LOM was the only RP method that could deliver the pronounced stepped nature.

The RP technology holds a great potential not only for creating accurate prototypes, but also for direct manufacture. However, ...

Udover Tavs Jørgensen er der af andre danskere repræsenteret arbejder af Thalia Reventlow, der bor i Frankrig samt Bodil Manz. En præsentation af Bodil Manz' fine arbejder i porcelænen behøver ingen nærmere præsentation, mens vi kun kender lidt til Thalia Reventlow, som vi ikke ser meget til i Danmark, idet hun har slået sig ned i det sydlige Frankrig, hvor hun udover sit eget værksted har arbejdet for nogle af de keramiske virksomheder i Limoges. De viste eksempler er fra en dyreinspireret gaveserie for Bernardaud, og svarer til, hvad hun arbejder med i sit eget værksted.

I bogen er der 250 fotos med gengivelser af arbejder af såvel veletablerede som nye keramikere fra hele verden og giver et godt indtryk af, hvad der rører sig i øjeblikket. Bogen kan absolut anbefales.

Gunnar Jakobsen & Erik Linnet

Naked Clay. Ceramics without Glaze. By Jane Perryman. A & C Black [www.acblack.com], London 2004. x, 182 s. ill. litt. index. ib. 30 £.

Flere og flere keramikere vælger ikke at glasere deres arbejder og anvender i stedet en uglaseret overflade til at opnå deres udtryk. De forskellige teknikker, der finder anvendelse, fremgår af indholdsfortegnelsen:

Clay with Surface Pigment (use of slips, oxides, stains on surface) · Clay Marked with fire (sagger firing, smoke firing, raku firing, black firing) · Pure Clay (clay without addition) · Clay with Additions (colouring clays, neriage, mixing clay with aggregates and combustibles).

Efter en kort historisk indledning går forfatteren over til de enkelte teknikker, der ligeledes introduceres med en meget kort indledning, hvorefter teknikkerne beskrives via forskellige keramikeres arbejder, der bl.a. tæller kendte keramikere som Elizabeth Fritsch, Nicholas Rena (clay with surface pigment), Margaret O'Rorke (med sine lamper i "pure clay", som vi har set på Grimmerhus), Jennifer Lee og Claudi Casanovas (clay with additions) – i alt 42 keramikere og deres arbejder bliver præsenteret.

Eneste dansk keramikker, som er med i bogen, er Gunhild Aaberg, om hvem der er en side, hvoraf det fremgår, at ”Gunhild Aaberg is a ceramicist living and working in Denmark whose sculptural forms have qualities of both strenght and fragility. Aaberg’s work explores minimalist form and stark coarse surfaces divided by contrasting bands of colour. The work has some resonance with ancient artefacts and ritual objects. She says: *During my childhood I lived beside a harbour and spent my summer holidays sailing with a coaster. This life close to water, ships and harbours has inspired my work. I use references to the form of ships, the way they are painted and the visual signs associated with maritime life. I am also interested in contemporary tools and artefacts such as combination locks, remote controls and satelite dishes.*

When I open the kiln and take out my pieces, I feel for them as I feel for a man. If they have something to say, I don’t worry about small cracks and distortions – I don’t want the work to be perfect. I want them to contain memories and associations with something elusive, to have a sense of mystery. These are qualities that you may not discover at first sight but which will slowly reveal themselves with time.

The work is made from heavily grogged stoneware clay using handbuilding techniques and then treated with black, white or red iron slips before firing to 1300° C (2372° F)”.

Bogen giver som andre af A & C Blacks tematiske bøger skrevet af keramikere en virkelig god indføring i bogens tema samtidig med at man får et godt indblik i, hvad der rører sig lige nu blandt keramikere, der anvender de beskrevne teknikker. Bøgerne henvender sig således både til den professionelle som amatøren, men er også af stor interesse for museer og samlere.

Gunnar Jakobsen

The Potter’s Book of Glaze Recipes by Emmanuel Cooper. 2nd edition. A & C Black [www.acblack.com], London 2004. 208 s. ill. litt. ib. 19,99 £.

Coopers bog er en handy bog med henved 500 glasuropskrifter. Den er nem at anvende, ikke mindst for begyndere, da glasurerne er opdelt i grupper efter brændingstemperatur-intervaller. Endvidere er hver glasur afbildet på et fint lille farvebillede, hvor glasuren er påført og brændt på en lodretstående plade med relief. Man kan således tydeligt se glasurens tendens til at løbe, og hvordan den trækker kanter og ser ud, når den ligger tykt.

Forfatteren indleder med at gøre opmærksom på, at de anvendte råvarer kan variere meget, og resultatet derfor ligeså – det er så sandt, som det er sagt.

Opskrifterne indeholder f.eks. ”feldspat”, hvorved forstås ”kalifeldspat”, men analyserne på kali- og natronfeldspat er ikke angivet. Hvis man ikke anvender den samme engelske feldspat som forfatteren, kan man få ret afvigende resultater, når

man rundt om i verden anvender en lokal feldspat med en anderledes sammensætning. Hvis sammensætningen af de to anvendte typer feldspat havde stået i bogen, ville det være muligt at omregne recepten, så sammensætningen blev som i den viste glasur, og det ville forhøje bogens anvendelighed betydeligt. Det er derfor klogt først at lave små glasurprøver og derpå evt. tilpasse opskriften (og eventuelt brændingen), inden man går i gang med at glasere kunstværket.

En oplysning som f.eks.: ”Man kan farve blåt med både coboltoxid og med coboltkarbonat, men coboltoxid farver kraftigere”, kunne være formuleret som ”erstattes coboltoxid med coboltkarbonat skal der tilsættes 1,6 gange så meget, for at opnå den samme blå farve”.

Bogen fortsætter med afsnit om glasurens materialer, temperaturer, farver, blanding, påføring, fejlproblemer og sikkerhed. Det er gode og korte instruktive afsnit.

Et stort plus ved Coopers bog er, at recepterne baserer sig på billige råvarer og på kun ganske få standardfritter, som er nemme at få fat på, og da sammensætningerne her er angivet, vil man kunne finde erstatninger, hvis det skulle være nødvendigt.

Til sammenligning kan nævnes, at en i øvrigt udmærket og omfattende glasurbog (uden billeder) som Wolf E. Matthes baserer sig på op imod 100 forskellige fritter, som er mere eller mindre umulige at få fat på, hvilket naturligvis begrænser anvendeligheden noget af denne bog.

Den handy og enkle form, som Coopers bog har, giver naturligvis også nogle begrænsninger. Bogen omhandler en mængde gode farvede glasurer, men mere specielle glasurer, som f.eks. kraterglasurer, oilspotglasurer, grenglasurer, krystalglasurer etc. er der ikke så meget om, men det findes der jo også speciallitteratur om.

Røde og violette glasurer baseres i bogen på nikkel og kobber og her kan det undre, at der, så vidt jeg kan se, ikke er en eneste recept, der indeholder den meget anvendelige og stabile tin-krom farve, der er basis for mange pink, rosa, violette og lilla farver.

Stikordsregistret er lidt kort og mangelfuldt, men alt i alt er det en god og anbefalelsesværdig bog, som er nem at anvende, både fordi den har ringbind og kan ligge opslået på bordet, men også fordi den indeholder mange gode og enkle recepter på smukke og anvendelige glasurer.

Erik Linnet

*note-linien - en brevkasse
ved Erik Linnet*

Forslag. Der modtages meget gerne forslag og ønsker til foreningens aktiviteter – send eventuelt en e-mail med en god idé.

Korrespondance med ”note-linien” kan bedst foregå via e-mail: erik.linnet@get2net.dk eller telefax: 38 60 53 82. Breve er også velkomne til: Erik Linnet, Harespringet 16, 2400 København NV.

Brevkassereditøren har modtaget følgende brev, som ikke umiddelbart har kunnet besvares og som redaktøren derfor håber, at en eller flere af medlemmerne har et svar på:

Kære brevkassereditør

Der skulle have været et pottemageri i København, som blev drevet af en Hans Jørgen Grum og som, efter hvad jeg ved, i hvert fald skulle have eksisteret mellem 1976 og 1980, men hvor lå det og hvad lavede man?

En ivrig læser af keramiske noter

køb bytte salg køb bytte salg køb bytte salg køb bytte salg køb bytte salg køb

Søges:

Pottemageri. Broager - Sundeved. Af Alfred Hansen. Cathrinesmindes Venner, 1990.
Festskrift for Pottemagerens Forbund i Danmark ved dets 25 Aars Jubilæum. af Fr. Pietsch m.fl. 1916.
50 års jubilæum. Porcelæns- og Fajancearbejdernes Fagforening, Kbh. 1954.
Keramisk Forbunds 75 års jubilæum. 1972.

Til salg/bytte:

A Potter's Book. By Bernhard Leach. Faber & Faber, London . 2nd ed. Mcmxlv. 294 s. ill. ib. 200 kr
Keramikkens teknik. Med en indledende kemi. Af Peder Hald. 2. rev. udg. Jul. Gjellerup, Kbh. 1958. 343 s. ill. ib. [Standardværk]. 450 kr
Porcelænsmalning som hobby. Af Thorkild Olsen. Høst & Søn, Kbh. 1959, d 81. ill. let. besk. 50 kr
Keramikbogen – for skoler, institutioner og hjemme. Af Reijo Vakkala. Med faglig bistand af Hans Jørgen Knudsen [Rødeled]. Gyldendal, Kbh. 1973. 167 s. ill. litt. ib. 125 kr
Pottemagerens håndbog. Af Ib Georg Jensen. Politikens Forlag, Kbh. 1979. 160 s. ill. litt. ib. 125 kr
Raku. Ler·Glasure·Brænding. Af Finn Lynggard. Clausen. 2. udg. 1980. [1. udg. 1970]. 88 s ill. litt. hf. 150 kr
Keramisk brænding med særlig henblik på lustre-keramik. Af P.W. Berg. Kbh. 1983. 56 s. ill. litt. 75 kr
Raku på dansk. Af Anne Lise Bruun Pedersen. Borgen, Kbh. 1986. 48 s. ill. litt. register. 100 kr
Stentøjsglasurer - uden formelberegning. Borgen, Kbh. 1987. 128 s. ill. 75 kr
Fra ler til potte. De ældste keramiske teknikker som inspiration i dag. Af Anne Lise Bruun Pedersen. Clausen, Kbh. 1989. 59 s. ill. litt. register. 125 kr
Dansk Keramisk Bibliografi 1880-1997. Høst & Søn, Kbh. 1998. 653 s. ib. [nypris] 375 kr
Keramik. En gennemgang af keramikens historie i Europa fra middelalderen til vor tid. Af Erik Lassen. Branner og Korch, København 1968. 234 s. ill. litt. register. hf. kassette 225 kr
Samleren. nr. 8. 16. årg. 1939. [Særnummer om Dansk Keramik]. 275 kr
Keramik. Keramisk Teknik•Keramisk Kunst. Red. af Johs. Andersen og Viggo Sten Møller. Jul. Gjellerup, Kbh. 1946. 423 s. ill. henv. litt. navnereg. [smukt forlagsbind]. 400 kr
Modern Danish Ceramics•Céramique Moderne Danoise•Moderne Dänische Keramik•Moderne Dansk Keramik. Af Esbjørn Hiort. Jul. Gjellerup m.fl. Kbh. 1955. 132 s. ill. ib. 350 kr
Porcelain nr 5-6/1960. 127 s. ill. hf. [Særnummer om ”Dansk Keramik” med 6 artikler af Merete Bodelsen m.fl..] 225 kr
Dansk Lertøj. Af Louis Ehlers. Thanning & Appel, Kbh. 1967. 252 s. ill. litt. noter. ib. 850 kr
Den kgl. danske Porcelains Fabrik. Særtryk af Før og Nu. Udg. og Red. af F. Zachariae. Alfred G. Hassings Forlag, København [1920], s 213-282. ill. oversigt over kunstnere. ib. besk. ryg. 50 kr
Den Kongelige Porcelainsfabrik og Fajancefabriken Alumina A/S før og nu. Fortalt af Xenius Rostock. Kbh 1938. 72 s. ill. fabriksmærker. diagram over fremstillingsprocessen. 225 kr
Dahl-Jensens Porcelænsfabrik. Fra Fjerne Lande fortalt i porcelænen af Dahl-Jensen. Kbh. 1965. 64 s. ill. fabriksmærker. 400 kr

Har du én eller flere af de søgte titler, som du vil skille dig af med eller er du interesseret i én eller flere af ovennævnte titler eller nogle helt andre, så kontakt venligst Gunnar Jakobsen på tlf 38 86 11 51.

Arrangementer i Keramikens Venner

Arrangement: **Værkstedbesøg hos keramikeren Ann Linnemann.**
Dato og mødetidspunkt: Lørdag den 10. september 2005, kl. 14.00.
Sted: Kronprinsessegade 51, 1306 København K.
Deltagere: Kun for medlemmer.
Deltagertal: Maksimum 20 deltagere, hvorfor først til mølle princippet vil være gældende.
Pris: 40 kr per person, der opkræves under besøget.
Tilmelding: Tilmelding til sekretæren er nødvendig.
Tilmeldingsfrist: Senest tirsdag den 6. september 2005.

Arrangement: **Besøg i Galleri Nørby, hvor keramikere Kim Holm og Louise Hindsgavl fortæller om deres keramik.**
Dato og mødetidspunkt: Lørdag den 15. oktober 2005, kl. 14.00.
Sted: Galleri Nørby, Vestergade 8, 1456 København K.
Deltagere: Kun for medlemmer.
Deltagertal: Maksimum 25 deltagere, hvorfor først til mølle princippet vil være gældende.
Pris: 40 kr per person, der opkræves under besøget.
Tilmelding: Tilmelding til sekretæren er nødvendig.
Tilmeldingsfrist: Senest tirsdag den 11. oktober 2005.

Arrangement: **Besøg på Royal Copenhagens nye fabrik i Glostrup, hvor Søren Nielsen viser rundt.**
Dato og mødetidspunkt: Tirsdag den 8. november 2005, kl. 14.00.
Sted: Royal Copenhagen, Smedeland 17, 2600 Glostrup
Deltagere: Kun for medlemmer.
Deltagertal: Maksimum 25 deltagere, hvorfor først til mølle princippet vil være gældende.
Pris: 40 kr per person, der opkræves under besøget.
Tilmelding: Tilmelding til sekretæren er nødvendig.
Tilmeldingsfrist: Senest tirsdag den 1. november 2005.

Bestyrelse:

Hans-Henrik Dyhr, formand
Erik Linnet, næstformand
Anne Rosengaard Jørgensen,
sekretær
Inger Tribler, kasserer
Gunnar Jakobsen
Brian Erhardtzen, suppleant
Gurli Elbækgaard Kristensen,
suppleant

Formand:

Hans-Henrik Dyhr
Billensteinsvej 33
7120 Vejle Øst
Tlf 75 81 40 80

Sekretær:

Anne Rosengaard Jørgensen
Ved Stampedammen 31
2970 Hørsholm
Tlf.: 45 86 86 09
E-mail: anne.knud@post.tele.dk

Kasserer:

Inger Tribler
Frederik d. VII's vej 14
3450 Allerød
Tlf.: 48 28 04 16
E-mail: tribler@kunst.dk
Giro: 9 46 17 87

"keramiske noter" udgives af
"Keramikens Venner" og
udkommer to gange årligt,
henholdsvis primo marts og
primo august.

ISSN 1603-0664

Redaktør af "keramiske noter
22/2005" er Gunnar Jakobsen med
tak til Barbro Haar, Hans-Henrik
Dyhr og Erik Linnet for gode
kommentarer.

Redaktionen afsluttet 07/08/2005.